

EI/mj
7

PERKINS LIBRARY

Duke University

Rare Books

DU

Y

Gaskell 172
15¹/only Latin
Fount utopia
with side

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Duke University Libraries

DE

OPTIMO
REIPUBLICAE
STATU,

DEQUE

NOVA INSULA
UTOPIA,

LIBRI II.

AUCTORE
THOMAMORO EQUITE,
ANGLIAE CANCELLARIO.

EX PRIORIBUS EDITIONIBUS COLLATIS
ACCURATE EXPRESSI.

GLASGUAE,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
Excudebant ROBERTUS et ANDREAS FOULIS
M DCC L.

H. Meaw.

.iii
188
22
P. 36

THOMAS MORUS

PETRO AEGIDIO S. D.

PUdet me propemodum, charissime Petre Aegidi, libellum hunc de Utopiana republica, post annum ferme ad te mittere, quem te non dubito intra sesquimenssem expectasse. quippe quum scires mihi demptum in hoc opere inveniendi laborem, neque de dispositione quicquam fuisse cogitandum, cui tantum erant ea recitanda, quae tecum una pariter audivi narrantem Raphaelem. quare nec erat, quod in eloquendo laboraretur, quando nec illius sermo potuit exquisitus esse, quum esset primum subitarius, atque extemporalis, deinde hominis, ut scis, non perinde Latine docti quam Graece, et mea oratio quanto accederet propius ad illius neglectam simplicitatem, tanto futura sit propior veritati, cui hac in re soli curam et debeo et habeo. fateor, mi Petre, mihi adeo multum laboris his rebus paratis detractum, ut pene nihil fuerit relictum. alioquin hujus rei vel excogitatio, vel oeconomia potuisset ab ingenio neque infimo, neque prorsus indocto, postulare, tum temporis nonnihil, tum studii. quod si exigere, ut

disertè etiam res, non tantum verè, scriberetur, id vero a me praestari, nullo tempore, nullo studio potuisset. nunc vero quum ablatis curis his, in quibus tantum fuit sudoris exhauriendum, restiterit tantum hoc, uti sic simpliciter scriberentur audita, nihil erat negotii. sed huic tamen tam nihilo negotii peragendo, caetera negotia mea minus fere quam nihil temporis reliquerunt. dum causas forenses assidue alias ago, alias audio, alias arbiter finio, alias iudex dirimo, dum hic officii causa visitur, ille negotii: dum foris totum ferme diem aliis impartior, reliquum meis, relinquo mihi, hoc est, literis, nihil. nempe reverso domum, cum uxore fabulandum est, garriendum cum liberis, colloquendum cum ministris. quae ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est, (necesse est autem, nisi velis esse domi tuae peregrinus) et danda omnino opera est, ut quos vitae tuae comites, aut natura providit, aut fecit casus, aut ipse delegisti, his ut te quam jucundissimum compares, modo ut ne comitate corrumpas, aut indulgentia ex ministris dominos reddas. inter haec, quae dixi, elabitur dies, mensis, annus. quando ergo scribimus? nec interim de somno quicquam sum loquutus, ut nec de cibo quidem, qui multis non minus absument temporis, quam somnus ipse, qui vitae absument ferme dimidium. ac mihi hoc solum temporis adquireo, quod somno ciboque suffuror, quod

quoniam parcum est, lente, quia tamen aliquid, aliquando perfecti, atque ad te, mi Petre, transmisi Utopiam, ut legeres, et si quid effugisset nos, uti tu admoneres. quanquam enim non hac parte penitus diffido mihi, (qui utinam sic ingenio atque doctrina aliquid essem, ut memoria non usquequaque destituor) non usque adeo tamen confido, ut credam, nihil mihi potuisse excidere. nam et Joannes Clemens, puer meus, qui adfuit, ut scis, unà, ut quem a nullo patior sermone abesse, in quo aliquid esse fructus potest, quoniam ab hac herba, qua et Latinis literis et Graecis coepit evirescere, egregiam aliquando frugem spero, in magnam me coniecit dubitationem. siquidem quum, quantum ego recordor, Hythlodæus narraverit Amauroticum illum pontem, quo fluvius Anydrus infertitur, quingentos habere passus in longum, Joannes meus ait, detrahendos esse ducentos, latitudinem fluminis haud supra trecentos ibi continere. ego te rogo, rem ut revoces in memoriam. nam si tu cum illo sentis, ego quoque adsentiar, et me lapsum credam: sin ipse non recolis, scribam, ut feci, quod ipse recordari videor mihi: nam ut maxime curabo, ne quid sit in libro falsi, ita si quid sit in ambiguo, potius mendacium dicam, quam mentiar, quod malim bonus esse quam prudens. quanquam facile fuerit huic mederi morbo, si ex Raphaelè ipso, aut praesens scisciteris, aut per literas: quod necesse est faci-

as, vel ob alium scrupulum, qui nobis incidit, nescio mea ne culpa magis, an tua, an Raphaelis ipsius. nam neque nobis in mentem venit quaerere, neque illi dicere, qua in parte novi illius orbis Utopia sita sit. quod non fuisse praetermissum sic, vellem profecto mediocri pecunia mea redemptum; vel quod subpudet me nescire, quo in mari sit insula, de qua tam multa recenseam, vel quod sunt apud nos unus et alter, sed unus maxime, vir pius et professione theologus, qui miro flagrat desiderio adeundae Utopiae, non inani et curiosa libidine collustrandi nova, sed uti religionem nostram, feliciter ibi coeptam, foveat atque adaugeat. quod quo faciat rite, decrevit ante curare, ut mittatur a Pontifice, atque a deo, ut creetur Utopiensibus Episcopus, nihil eo scrupulo retardatus, quod hoc antistitium sit illi precibus impetrandum. quippe sanctum ducit ambitum, quem non honoris aut quaestûs ratio, sed pietatis respectus peperit. quamobrem te oro, mi Petre, uti aut praesens, si potes commode, aut absens per epistolam, compelles Hythlodaeum, atque efficias, ne quicquam huic operi meo aut insit falsi, aut veri desideretur. atque haud scio, an praestet ipsum ei librum ostendi. nam neque alius aequè sufficit, si quid est erratum, corrigere: neque is ipse aliter hoc praestare potest, quam si quae sunt a me scripta, perlegerit. ad haec, fiet ut hoc pacto intelligas, accipiatne

libenter, an gravatim ferat hoc operis a me conscribi. nempe si suos labores decrevit ipse mandare literis, nolit fortasse me : neque ego certe velim, Utopiensium per me vulgata republica, florem illi gratiamque novitatis historiae suae praeripere. quamquam, ut vere dicam, nec ipse mecum satis adhuc constitui, an sim omnino editurus. etenim tam varia sunt palata mortalium, tam morosa quorundam ingenia, tam ingrati animi, tam absurda judicia, ut cum his haud paulo felicius agi videatur, qui jucundi atque hilares, genio indulgent suo, quam qui semet macerant curis, ut edant aliquid, quod aliis aut fastidientibus, aut ingratis, vel utilitati possit esse, vel voluptati. plurimi literas nesciunt, multi contemnant. barbarus ut durum rejicit, quicquid non est plane barbarum. scioli aspernantur ut triviale, quicquid obsoletis verbis non scatet. quibusdam solum placent vetera, plerisque tantum sua. hic tam tetricus est, ut non admittat jocos : hic tam infulsus, ut non ferat sales. tam simi quidam sunt, ut nasum omnem, velut aquam ab rabido morsus cane, reformident : adeo mobiles alii sunt, ut aliud sedentes probent, aliud stantes. hi sedent in tabernis, et inter pocula de scriptorum judicant ingeniis, magnaque cum autoritate condemnant utcunque lubitum est, suis quenque scriptis, veluti capillicio vellicantes, ipsi interim tuti ; et quod dici solet, ἕξω βέλους quippe tam

leves et abrafi undique, ut ne pilum quidem habeant boni viri, quo possint apprehendi. sunt praeterea quidam tam ingrati, ut quum impensè delectentur opere, nihilo tamen magis ament autorem : non absimiles inhumanis hospitibus, qui quum opiparo convivio prolixè sint excepti, saturi demum discedunt domum, nullis habitis gratiis ei, a quo sunt invitati. i nunc et hominibus tam delicati palati, tam varii gustûs, animi praeterea tam memoris et grati, tuis impensis epulum instrue. sed tamen, mi Petre, tu illud age, quod dixi, cum Hythlodæo, postea tamen integrum erit hac de re consultare denuo. quanquam si id ipsius voluntate fiat, (quandoquidem scribendi labore defunctus, nunc fero sapio) quod reliquum est de edendo, sequar amicorum consilium : atque in primis tuum. vale jucundissime P. Aegidi cum optima conjugè ; ac me, ut soles, ama, quando ego te amo, etiam plus, quam soleo.

LIBER PRIMUS.

QUUM non exigui momenti negotia quaedam invictissimus Angliae rex Henricus ejus nominis octavus, omnibus egregii principis artibus ornatissimus, cum serenissimo Castellae principe Carolo controversa nuper habuisset, ad ea tractanda, componendaque oratorem me legavit in Flandriam, comitem et collegam viri incomparabilis Cuthberti Tunstalli, quem sacris scriniis nuper ingenti omnium gratulatione praefecit: de cujus fane laudibus nihil a me dicetur, non quod verear ne parum sinceræ fidei testis habenda sit amicitia, sed quod virtus ejus, ac doctrina major est, quam ut a me praedicari possit, tum

notior ubique, atque illustrior, quam ut debeat; nisi videri velim solem lucerna, quod aiunt, ostendere. occurrerunt nobis Brugis (sic enim convenerat) hi quibus a Principe negotium demandabatur, egregii viri omnes, in his praefectus Brugenfis vir magnificus, princeps et caput erat, caeterum os et pectus Georgius Temficius Casfiletanus praepositus, non arte solum, verum etiam natura facundus, adhaec jure consultissimus, tractandi vero negotii cum ingenio, tum assiduo rerum usu eximius artifex. ubi semel atque iterum congressi, quibusdam de rebus non satis consentiremus, illi, in aliquot dies vale nobis dicto, Bruxellas profecti sunt, Principis oraculum sciscitaturi. ego me interim (sic enim res ferebat) Antverpiam confero. ibi dum

versor, saepe me inter alios, sed quò non alius gratior, invisit Petrus Aegidius, Antverpiae natus, magna fide, et loco apud suos honesto, dignus honestissimo, quippe juvenis haud scio doctior ne, an moratior, est enim et optimus et literatissimus, ad haec animo in omnes candido, in amicos vero tam propenso pectore, amore, fide, adfectu tam sincero, ut vix unum aut alterum usquam invenias, quem illi sentias omnibus amicitiae numeris esse conferendum. rara illi modestia, nemini longius abest fucus, nulli simplicitas inest prudentior. porro sermone tam lepidus, et tam innoxie factus, ut patriae desiderium, ac laris domestici, uxoris et liberorum, quorum studio revifendorum nimis quam anxie tenebar (jam tum enim plus qua-

tuor mensibus abfueram domo) magna ex parte mihi dulcissima consuetudine sua, et mellitissima confabulatione levaverit. hunc quum die quadam in templo divae Mariae, quod et opere pulcherrimum, et populo celeberrimum est, rei divinae interfuissem, atque peracto sacro, pararem inde in hospitium redire, forte colloquentem video, cum hospite quodam, vergentis ad senium aetatis: vultu adusto, promissa barba, penula neglectim ab humero dependente, qui mihi ex vultu atque habitu nauclerus esse videbatur. at Petrus ubi me conspexit, adit ac salutatur, respondere conantem seducit paululum, et vides, inquit hunc? (simul designabat eum cum quo loquentem videram) eum inquit, jam hinc ad te recta paravam ducere. venisset, in-

quam, pergratus mihi tua causa. imo, inquit ille, si noffes hominem, sua. nam nemo vivit hodie mortalium omnium, qui tantum tibi hominum, terrarumque incognitarum narrare possit hiftoriam, quarum rerum audiendarum fcio avidiffimum esse te. ergo, inquam, non pessime conjectavi. nam primo aspectu protinus sensi hominem esse naucleum. atqui, inquit, aberrasti longiffime, navigavit quidem, non ut Palinurus, sed ut Ulyffes: imo velut Plato. nempe Raphael iste, sic enim vocatur gentilitio nomine, Hythlodæus, et Latinae linguae non indoctus, et Graecae doctiffimus (cujus ideo studiosior quam Romanae fuit, quoniam totum se addixerat philosophiae: qua in re nihil quod alicujus momenti sit praeter Senecæ quaedam ac Ciceronis ex-

tare latine cognovit) relicto fratribus patrimonio, quod ei domi fuerat (est enim Lusitanus) orbis terrarum contemplandi studio, Americo Vespucio se adjunxit, atque in tribus posterioribus illarum quatuor navigationum, quae passim jam leguntur, perpetuus ejus comes fuit, nisi quod in ultima cum eo non rediit. curavit enim atque adeo extorsit ab Americo, ut ipse in his XXIII. esset, qui ad fines postremae navigationis in Castella relinquebantur. itaque relictus est, uti obtemperaretur animo ejus, peregrinationis magis quam sepulchri curioso, quippe cui haec assidue sunt in ore, Coelo tegitur qui non habet urnam, et, undique ad superos tantundem esse viae. quae mens ejus, nisi Deus ei propitius adfuisset, nimio fuerat illi constatura.

caeterum postquam digresso Vespucio multas religiones cum quinque Castellanorum comitibus emensus est, mirabili tandem fortuna Taprobanem delatus, inde pervenit in Calichut, ubi repertis commode Lusitanorum navibus, in patriam denique praeter spem revehitur. haec ubi narravit Petrus, actis ei gratiis, quod tam officiosus in me fuisset, ut cujus viri colloquium mihi gratum speraret, ejus uti sermone fruerer, tantam rationem habuisset, ad Raphaelem me converto, tum ubi nos mutuo salutassemus, atque illa communia dixissemus, quae dici in primo hospitem congressu solent, inde domum meam digredimur, ibique in orto confidentes, in scamno cespitibus herbeis constrato confabulamur. narravit ergo nobis, quo pacto postea-

quam Vespucius abierat, ipse sociique ejus, qui in Castella remanserant, conveniendo atque blandiendo coeperint se paulatim ejus terrae gentibus insinuare, jamque non innoxie modo apud eas, sed etiam familiariter versari, tum principi cuidam (cujus et patria mihi, et nomen excidit) grati, charique esse, ejus liberalitate narrabat com meatum atque viaticum ipsi et quinque ejus comitibus affatim fuisse suppeditatum cum itineris (quod per aquam ratibus, per terram curru peragebant) fidelissimo duce, qui eos ad alios Principes, quos diligenter commendati petebant, adduceret. nam post multorum itinera dierum, oppida atque urbes aiebat reperisse se ac non pessime institutas, magna populorum frequentia, respublicas. nempe sub Ac-

quatoris linea, tum hinc atque inde ab utroque latere, quantum fere spatii solis orbita complectitur, vastas objacere solitudines perpetuo fervore torridas. squalor undique et tristis rerum facies, horrida atque inculta omnia, feris habitata serpentibusque, aut denique hominibus neque minus efferis quam sint beluae, neque minus noxiis. caeterum ubi longius evectus sis, paulatim omnia mansuescere, coelum minus asperum, solum virore blandum, mitiora animantium ingenia, tandem aperiri populos, urbes, oppida, in his assidua non inter se modo ac finitimos, sed procul etiam dissitas gentes, terra marique commercia. inde sibi natam facultatem, multas ultro citroque terras invisendi, quod nulla navis ad iter quodlibet instruebatur, in quam

non ille, comitesque ejus libentissime admittebantur. naves quas primis regionibus conspexerunt, carina plana fuisse narrabat, vela confutis papyris aut viminibus intendebantur, alibi coriacea: post vero acuminatas carinas, canabea vela repererunt, omnia denique nostris similia. nautae maris ac coeli non imperiti. sed miram se narrabat iniisse gratiam, tradito magnetis usu, cujus antea penitus erant ignari, ideoque timide pelago consuevisse sese, neque alias temere, quam aestate credere: nunc vero ejus fiducia lapidis contemnunt hyemem, securi magis, quam tuti, ut periculum sit, ne quae res magno eis bono futura putabatur, eadem per imprudentiam magnorum causa malorum fiat. quid quoque in loco se vidisse narravit, et lon-

gum fuerit explicare, neque hujus est operis institutum, et alio fortasse loco dicetur a nobis, praesertim quicquid ex usu fuerit non ignorari, qualia sunt in primis ea, quae apud populos usquam civiliter conviventes animadvertit, recte prudenterque provisum. his enim de rebus et nos avidissime rogabamus, et ille libentissime differebat, omissa interim inquisitione monstrorum, quibus nihil est minus novum. nam Scyllas et Celenos rapaces, et Lestrigonas populivoros, atque ejusmodi immania portenta, nusquam fere non invenias, at sane ac sapienter institutos cives haud reperias ubilibet. caeterum ut multa apud novos illos populos adnotavit perperam consulta, sic haud pauca recensuit, unde possint exempla sumi corrigendis harum ur-

bium, nationum, gentium ac regnorum erroribus idonea, alio, ut dixi, loco a me commemoranda. nunc ea tantum referre animus est, quae de moribus atque institutis narrabat Utopiensium, praemisso tamen eo sermone, quo velut tractu quodam ad ejus mentionem reipublicae deventum est. nam quum Raphael prudentissime recensuisset, alia hic, alia illic errata, utrobique certe plurima, tum quae apud nos, quaeve item sunt apud illos cauta sapientius, quam uniuscujusque populi mores atque instituta sic teneat, tanquam in quemcunque locum divertisset, totam ibi vitam vixisse videretur. admiratus hominem Petrus; Miror profecto, mi Raphael, inquit, cur te regi cuiquam non adjungas, quorum neminem esse, fatis scio, cui tu

non sis futurus vehementer gratus, utpote quem hac doctrina, atque hac locorum hominumque peritia non oblectare solum, sed exemplis quoque instruere, atque adjuvare consilio sis idoneus, simul hoc pacto et tuis rebus egregie consulueris, et tuorum omnium commodis magno esse adjumento possis. quod ad meos attinet, inquit ille, non valde commoveor, nempe in quos mediocriter opinor me officii mei partes implevisse: nam quibus rebus alii non nisi fenes et aegri cedunt, imo tum quoque aegre cedunt, quum amplius retinere non possunt, eas res ego non sanus modo ac vegetus, sed juvenis quoque cognatis, amicisque dispartivi, quos debere puto hac mea esse benignitate contentos, neque id exigere atque expectare praeterea, ut

memet eorum causa regibus in servitium dedam. bona verba, inquit Petrus, mihi visum est non ut servias regibus, sed ut inservias. hoc est, inquit ille, una syllaba plus quam servias. at ego sic censeo, inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamen ipsam esse viam, qua non aliis modo et privatim et publice possis conducere, sed tuam quoque ipsius conditionem reddere feliciorum. feliciorumne, inquit Raphael, ea via facerem, a qua abhorret animus? atqui nunc sic vivo ut volo, quod ego certe suspicor paucissimis purpuratorum contingere. quin satis est eorum, qui potentum amicitias ambiunt, ne magnam putes jacturam fieri, si me atque uno aut altero mei similibus sint carituri. tum ego, perspicuum est, inquam, te, mi Raphael, neque opum esse

neque potentiae cupidum, atque ego profecto hujus tuae mentis hominem non minus veneror ac suspicio, quam eorum quemvis, qui maxime rerum sunt potentes. caeterum videberis plane rem te atque isthoc animo tuo tam generoso, tam vere philosopho dignam facturus, si te ita compares, ut vel cum aliquo privatim incommodo ingenium tuum atque industriam publicis rebus accommodes, quod nunquam tanto cum fructu queas, quanto si a consiliis fueris magno alicui principi, eique (quod te facturum certe scio) recta atque honesta persuaseris. nempe a principe bonorum malorumque omnium torrens in totum populum, velut a perenni quodam fonte promanat. in te vero tam absoluta doctrina est, ut vel citra magnum re-

rum ufum, porro tanta rerum peritia, ut sine ulla doctrina, egregium confiliarium cuivis regum fis praestaturus. bis erras, inquit ille, mi More, primum in me, deinde in re ipsa: nam neque mihi ea est facultas, quam tu tribuis, et si maxime effet, tamen quum ocio meo negotium facefferem, publicam rem nihil promoveam. primum enim principes ipsi plerique omnes militaribus studiis (quorum ego neque peritiam habeo, neque defidero) libentius occupantur, quam bonis pacis artibus, majusque multo studium est, quibus modis per fas ac nefas nova sibi regna pariant, quam uti parta bene adminiftrant. praeterea quicumque regibus a confilio funt, eorum nemo est, qui non aut vere tantum fapit, ut non egeat, aut tantum sibi fapere videtur, ut non li-

beat alterius probare consilium, nisi quod absurdissimis quibusque dictis assentiuntur et supparasitantur eorum, quos, ut maxime apud principem gratiae, student assentatione demereri sibi. et certe sic est natura comparatum, ut sua cuique inventa blandiantur. sic et corvo suus arridet pul- lus, et suus simiae catulus placet. quod si quis in illo coetu vel alienis inviden- tium, vel praeferentium sua, aliquid af- ferat, quod aut aliis temporibus factum legit, aut aliis fieri locis vidit, ibi qui audiunt, perinde agunt, ac si tota sa- pientiae suae periclitaretur opinio, et post illa pro stultis plane sint habendi, nisi aliquid sufficienter invenire, quod in aliorum inventis vertant vitio. si caetera destituant, tum huc confugi- unt, haec nostris, inquirunt, placere

majoribus, quorum prudentiam utinam nos aequaremus; itaque hoc dicto veluti egregie perorata re, confidunt. tanquam magnum sit periculum, si quis ulla in re deprehendatur majoribus suis sapientior, a quibus tamen ut quidque optime consultum est, ita acquissimo animo valere sinimus: at si qua de re potuit consuli prudentius, eam protinus ansam cupide arreptam mordicus retinemus. itaque in haec superba, absurda, ac morosa iudicia, cum saepe alibi, tum semel in Anglia quoque incidi. obsecro, inquam, fuisti apud nos? fui, inquit, atque aliquot menses ibi sum versatus, non multo post eam cladem, qua Anglorum occidentalium civile, adversus regem, bellum, miseranda ipsorum strage compressum est. interea mul-

tum debui reverendissimo patri Joanni Mortono Cantuariensi archiepiscopo et cardinali, ac tum quoque Angliae cancellario, viro, mi Petre, (nam Moro cognita sum narraturus) non autoritate magis, quam prudentia ac virtute venerabili. etenim statura ei mediocris erat, nec aetati quanquam ferae cedens: vultus quem reverere, non horreas: in congressu non difficilis, ferius tamen et gravis. libido erat asperius interdum compellendo supplicantes experiri, sed sine noxa, quid ingenii, quam animi praesentiam quisque prae se ferret, qua velut cognata sibi virtute, modo abesset impudentia, delectabatur, et ut idoneam ad res gerendas amplectebatur: sermo politus, et efficax, juris magna peritia, ingenium incomparabile, memo-

ria ad prodigium usque excellens. haec enim natura egregia, discendo atque exercendo provexit. hujus consiliis rex plurimum fidere, multum respubli-
ca niti (cum ego aderam) videbatur. quippe qui ab prima fere juven-
tina a schola coniectus in aulam, ma-
ximis in negotiis per omnem versatus
aetatem, ac variis fortunae aestibus
assidue jaectatus, prudentiam rerum
(quae sic recepta non facile elabatur)
multis magnisque cum periculis didi-
cerat. forte fortuna quum die quodam
in ejus mensa essem, laicus quidam le-
gum vestrarum peritus aderat, is ne-
scio unde naectus occasionem, coepit
accurate laudare rigidam illam justiti-
am, quae tum illic exercebatur in fu-
res, quos passim narrabat nonnun-
quam suspendi viginti in una cruce, at-

que eo vehementius dicebat se mirari, cum tam pauci elaberentur supplicio, quo malo fato fieret, uti tam multi tamen ubique grassarentur. tum ego (ausus enim sum libere apud cardinalem loqui) nihil mireris, inquam: nam haec punitio furum et supra justum est, et non ex usu publico. est enim ad vindicanda furta nimis atrox, nec tamen ad refraenanda sufficiens: quippe neque furtum simplex tam ingens facinus est, ut capite debeat plecti, neque ulla poena est tanta, ut ab latrociniiis cohibeat eos, qui nullam aliam artem quaerendi victus habent. itaque hac in re non vos modo, sed bona pars hujus orbis imitari videtur malos praecipitantes, qui discipulos verberant libentius, quam docent. decernuntur enim furanti gravia atque horrenda

supplicia, cum potius multo fuerit providendum, uti aliquis esset proven- tus vitae, ne cuiquam tam dira sit fu- randi primum, dehinc pereundi ne- cessitas. est, inquit ille, fatis hoc pro- visum. sunt artes mechanicae, est agri- colatio, ex his tueri vitam liceat, ni spon- te mali esse mallent. at non sic evades, inquam. nam primum omit- tamus eos, qui saepe vel ab externis bellis, vel civilibus mutili redeunt do- mum, ut nuper apud vos e Cornubi- ensi praelio, et non ita pridem e Gal- lico, qui vel reipublicae impendunt membra, vel regi, quos neque pristi- nas artes exercere debilitas patitur, neque aetas novam discere: hos, in- quam, mittamus, quando bella per intermissas vices commeant: ea con- templemur, quae nullo die non acci-

dunt. tantus est ergo nobilium numerus, qui non ipsi modo degant otiosi tamquam fuci laboribus aliorum, quos, puta suorum praediorum colonos, augendis redditibus ad vivum usque radunt, (nam eam solam frugalitatem noverere, homines alioquin ad mendicitatem usque prodigi) verum immensam quoque otiosorum stipatorum turbam circumferunt, qui nullam unquam quaerendi victus artem didicere. hi simul atque herus obierit, aut ipsi aegrotaverint, ejiciuntur illico; nam et otiosos libentius quam aegrotos alunt, et saepe morientis haeres non protinus alendae sufficit paternae familiae: interim illi esuriunt strenue, nisi strenue latrocinentur. nam quid faciant? siquidem ubi errando paululum vestes ac valetudinem attri-

vere, morbo jam squalidos, atque obfitos pannis, neque generosi dignantur accipere, neque audent rustici, non ignari eum, qui molliter educatus in otio ac deliciis, solitus sit accinctus acinace ac cetra, totam viciniam vultu nebulonico despiciere, et contemnere omnes prae se, haudquaquam idoneum fore, qui cum ligone ac marra, maligna mercede ac victu parco, fideliter inferviat pauperi. ad haec ille, atqui nobis, inquit, hoc hominum genus in primis fovendum est: in his enim, utpote hominibus animi magis excelsi ac generosioris, quam sunt opifices aut agricolae, consistunt vires ac robur exercitus, si quando sit confligendum bello. profecto, inquam ego, eadem opera dicas licet, belli gratia fovendos esse fures, quibus haud dubie

nunquam carebitis, dum habebitis hos. quin neque latrones sunt instrenui milites, neque milites ignavissimi latronum: adeo inter has artes belle convenit. at hoc vitium tamen frequens est vobis, non proprium, est enim omnium fere gentium commune. nam Gallias infestat alia praeter ea pestis pestilentior. tota patria stipendiariis in pace quoque (si illa pax est) oppleta atque obfessa est militibus, eadem persuasione inductis, qua vos otiosos hic ministros alendos esse censuistis, nempe quod Morosophis visum est, in eo sitam esse publicam salutem, si in promptu semper adsit validum firmumque praesidium, maxime veteranorum. neque enim confidunt inexercitatis quicquam: ut vel ideo quaerendum eis bellum sit, ne impe-

ritos habeant milites, et homines jugulandi ignaros, ne (ut habet facetè Sallustius) manus aut animus incipiat per otium torpescere. at quam sit perniciosum hujusmodi beluas alere, et Gallia suo malo didicit, et Romanorum, Carthagenensium, ac Syrorum, tum multarum gentium exempla declarant, quorum omnium non imperium modo, sed agros quoque, atque adeo urbes ipsas parati ipsorum exercitus aliis atque aliis occasionibus everterunt. quam vero non magnopere necessarium, vel hinc elucescit, quod ne Galli quidem milites armis ab unguiculis exercitatissimi cum evocatis comparati vestris, admodum saepe gloriantur superiores sese discessisse, ut ne quid dicam amplius, ne praesentibus videar adblandiri vobis. sed nec vestri

illi vel opifices urbici, vel rudes atque agrestes agricolae, otiosos generosorum stipatores creduntur valde pertimescere, nisi aut hi quibus ad vires atque audaciam corpus contigit ineptius, aut quorum animi vis inopia rei familiaris infringitur: adeo periculum nullum est, ne quorum valida et robusta corpora (neque enim nisi selectos dignantur generosi corrumpere) nunc vel elanguescunt otio, vel negotiis prope muliebribus emolliuntur, iidem bonis artibus instructi ad vitam, et virilibus exercitati laboribus effoeminentur. certe utcunque sese haec habet res, illud mihi nequaquam videtur publicae rei conducere in eventum belli, quod nunquam habetis, nisi quum vultis, infinitam ejus generis turbam alere, quod infestat pacem, cu-

jus tanto major haberi ratio, quam belli debeat. neque haec tamen sola est furandi necessitas, est alia magis, quantum credo, peculiaris vobis. quaenam est ea? inquit cardinalis: oves, inquam, vestrae, quae tam mites esse, tamque exiguo solent ali, nunc (uti fertur) tam edaces atque indomitae esse coeperunt, ut homines devorent ipsos, agros, domos, oppida vastent ac depopulentur. nempe quibuscunque regni partibus nascitur lana tenuior, atque ideo pretiosior, ibi nobiles et generosi, atque adeo Abbates aliquot sancti viri, non his contenti redditibus fructibusque annuis, qui majoribus suis solebant ex praediis crescere, nec habentes satis, quod otiose ac laute viventes, nihil in publicum profint, nisi etiam obsint, arvo nihil relinquunt,

omnia claudunt pascuis, demoliuntur domos, diruunt oppida, templo duntaxat stabulandis ovibus relicto. et tanquam parum foli perderent apud vos ferarum saltus ac vivaria, illi boni viri habitationes omnes, et quicquid usquam est culti, vertunt in solitudinem. ergo ut unus helluo inexplebilis ac dira pestis patriae, continuatis agris, aliquot millia jugerum uno circundet septo, ejiciuntur coloni quidam, suis etiam, aut circumscripti fraude, aut vi oppressi exuuntur, aut fatigati injuriis, ad venditionem. itaque quoquo pacto emigrant miseri, viri, mulieres, mariti, uxores, orbi, viduae, parentes cum parvis liberis, et numerosa magis quam divite familia, ut multis opus habet manibus res rustica: emigrant, inquam, e notis

atque assuetis laribus, nec inveniunt quo se recipiant, supellectilem omnem haud magno vendibilem, etiam si manere possit emptorem, quum extrudi necesse est, minimo venundant: id quum brevi errando insumpserint, quid restat aliud denique quam uti fuerentur, et pendeant iuste scilicet, aut vagentur atque mendicent: quanquam tum quoque velut erronei conjiciuntur in carcerem, quod otiosi obambulent, quorum operam nemo est qui conducatur, quum illi cupidissime offerant. nam rusticae rei cui assueverunt, nihil est quod agatur, ubi nihil feritur. siquidem unus opilio atque bubulcus sufficit ei terrae depascendae pecoribus, in cuius cultum, ut sementi faciendae sufficeret, multae poscebantur manus. atque hac ratione fit ut mul-

tis in locis annona multo fit carior. quin lanarum quoque adeo increvit pretium, ut a tenuioribus, qui pannos inde solent apud vos conficere, prorsus emi non possint, atque ea ratione plures ab opere ablegantur in otium. nam post aucta pascua infinitam ovium vim absumpsit tabes, velut eorum cupiditatem ulciscente Deo, immissa in oves lue, quam in ipsorum capita contortam esse fuerat justius. quod si maxime increscat ovium numerus, pretio nihil decrescit tamen, quod earum, si monopolium appellari non potest quod non unus vendit, certe oligopolium est. reciderunt enim fere in manus paucorum, eorundemque divitum, quos nulla necessitas urget ante vendendi quam libet, nec ante libet quam liceat quanti libet. jam caetera

quoque pecorum genera, ut aequae carae sint, eadem ratio est, atque hoc etiam amplius, quod dirutis villis, atque imminuta re rustica, non sint qui foeturam curent. neque enim divites illi, ut ovium, sic etiam armentorum foetus educant: sed aliunde macra emptavili, posteaquam suis pascuis pinguerint, magno revendunt. ideoque sicuti reor, nondum sentitur totum hujus rei incommodum. nempe adhuc his modo locis reddunt cara, ubi vendunt. caeterum ubi aliquandiu celerius extulerint illinc, quam nasci possint, tum demum ibi quoque paulatim decrescente copia, ubi coemuntur, necesse est hic insigni labore tur inopia. ita qua re vel maxime felix haec vestra videbatur insula, jam ipsam paucorum improba cupiditas vertit in perniciem.

nam haec annonae caritas in causa est, cur quisque quam possit plurimos e familia dimittat, quo quaeso nisi mendicatum, aut, quod generosis animis persuadeas facilius, latrocinatum? quid quod ad miseram hanc egestatem, atque inopiam adjungitur importuna luxuries. nam et ministris nobilium, et opificibus, et ipsis propemodum rusticis, et omnibus denique ordinibus, multum est insolentis apparatus in vestibus, nimius in victu luxus. jam ganea, lustra, lupanar, et aliud lupanar tabernae vinariae, cervisariae, postremo tot improbi ludi, alea, charta, fritillus, pila, sphaera, discus, an non haec celeriter exhausta pecunia recta suos mystas mittunt aliquo latrocinatum? has perniciosas pestes ejicite: statuite, ut villas atque oppida rustica, aut hi-

restituunt, qui diruere, aut ea cedant reposituris, atque aedificare volentibus. refraenate coemptiones istas divitum, ac velut monopolii exercendi licentiam. pauciores alantur otio, reddatur agricolatio, lanificium instauretur, ut sit honestum negotium, quo se utiliter exercent otiosa ista turba, vel quos haecenus inopia fures fecit, vel qui nunc erronei, aut otiosi sunt ministri, fures nimirum utrique futuri. certe nisi his malis medemini, frustra jactetis exercitam in vindicanda furta justitiam, nempe speciosam magis, quam aut justam aut utilem. siquidem quum pessime finitis educari, et mores paulatim ab teneris annis corrumpi, puniendos videlicet, tum demum, quum ea flagitia viri designent, quorum spem de se perpetuam a pueritia usque prae-

buerant, quid aliud quaeso, quam facitis fures, et iidem plectitis? jam me haec loquente, juris ille consultus interim se ad dicendum composuerat, ac statuerat secum, modo illo solenni disputantium uti, qui diligentius repetunt quam respondent, adeo bonam partem laudis ponunt in memoria. belle, inquit, dixisti profecto, quum sis videlicet hospes, qui magis audire his de rebus aliquid potueris, quam exacte quicquam cognoscere, id quod ego paucis efficiam perspicuum. nam primum ordine recensebo quae tu dixisti, deinde ostendam, quibus in rebus imposuit tibi nostrarum rerum ignorantio, postremo rationes tuas omnes diluam atque dissolvam. igitur ut a primo quod sum pollicitus, exordiar, quatuor mihi visus es: tace, inquit cardi-

nalis, nam haud responfurus paucis videris, qui sic incipias. quamobrem levabimus in praesenti te hac respondendi molestia, servaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congressum vestrum, quem (nisi quid impediatur aut te, aut Raphaellem hunc) crastinus dies velim referat. sed interim abs te, mi Raphael, perquam libenter audierim, quare tu furtum putes ultimo supplicio non puniendum, quamque aliam poenam ipse statuas, quae magis conducatur in publicum, nam tolerandum ne tu quidem sentis. at si nunc per mortem quoque, tamen in furtum ruitur, proposita semel vitae securitate, quae vis, quis metus posset abstergere maleficos, qui mitigatione supplicii, velut praemio quodam ad maleficia se invitatos interpretarentur?

omnino mihi videtur, inquam, pater benignissime, homini vitam eripi propter creptam pecuniam, prorsus iniquum esse. siquidem cum humana vita ne omnibus quidem fortunae possessionibus paria fieri posse arbitror. quod si laesam justitiam, si leges violatas, hac rependi poena dicant, haud pecuniam: quidni merito summum illud jus, summa vocetur injuria? nam neque legum probanda sunt tam Manliana imperia, ut sicubi in levissimis parum obtemperetur, illico stringant gladium: neque tam Stoica scita, ut omnia peccata adeo existiment paria, uti nihil judicent interesse, occidatne aliquis hominem, an nummum ei furripiat, inter quae (si quicquam aequitas valet) nihil omnino simile aut affine. Deus vetuit occidi quenquam, et

nos tam facile occidimus ob ademptam pecuniolam? quod si quis interpretetur, illo Dei jussu interdictam necis potestatem, nisi quatenus humana lex declaret occidendum, quid obstat quo minus homines eodem modo constituent inter se, quatenus stuprum admittendum sit, adulterandum, pejerandum? siquidem quum Deus non alienae modo, verum etiam suae cuique mortis jus ademerit, si hominum inter se consensus, de mutua caede certis placitis consentientium, adeo debet valere, ut illius praecepti vinculis eximat suos satellites, qui sine ullo exemplo Dei eos interemerint, quos humana sanctio jussit occidi: an non hoc pacto praeceptum illud Dei tantum juris est habiturum, quantum humana jura permiserint? ac fiet nimi-

rum, ut ad eundem modum omnibus in rebus statuant homines, quatenus divina mandata conveniat observari. denique lex Mosaica, quanquam inclemens et aspera, nempe in feros, et quidem obstinatos lata, tamen pecunia furtum, haud morte mulctavit. ne putemus Deum in nova lege clementiae, qua pater imperat filiis, majorem indulgisse nobis invicem saeviendi licentiam. haec sunt cur non licere putem. quam vero sit absurdum, atque etiam perniciosum reipublicae, furem atque homicidam ex aequo puniri, nemo est, opinor, qui nesciat. nempe quum latro conspiciat non minus imminere discriminis duntaxat furti damnato, quam si praeterea convincatur homicidii, hac una cogitatione impellitur in caedem ejus, quem

alioquin fuerat tantum spoliaturus; quippe praeterquam quod deprehenso nihil sit plus periculi, est etiam in caede securitas major, et major celandi spes sublato facinoris indice. itaque dum fures nimis atrociter studemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem. jam quod quaeri solet, quae punitio possit esse commodior: hoc meo iudicio haud paulo facilius est repertu, quam quae possit esse deterior. cur enim dubitemus eam viam utilem esse castigandis sceleribus, quam scimus olim tamdiu placuisse Romanis, administrandae reipublicae peritissimis? nempe hi magnorum facinorum convictos in lapidicinas, atque ad fodienda metalla damnabant, perpetuis adservandos vinculis. quam ego quod ad hanc rem attinet,

nullius institutum gentis magis probo, quam id quod interea dum peregrinabar, in Perfide observatum apud vulgo dictos Polyleritas, adnotavi, populum neque exiguum, neque imprudenter institutum, et nisi quod tributum quotannis Persarum pendit regi, caetera liberum ac suis permissum legibus. caeterum quoniam longe ab mari, montibus fere circumdati, et suae terrae nulla in re maligne contenti fructibus, neque adeunt alios saepe, neque adeuntur, tamen ex vetusto more gentis, neque fines prorogare student, et quos habent, ab omni facile injuria et montes tuentur, et pensio quam rerum potenti persolvunt, immunes prorsus ab militia, haud perinde splendide, atque commode, felicesque magis quam nobiles, aut clari, degunt:

quippe ne nomine quidem opinor, praeterquam conterminis admodum satis noti. ergo apud hos furti qui peraguntur, quod fustulere domino reddunt, non quod alibi fieri solet, principi: utpote cui tantum juris esse censent in rem furtivam, quantum ipsi furi: si res perierit, pretio ex bonis furum confecto ac persoluto, tum reliquo uxoribus eorum atque liberis integro, ipsi damnantur in opera: ac nisi atrociter commissum furtum est, neque clauduntur ergastulo, neque gestant compedes, sed liberi ac soluti in publicis occupantur operibus: detrectantes ac languidius gerentes sese, non tam vinculis coercent quam excitant verberibus, strenuam navantes operam absint a contumeliis, noctu tantum nominatim censiti cubiculis includun-

tur; praeter assiduum laborem, nihil incommodi est in vita. aluntur enim haud duriter qui publicae rei serviunt, e publico, alibi aliter. siquidem alicubi quod impenditur in eos, ex eleemossyna colligitur, atque ea via, quamquam incerta, tamen, ut est ille populus misericors, nulla reperitur uberior, alibi redditus quidam publici ad id destinantur. est ubi certum in eos usus tributum viritim conferunt. quin aliquot in locis nullum publicum opus faciunt, sed ut privatus quisque eget mercenariis, ita illorum cujuscumque in eum diem operam, statuta mercede conducit apud forum, paulo minoris quam quanti liberam fuerat conducturus: praeterea fas est servilem ignaviam flagris corripere. sic fit, uti nunquam opere careant: et praeter victum aliquid

quoquo die ab singulis publico inferatur aerario. uno quodam colore vestiuntur et omnes et foli, capillo non abrafo, verum paulo supra auriculas attonfo, e quarum altera paululum praescinditur. cibum cuique ab amicis dari, potumque, ac fui coloris vestem, licet, pecuniam datam esse, danti pariter atque accipienti capitale: neque minus periculofum etiam homini libero quacunq; de caufa nummum a damnato recepiffe, et fervos item (sic enim damnatos vocant) arma contingere. fuos quaeque regio propria distinguit nota, quam abjeciffe capitale est, ut vel extra fuos conspici fines, vel cum alterius regionis servo quicquam esse collocutum. at neque tutior fugae meditatio quam ipfa est fuga. quin conscium talis fuiffe consilii in servo

nex est, in libero servitus. contra indici praemia decreta sunt, libero pecunia, servo libertas, utrique vero venia atque impunitas conscientiae, ne quando persequi malum consilium quam poenitere sit tutius. hujus rei haec lex atque hic ordo est, quem dixi, qui quantum habeat humanitatis et commodi facile patet. quando sic irascitur, ut vitia perimat servatis hominibus, atque ita tractatis, ut bonos esse necesse sit: et quantum ante damni dederunt, tantum reliqua vita refarciant. porro ne ad pristinos relabantur mores, adeo nullus est metus, ut viatores quoque quibus iter aliquo institutum est, non aliis viae ducibus sese tutiores arbitrentur, quam servis illis ad quamque regionem subinde commutatis. nempe ad perpetrandum

latrocinium nihil habent usquam non importunum: manus inermes, pecunia tantum sceleris index: deprehenso parata vindicta, neque spes ulla prorsus fugiendi quoquam. quo enim pacto falleret ac tegeret fugam homo nulla vestium parte populo similis, nisi abeat nudus? quin sic quoque fugientem proderet auricula. at ne inuito saltem consilio conjurent in rempublicam, id demum scilicet periculum est: quasi in tantam venire spem ulla possit vicinia non tentatis ac sollicitatis ante multarum regionum servitiis, quae tantum absunt a facultate conspiciendi, ut ne convenire quidem, et colloqui, aut salutare se mutuo liceat: ut credantur interim id consilium intrepide credituri suis, quod reticentibus periculosum, prodentibus maximo ef-

se bono sciant. quum contra nemo sit prorsus exspes, obediendo ac perferendo, bonamque de se praebendo spem emendationis in posterum vitae, posse his modis fieri, ut libertatem aliquando recuperet. quippe nullo non anno restitutis aliquot commendatione patientiae. haec quum dixissem, atque adjecissem, nihil mihi videri causae, quare non hic modus haberi vel in Anglia possit multo majore cum fructu, quam illa justitia, quam juris ille peritus tantopere laudaverat: sub haec ille, nempe jureconsultus, nunquam, inquit, istud sic stabiliri queat in Anglia, ut non in summum discrimen adducat rempublicam; et simul haec dicens, commovit caput, ac distorsit labrum, atque ita conticuit. et omnes qui aderant, pedibus in ejus i-

bant sententiam. tum cardinalis, non est, inquit, proclive divinare, commode an secus res cessura sit, nullo prorsus facto periculo. verum si pronunciata mortis sententia, differri executionem jubeat princeps, atque hunc experiatur morem, cohibitis asylorum privilegiis, tum vero si res comprobe- tur eventu esse utilis, rectum fuerit e- am stabiliri, alioqui tunc quoque affi- cere supplicio eos, qui sunt ante dam- nati, neque minus e republica fuerit, neque magis injustum, quam si nunc idem fieret, nec ullum interea nasci ex ea re potest periculum. quin mihi cer- te videntur erroneas quoque ad eun- dem posse modum non pessime trac- tari, in quos haecenus tam multis edi- tis legibus, nihil promovimus tamen. haec ubi dixit cardinalis, quae me

narrante contempserant omnes, eadem nemo non certatim laudibus est profequutus, maxime tamen illud de erronibus, quoniam hoc ab ipso adjectum est. nescio an quae sunt secuta, siflere praestiterit, erant enim ridicula: sed narrabo tamen, nam non erant mala, et aliquid ad hanc rem pertinebant. adstabat forte parasitus quidam, qui videri volebat imitari morionem, sed ita simulabat, ut propior vero esset, tam frigidis dictis captans risum, ut ipse saepius, quam dicta sua, rideretur. excidebant homini tamen interdum quaedam, adeo non absurda, ut fidem adagio facerent, crebro jactu jaci aliquando Venerem. is ergo dicente quodam e convivis, jam meo sermone bene provisum esse furibus, atque a cardinale etiam cautum de er-

ronibus, restare nunc uti his praeterea
confuleretur publicitus, quos ad egef-
tatem morbus aut senectus impulisset,
atque ad labores unde vivi possit, red-
didisset impotes. sine, inquit, me, nam
ego et hoc recte ut fiat, videro. etenim
hoc genus hominum misere cupio a-
liquo e conspectu amoliri meo, ita me
male vexarunt saepe, cum querulis il-
lis opplorationibus flagitarent pecuni-
am, quas nunquam tamen tam com-
mode potuerunt occinere ut nummum
a me extorquerent. quippe semper al-
terum evenit, ut aut non libeat dare,
aut ne liceat quidem quando nihil est
quod detur. itaque nunc coeperunt
sapere, nam ne perdant operam, ubi
me praeterire vident, praeterrunt
taciti, ita nihil a me sperant amplius,
non hercule magis quam si essem sa-

cerdos. sed illos ego mendicos omnes
lata lege distribui ac dispartiri jubeo in
Benedictinorum coenobia, et fieri lai-
cos, ut vocant, Monachos: mulieres
moniales esse impero. subrisit cardi-
nalis et approbat joco, caeteri etiam
ferio. caeterum Theologus quidam
frater hoc dicto in sacerdotes ac mo-
nachos adeo est exhilaratus, ut jam ip-
se quoque coeperit ludere, homo ali-
oqui prope ad torvitatem gravis. at ne
sic quidem, inquit, extricaberis a men-
dicis, nisi nobis quoque prospexeris
fratribus. atqui, inquit parasitus, hoc
jam curatum est. nam cardinalis egre-
gie prospexit vobis, quum statueret de
coercendis atque opere exercendis er-
ronibus. nam vos estis erronei maxi-
mi. hoc quoque dictum, quum con-
jectis in cardinalem oculis, eum vide-

rent non abnuere, coeperunt omnes illibenter arripere, excepto fratre: nam is (neque equidem miror) tali perfusus aceto, sic indignatus est, atque incanduit, ut nec a conviciis quidem potuerit temperare: hominem vocavit nebulonem, detractorem, fufurronem, et filium perditionis, minas interim terribiles citans e scriptura sacra. jam scurra serio scurrari coepit, et erat plane in sua palaestra. noli, inquit, irasci, bone frater, scriptum est, in patientia vestra possidebitis animas vestras. rursum frater, (referam enim ipsius verba) non irascor, inquit, furcifer, vel saltem non pecco: nam Psalmista dicit: irascimini et nolite peccare. admonitus deinde frater a cardinale suaviter, ut suos affectus compesceret, non domine, inquit, ego loquor nisi ex

bono zelo, sicut debeo: nam viri sancti habuerunt bonum zelum, unde dicitur, zelus domus tuae comedit me, et canitur in ecclesiis, Irrisores Helizei, dum conscendit domum Dei, zelus calvi sentiunt, sicut fortasse sentiet iste derisor, scurra, ribaldus. facis, inquit cardinalis, bono fortassis affectu, sed mihi videris facturus, nescio an sanctius certe sapientius, si te ita compares ne cum homine stulto et ridiculo ridiculum tibi certamen instituas. non domine, inquit, non facerem sapientius; nam Solomon ipse sapientissimus dicit: responde stulto secundum stultitiam ejus, sicut ego nunc facio et demonstro ei foveam in quam cadet, nisi bene praecaveat. nam si multi irrisores Helizei, qui erat tantum unus calvus, senserunt zelus cal-

vi, quanto magis sentiet unus derisor multorum fratrum, in quibus sunt multi calvi? et etiam habemus bullam Papalem, per quam omnes qui derident nos, sunt excommunicati. cardinalis, ubi vidit nullum fieri finem, nutu ablegato parasito, ac aliam in rem commodam verso sermone, paulo post surgit e mensa, atque audientis clientum negociis dedit se, nosque dimisit, en mi More, quam longo te sermone oneravi quod tamdiu facere plane puduisset me, nisi tu et cupide flagitasses, et sic videreris audire, tanquam nolles quicquam ejus confabulationis omitti, quae quanquam aliquanto perstrictius, narranda tamen mihi fuit omnino propter eorum iudicium qui quae me dicente spreverant, eadem rursus e vestigio non im-

probante cardinale, etiam ipsi comprobant, usque adeo assentantes ei ut parasiti quoque ejus inventis quae dominus per jocum non aspernabatur, adblandirentur, et serio prope modum admitterent. ut hinc possis aestimare, quanti me ac mea consilia aulici forent aestimaturi. profecto, mi Raphael, inquam, magna me affecisti voluptate, ita sunt abs te dicta prudenter simul et lepide omnia. praeterea visus mihi interim sum non solum in patria versari, verum etiam reperascere quodammodo jucunda recordatione cardinalis illius, in cujus aula puer sum educatus: cujus viri memoriae, quod tu tam impense faves, non credas mi Raphael, quanto mihi sis effectus hoc nomine charior, cum esses alioqui charissimus. cacte-

rum non possum adhuc ullo pacto meam demutare sententiam, quin te plane putem, si animum inducas tuum, uti ne ab aulis principum abhorreas, in publicum posse te tuis consiliis plurimum boni conferre: quare nihil magis incumbit tuo, hoc est, boni viri officio. siquidem cum tuus censeat Plato, respublicas ita demum futuras esse felices, si aut regnent philosophi, aut reges philosophentur, quam procul aberit felicitas, si philosophi regibus nec dignentur saltem suum impartiri consilium? non sunt, inquit ille, tam ingrati, quin id libenter facerent, imo multi libris editis jam fecerunt, si hi, qui rerum potiuntur, essent parati bene consultis parere. sed bene haud dubie praevidit Plato, nisi reges philosophentur ipsi, nunquam

futurum, ut perversis opinionibus a pueris imbuti atque infecti, penitus philosophantium comprobent consilia: quod ipse quoque experiebatur apud Dionysium. an non me putas, si apud aliquem regum decreta sana proponerem, et perniciofa malorum femina conarer illi evellere, protinus aut ejiciendum aut habendum ludibrio? age, finge me apud regem esse Gallorum, atque in ejus confidere consilio, dum in secretissimo secessu praesidente rege ipso in corona prudentissimorum hominum magnis agitur studiis, quibus artibus ac machinamentis Mediolanum retineat, ac fugitivam illam Neapolim ad se retrahat: postea vero evertat Venetos, ac totam Italiam subjiciat sibi; deinde Flandros, Brabantos, totam postre-

mo Burgundiam suae faciat ditionis, atque alias praeterea gentes, quarum regnum jam olim animo invasit: hic dum alius suadet, feriendum cum Venetis foedus, tantisper duraturum dum ipsi fuerit commodum, cum illis communicandum consilium, quin deponendam quoque apud eosdem aliquam praedae partem, quam, rebus ex sententia peractis, repetat: dum alius consulit conducendos Germanos, alius pecunia demulcendos Elvetios: alius adversum numen imperatoriae majestatis, auro velut anathemate, propitiandum: dum alii videtur cum Aragonum rege componendas esse res, et alieno Navarrae regno, velut pacis authoramento cedendum: alius interim censet Castellae principem aliqua spe affinitatis irretiendum, atque

aulicos nobiles aliquot in suam factionem certa pensione esse pertrahendos. dum maximus omnium nodus occurrit, quid statuendum interim de Anglia sit: caeterum de pace tractandum tamen, et constringenda firmissimis vinculis semper infirma societas; amici vocentur, suspiciantur ut inimici. habendos igitur paratos, velut in statione Scotos, ad omnem intentos occasionem, si quid se commoveant Angli, protinus immittendos. ad haec fovendum exulem nobilem aliquem occulte, namque id aperte ne fiat prohibent foedera, qui id regnum sibi deberi contendat, ut ea velut anfa contineat suspectum sibi principem. hic inquam in tanto rerum molimine, tot egregiis viris ad bellum sua certatim consilia conferentibus, si ego

homuncio surgam, ac verti jubeam
vela, omittendam Italiam censeam, et
domi dicam esse manendum, unum
Galliae regnum fere majus esse, quam
ut commode possit ab uno administra-
ri, ne sibi putet rex de aliis adjicien-
dis esse cogitandum. tum si illis pro-
ponerem decreta Achoriorum populi,
Utopiensium insulae ad Euronoton
oppositi, qui quum olim bellum gef-
fissent, ut regi suo aliud obtinerent
regnum, quod affinitatis antiquae
causa sibi contendebat haereditate de-
beri, consequuti tandem id, ubi vide-
runt nihilo sibi minus esse molestiae
in retinendo, quam in quaerendo per-
tulerunt, verum assidua pullulare fe-
mina, vel internae rebellionis, vel ex-
ternae incursionis in deditos, ita sem-
per aut pro illis, aut contra pugnan-

dum, nunquam dari facultatem dimittendi exercitus, compilari interim se, efferri foras pecuniam, alienae gloriolae suum impendi sanguinem, pacem nihilo tutiorem, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam caedibus audaciam, leges esse contemptui, quod rex in duorum curam regnorum distractus minus in utrumvis animum posset intendere: cum viderent alioqui tantis malis nullum finem fore, in-ito tandem consilio, regi suo humanissime fecerunt optionem retinendi utrius regni vellet, nam utriusque non fore potestatem, se plures esse, quam qui a dimidiato possint rege gubernari, quum nemo sit libenter admissurus mulionem sibi cum alio communem. ita, coactus est ille bonus prin-

ceps novo regno cuiquam ex amicis relicto (qui brevi etiam post ejectus est) antiquo esse contentus. praeterea, si ostenderem omnes hos conatus bellorum, quibus tot nationes ejus causa tumultuarentur, quum thesauros ejus exhausissent, ac destruxissent populum, aliqua tandem fortuna frustraceffuros tamen, proinde avitum regnum coleret, ornaret, quantum posset, et faceret quam florentissimum: amet suos et ametur a suis, cum his una vivat, imperetque suaviter, atque alia regna valere sinat, quando id quod nunc ei contigisset, fatis, amplum superque esset. hanc orationem quibus auribus, mi More, putas excipiendam? profecto non valde pronis, inquam. pergamus ergo, inquit, si consiliariis cum rege quopiam tractanti-

bus, et comminifcentibus, quibus technis ei queant coacervare thefauros, dum unus intendendam confulit aestimationem monetae, quum ipsi fit eroganda pecunia, dejiciendam rurfus infra justum, quum fuerit corroganda; uti et multum aeris parvo diffolvat, et pro parvo multum recipiat. dum alius suadet ut bellum simulet, atque eo praetextu, coacta pecunia, cum visum erit, faciat pacem sanctis ceremoniis, quo plebeculae oculis fiat praestigium, miseratus videlicet humanum sanguinem princeps pius. dum alius ei suggerit in mentem, antiquas quasdam, et tunc adefas leges, longa defuetudine antiquatas, quas quod nemo latas meminisset, omnes sint transgressi, earum ergo multas jubeat exigi, nullum uberiores proventum ef-

se, nullum magis honorificum, utpote qui justitiae prae se personam ferat: dum ab alio admonetur, uti sub magnis mulctis multa prohibeat, maxime talia, quae ne fiant in rem sit populi, post pecunia cum illis dispenset, quorum commodis obstat interdictum, sic et a populo gratiam iniri, et duplex adferri compendium, vel dum hi mulctantur, quos quaestus cupiditas pellexit in casses, vel dum aliis vendit privilegia tanto pluris quanto scilicet fuerit melior princeps, utpote qui gravatim quicquam contra populi commodum privato cuiquam indulgeat, et ob id non nisi magno pretio. dum alius ei persuadet obstringendos sibi iudices, qui quavis in re pro regio jure disceptent, accersendos praeterea in palatium, atque invitandos, uti co-

ram se de suis rebus differant, ita nullam causam ejus tam aperte iniquam fore, in qua non aliquis eorum vel contradicendi studio, vel pudore dicendi eadem, vel quo gratiam ineant, apud eum aliquam reperiant rimam, qua possit intendi calumnia. sic dum iudicibus diversa sentientibus, res per se clarissima disputatur, et veritas in quaestionem venit, ansam commodam regi dari pro suo commodo jus interpretandi, caeteros aut pudore accessuros aut metu, sic intrepide fertur postea pro tribunali sententia. neque enim deesse praetextus potest pronuntianti pro principe. nempe cui satis est aut aequitatem a sua parte esse, aut verba legis, aut contortum scripti sensum, aut, quae legibus denique omnibus praeponderat, apud religiosos ju-

dices principis indisputabilem prae-rogativam: dum omnes in Crassiano illo consentiunt atque conspirant, nullam auri vim fatis esse principi, cui sit alendus exercitus, praeterea, nihil injuste regem facere, ut maxime etiam velit, posse: quippe omnia omnium ejus esse, ut homines etiam ipsos, tantum vero cuique esse proprium, quantum regis benignitas ei non ademerit, quod ipsum ut quam minimum sit, principis multum referre, ut cujus tutamentum in eo situm sit, ne populus divitiis ac libertate lasciviat, quod haec res minus patienter ferant dura atque injusta imperia, quum contra egestas atque inopia retundat animos, ac patientes reddat, adimatque pressis generosos rebellandi spiritus. hic si ego rursus adsurgens contendam, haec con-

filia omnia regi et inhonesta esse, et perniciofa, cujus non honor modo, sed securitas quoque in populi magis opibus sita fit quam suis. quos si ostendam, regem sibi deligere sua causa non regis, videlicet uti ejus labore ac studio ipsi commode vivant, tutique ab injuriis, eoque magis ad principem eam pertinere curam ut populo bene fit suo, quam ut sibi, non aliter ac pastoris officium est, oves potius quam semet pascere, quatenus opilio est. nam quod populi egestatem censeant pacis praesidium esse, longissime aberrare eos, ipsa res docet. nempe ubi plus rixarum comperias, quam inter mendicos? quis intentius mutationi rerum studet, quam cui minime placet praesens vitae status? aut cui denique audacior impetus ad conturbanda om-

nia, spe alicunde lucrandi, quam cui jam nihil est quod possit perdere? quod si rex aliquis adeo aut contemptus esset, aut invisus suis ut aliter eos continere in officio non possit, nisi contumeliis, compilatione, et sectione grassetur, eosque redigat ad mendicitatem, praestiterit illi profecto regno se abdicare, quam his retinere artibus quibus quanquam imperii nomen retineat, certe amittit majestatem. neque enim regiae dignitatis est, imperium in mendicos exercere, sed in opulentos potius, atque felices. quod ipsum sensit certe vir erecti ac sublimis animi Fabricius, cum responderet, malle se imperare divitibus, quam divitem esse. et profecto unum aliquem voluptate ac deliciis fluere, gementibus undique ac lamentantibus aliis,

hoc non est regni, sed carceris esse custodem. denique ut imperitissimus medicus est, qui morbum nescit nisi morbo curare, ita qui vitam civium non novit alia via corrigere quam ademptis vitae commodis, is se nescire fateatur imperare liberis, quin aut inertiam potius mutet suam, aut superbiam, nam his fere vitiis accidit ut populus eum vel contemnat, vel habeat odio. vivat innocuus de suo, sumptus ad reditus accommodet, refraenet maleficia, et recta institutione suorum, praeveniat potius, quam sinat incrementum, quae deinde puniat. leges abrogatas consuetudine, haud temere revocet, praesertim quae diu desitae nunquam desideratae sunt: neque unquam commissi nomine ejusmodi quicquam capiat, quale privatum

quempiam judex velut iniquum, ac
vaftrum non pateretur accipere. hic si
proponerem illis Macarenfium legem,
qui et ipfi non longe admodum abfunt
ab Utopia: quorum rex, quo primum
die aufpicatur imperium, magnis ad-
hibitis facrificiis, jurejurando adstrin-
gitur, nunquam fe uno tempore fupra
mille auri pondo in thefauris habitu-
rum, aut argenti, quantum ejus auri
pretium aequet. hanc legem ferunt
ab optimo quodam rege institutam,
cui majori curae fuit patriae commo-
dum, quam divitiae fuae, velut obi-
cem acervandae pecuniae tantae quan-
ta faceret inopiam ejus in populo.
nempe eum thefaurum videbat fuffec-
turum, five regi adverfus rebelles, five
regno adverfus hoftium incurfiones
effet confligendum: caeterum mino-

rem esse, quam ut animos faciat invadendi aliena, quae potissima condendae legis causa fuit: proxima, quod sic prospectum putavit, ne desit pecunia, quae in quotidiana civium commutatione versetur, et quum regi necesse est erogare, quicquid thesauro supra legitimum accrevit modum non quaesitum censuit occasiones injuriae. talis rex et malis erit formidini, et a bonis amabitur. haec ergo atque hujusmodi, si ingererem apud homines in contrariam partem vehementer inclinatos, quam surdis essem narraturus fabulam? surdissimis, inquam, haud dubie: neque hercule miror, neque mihi videntur (ut vere dicam) hujusmodi sermones ingerendi, aut talia danda consilia, quae certus sis nunquam admissum iri. quid enim pro-

desse possit, aut quomodo in illorum pectus influere sermo tam insolens, quorum praeoccupavit animos, atque infedit penitus diversa persuasio? apud amiculos in familiari colloquio non insuavis est haec philosophia scholastica: caeterum in consiliis principum, ubi res magnae magna autoritate aguntur, non est his rebus locus. hoc est, inquit ille, quod dicebam, non esse apud principes locum philosophiae. imo, inquam, est verum, non huic scholasticae, quae quidvis putet ubivis convenire, sed est alia philosophia civilior, quae suam novit scenam, eique sese accommodans, in ea fabula quae in manibus est suas partes concinne et cum decoro tutatur. hac utendum est tibi. alioquin dum agitur quaepiam Plauti comoedia, nugantibus inter se

vernulis, si tu in proscenium prodeas habitu philosophico, et recenseas ex Octavia locum in quo Seneca disputat cum Nerone, nonne praestiterit egisse mutam personam, quam aliena recitando talem fecisse tragicomoediam? corruperis enim perverterisque praesentem fabulam, dum diversa permisces, etiam si ea quae tu affers, meliora fuerint. quaecunque fabula in manu est, eam age quam potes optime: neque ideo totam perturbes, quod tibi in mentem venit alterius, quae sit lepidior. sic est in republica, sic in consultationibus principum. si radicatus evelli non possint opiniones pravae, nec receptis usu vitiis mederi queas ex animi tui sententia, non ideo tamen deserenda respublica est, et in tempestate navis destituenda, quoni-

am ventos inhibere non possis. at neque infuetus et insolens sermo inculcandus, quem scias apud diversa persuasos pondus non habiturum, sed obliquo ductu conandum est, atque adnitendum tibi, uti pro tua virili omnia tractes commode, et quod in bonum ne quis vertere, efficias saltem, ut sit quam minime malum. nam ut omnia bene sint, fieri non potest, nisi omnes boni sint, quod ad aliquot abhinc annos adhuc non exspecto, hac, inquit, arte nihil fieret aliud, quam ne dum aliorum furori mederi studeo, ipse cum illis insaniam. nam si vera loqui volo, talia loquar necesse est: caeterum falsa loqui, sitne philosophi nescio, certe non est meum. quanquam ille meus sermo, ut fuerit fortasse ingratus illis atque molestus,

ita non video, cur videri debeat usque ad ineptias insolens. quod si aut ea dicerem, quae fingit Plato in sua republica, aut ea quae faciunt Utopienses in sua, haec quanquam essent (ut certe sunt) meliora, tamen aliena videri possint, quod hic singulorum privatae sunt possessiones, illic omnia sunt communia. meus vero sermo, nisi quod ad eos qui statuissent secum, rure diversa via praecipites, jucundus esse non potest, qui revocet ac praemonstret pericula, alioqui quid habuit, quod non ubivis dici vel conveniat, vel oporteat? equidem si omittenda sunt omnia, tanquam insolentia atque absurda, quaecunque perversi mores hominum fecerunt, ut videri possint aliena, dissimulemus, oportet apud Christianos pleraque omnia, quae

Christus docuit, ac dissimulari usque adeo vetuit, ut ea quoque quae ipse in aures infufurraffet suis, palam in tectis jufferit praedicari. quorum maxima pars ab istis moribus longe est alienior, quam mea fuit oratio. nisi quod concionatores homines callidi, tuum illud consilium secuti puto, quando mores suos homines ad Christi normam gravatim paterentur aptari, doctrinam ejus, velut regulam plumbeam accommodaverunt ad mores, ut aliquo saltem pacto conjungerentur scilicet. qua re nihil video quid profecerint, nisi ut securius liceat esse malos, atque ipse profecto tantundem proficiam in consiliis principum. nam aut diversa sentiam, quod perinde fuerit, ac si nihil sentiam, aut eadem, et ipsorum adjutor sim, ut inquit Mitio

Terentianus, infaniae. nam obliquus ille ductus tuus non video quid sibi velit, quo censes adnitendum, si non possint omnia reddi bona, tamen ut tractentur commode, fiantque, quoad licet, quam minime mala. quippe non est ibi dissimulandi locus, nec licet connivere: approbanda sunt aperte pessima consilia, et decretis pestilentissimis subscribendum est. speculatoris vice fuerit, ac pene proditoris, etiam qui improbe, consulta maligne laudaverit. porro nihil occurrit, in quo prodesse quicquam possis, in eos delatus collegas, qui vel optimum virum facilius corruperint, quam ipsi corrigantur: quorum perversa consuetudine vel depravaberis, vel ipse integer atque innocens alienae malitiae stultitiaeque praetexeris, tantum abest

ut aliquid possis in melius obliquo illo ductu convertere. quam ob rem pulcherrima similitudine declarat Plato, cur merito sapientes abstineant a capeffenda republica. quippe quum populum videant in plateas effusum assiduis imbribus perfundi, nec persuadere queant illis, ut se subducant pluviae, tectaue subeant; gnari nihil profuturos sese, si exeant, quam ut una compluantur, semet intra tecta continent, habentes satis, quando alienae stultitiae non possunt mederi, si ipsi saltem sint in tuto. quanquam profecto, mi More, (ut ea vere dicam, quae meus animus fert) mihi videtur ubicunque privatae sunt possessiones, ubi omnes omnia pecuniis metiuntur, ibi vix unquam posse fieri, ut cum republica aut juste agatur, aut prospere,

nisi vel ibi sentias agi juste, ubi optima quaeque perveniunt ad pessimos, vel ibi feliciter, ubi omnia dividuntur in paucissimos, nec illos habitos undecunque commode, caeteris vero plane miseris. quamobrem quum apud animum meum reputo prudentissima atque sanctissima instituta Utopien- sium, apud quos tam paucis legibus, tam commode res administrantur, ut et virtuti pretium sit, et tamen aequa- tis rebus omnia abundant omnibus; tum ubi his eorum moribus ex adver- so comparo tot nationes, alias semper ordinantes, nec ullam satis ordinatam unquam earum omnium, in quibus quod quisque nactus fuerit, suum vo- cat privatum, quorum tam multae in- dies conditae leges non sufficiunt, vel ut consequatur quisquam, vel ut tuea-

tur, vel ut satis internoscatur ab alieno, illud quod suum invicem quisque privatim nominat, id quod facile indicant infinita illa tam assidue nascentia, quam nunquam finienda litigia; haec, inquam, dum apud me confidero, aequior Platoni fio, minusque demiror, dedignatum illis leges ferre ullas, qui recusabant eas, quibus ex aequo omnes omnia partirentur commoda. siquidem facile praevidit homo prudentissimus, unam atque unicam illam esse viam ad salutem publicam, si rerum indicatur aequalitas, quae nescio an unquam possit observari, ubi sua sunt singulorum propria. nam quum certis titulis quisque quantum potest ad se convertit, quantacunque fuerit rerum copia, eam omnem pauci inter se partiti, reliquis relinquunt inopiam,

fereque accidit, ut alteri sint alterorum forte dignissimi, quum illi sint rapaces, improbi, atque inutiles, contra ii modesti viri, ac simplices, et quotidiana industria in publicum, quam in semet benigniores. adeo mihi certe persuadeo, res aequabili ac justa aliqua ratione distribui, aut feliciter agi cum rebus mortalium, nisi sublata prorsus proprietate, non posse. sed manente illa, mansuram semper apud multo maximam multoque optimam hominum partem egestatis et aerumnarum anxiam atque inevitabilem farcinam : quam ut fateor levare aliquantulum posse, sic tolli plane contendere non posse. nempe si statuatur, ne quis supra certum agri modum possideat, et uti sit legitimus cuique sensus pecuniae. si fuerit legibus quibusdam cau-

tum, ut neque sit princeps nimium potens, neque populus nimis insolens: tum magistratus ne ambientur, neu dentur venum, aut sumptus in illis fieri sit necesse; alioquin et occasio datur per fraudem ac rapinas faciendae pecuniae, et fit necessitas eis muneribus praeficiendi divites, quae potius fuerant administranda prudentibus. talibus inquam legibus quemadmodum aegra assiduis solent fomentis fulciri corpora deploratae valetudinis, ita haec quoque mala leniri queant, ac mitigari: ut sanentur vero atque in bonum redeant habitum, nulla omnino spes est, dum sua cuique sint propria. quin dum unius partis curae studes, aliarum vulnus exasperaveris, ita mutuo nascitur ex alterius medela, alterius morbus quando

nihil sic adjici cuiquam potest ut non idem adimatur alii. at mihi, inquam, contra videtur, ibi nunquam commode vivi posse, ubi omnia sint communia. nam quo pacto suppetat copia rerum, unoquoque ab labore subducen- te se? utpote quem neque sui quaes- tus urget ratio, et alienae industriae si- ducia reddit segnem. at quum et sti- mulentur inopia, neque quod quis- quam fuerit nactus, id pro suo tueri ulla possit lege, an non necesse est per- petua caede ac seditione laboretur? sublata praesertim autoritate ac reve- rentia magistratum, cui quis esse lo- cus possit, apud homines tales, quos inter nullum discrimen est, ne com- minisci quidem queo. non miror, in- quit, sic videri tibi, quippe cui ejus i- mago rei aut nulla succurrit, aut fal-

fa. verum si in Utopia fuisses mecum, moresque eorum atque instituta vidisses praesens, ut ego feci, qui plus annis quinque ibi vixi, neque unquam voluissem inde discedere, nisi ut novum illum orbem proderem, tum plane faterere, populum recte institutum nusquam alibi te vidisse quam illic. atqui profecto, inquit Petrus Aegidius, acgre persuadeas mihi, melius institutum populum in novo illo, quam in hoc noto nobis orbe reperiri, ut in quo neque deteriora ingenia, et vetustiores opinor esse, quam in illo respublicas et in quibus plurima ad vitam commoda longus invenit usus, ut ne adjiciam, apud nos casu reperta quaedam, quibus excogitandis nullum potuisset ingenium sufficere. quod ad vetustatem, inquit ille, rerum

attinet publicarum, tum pronunciare posses rectius, si historias illius orbis perlegisses, quibus si fides haberi debet, prius apud eos erant urbes, quam homines apud nos. jam vero quicquid haecenus vel ingenium invenit, vel casus reperit, hoc utrobique potuit extitisse. cacterum ego certe puto, ut illis praestemus ingenio, studio tamen atque industria longe a tergo relinquitur. nam (ut ipsorum habent annales) ante appulsum illuc nostrum, de rebus nostris (quos illi vocant ultraequinoctiales) nihil unquam quicquam audierant, nisi quod olim annis ab hinc ducentis supra mille, navis quaedam apud insulam Utopiam naufragio periit, quam tempestas eo detulerat. ejecti sunt in litus Romani quidam atque Aegyptii, qui postea

nunquam inde discessere. hanc unam occasionem vide quam commodam illis sua fecit industria. nihil artis erat intra Romanum imperium, unde possit aliquis esse usus, quod non illi aut ab expositis hospitibus didicerint, aut acceptis quaerendi feminibus adinvenerint, tanto bono fuit illis aliquos hinc semel illuc esse delatos. at si qua similis fortuna quempiam antehac illinc huc perpulerit, tam penitus hoc oblitteratum est, quam istud quoque forsan excidet posteris, me aliquando illic fuisse. et ut illi uno statim congressu quicquid a nobis commode inventum est, fecerunt suum: sic diu futurum puto, priusquam nos accipiamus quicquam, quod apud illos melius, quam a nobis est institutum. quod unum maxime esse reor in

causa, cur quum neque ingenio, neque opibus inferiores simus eis, ipsorum tamen res quam nostra prudentius administraretur, et feliciter efflorescat. ergo, mi Raphael, inquam, quaeso te, atque obsecro, describe nobis insulam: nec velis esse brevis, sed explices ordine agros, fluvios, urbes, homines, mores, instituta, leges, ac denique omnia, quae nos putes velle cognoscere: putabis autem velle, quicquid adhuc nescimus. nihil, inquit, faciam libentius: nam haec in promptu habeo, sed res otium postulat. eamus ergo, inquam, intro pransum, mox tempus nostro arbitratu sumemus. fiat, inquit, ita ingressi prandemus: pransi, in eundem reversi locum, in eodem sedili confedimus, ac jussis ministris, ne quis interpellaret, ego ac

Petrus Aegidius hortatur Raphaellem, ut praestet quod erat pollicitus. is ergo, ubi nos videt intentos atque avidos audiendi, quum paulisper tacitus et cogitabundus affedisset, hunc in modum exorsus est.

LIBER SECUNDUS.

UTopiensium infula in media sui parte (nam hac latissima est) millia passuum ducenta porrigitur, magnumque per insulae spatium non multo angustior, fines versus paulatim utrinque tenuatur. hi velut circumducti circino quingentorum ambitu millium, insulam totam in lunae speciem renascentis effigiant. cujus cornua fretum interfluens, millibus passuum plus minus undecim dirimit, ac per ingens inane diffusum, circumjectu undique terrae prohibitis ventis, vasti in morem lacus stagnans magis quam saeviens, omnem prope ejus terrae alvum pro portu facit: magnoque hominum usu naves quaquaversus transmittit.

fauces hinc vadis, inde saxis formidolosae. in medio ferme interstitio una rupes eminent, eaque innoxia, cui inaedificatam turrin praesidio tenent, caeterae latentes et insidiosae. canales solis ipsis noti, atque ideo non temere accidit, uti exterus quisquam hunc in sinum, nisi Utopiano duce, penetret, ut in quem vix ipsis tutus ingressus est, nisi signis quibusdam e littore viam regentibus. his in diversa translatis loca, hostium quamlibet numerosam classem facile in perniciem traherent. ab altera parte non infrequentes portus. at ubique descensus in terram ita natura munitus, aut arte, ut ingentes copiae paucis inde queant propugnatoribus arceri. caeterum, uti fertur, utique ipsa loci facies prae se fert, ea tellus olim non ambiebatur mari: sed

Utopus, cujus utpote victoris nomine refert insula, (nam ante id temporis Abraxa dicebatur) quique rudem atque agrestem turbam ad id, quo nunc caeteros prope mortales antecellit, cultus humanitatisque perduxit, primo protinus appulsu victoria potitus, passuum millia quindecim, qua parte tellus continenti adhaesit, excindendum curavit, ac mare circum terram duxit. quumque ad id operis non incolas modo coegisset, (ne contumeliae loco laborem ducerent) sed suos praeterea milites omnes adjungeret, in tantam hominum multitudinem opere distributo, incredibili celeritate res perfecta, finitimos (qui initio vanitatem incepti riserant,) admiratione successus ac terrore perculerit. insula civitates habet quatuor et quinqu-

ginta, spatiosas omnes ac magnificas, lingua, moribus, institutis, legibus prorsus iisdem, idem situs omnium, eadem ubique, quatenus per locum licet, rerum facies. harum quae proximae interfunt, millia quatuor ac viginti separant. nulla rursus est tam deserta, e qua non ad aliam urbem pedibus queat unius itinere diei perveniri. cives quaque ex urbe terni senes ac rerum periti, tractatum de rebus insulae communibus, quotannis conveniunt Amaurotum. nam (ea urbs quod tanquam in umbilico terrae sita maxime jacet omnium partium legis opportuna) prima princepsque habetur. agri ita commode civitatibus assignati sunt, ut ab nulla parte minus soli quam xx. passuum millia una quaevis habeat: ab aliqua multo

etiam amplius, videlicet qua parte longius urbes inter se disjunguntur. nulli urbi cupido promovendorum finium: quippe quos habent agricolas, magis eorum se, quam dominos putant. habent ruri per omnes agros commode dispositas domos, rusticis instrumentis instructas. hac habitantur civibus per vices eo commigrantibus. nulla familia rustica in viris mulieribusque pauciores habet, quam quadraginta, praeter duos ascriptitios servos, quibus pater materque familias graves ac maturi praeficiuntur, et singulis tricenis familiis phylarchus unus. e quaque familia viginti quotannis in urbem remigrant hi, qui biennium ruri complevere. in horum locum totidem recentes ex urbe subrogantur, ut ab his qui annum ibi fu-

ere. atque ideo rusticarum peritiores rerum, instituantur, alios anno sequente docturi, ne si pariter omnes ibi novi, agricolationisque rudes essent, aliquid in annona per imperitiam peccaretur. is innovandorum agricolarum mos, et si solennis sit, ne quisquam invitus asperiores vitam cogatur continuare diutius, multi tamen, quos rustici rei studium natura delectat, plures sibi annos impetrant. agricolae terram colunt, nutriunt animalia, ligna comparant, atque in urbem qua commodum est, terra marive convehunt. pullorum infinitam educant multitudinem, mirabili artificio. neque enim incubant ova gallinae, sed magnum eorum numerum calore quodam aequabili foventes animant, educantque. hi simul atque e testa pro-

diere, homines, vice matrum comitantur, et agnoscunt. equos alunt perquam paucos, nec nisi ferocientes, neque alium in usum, quam exercendae rebus equestribus juventuti. nam omnem, seu colendi, seu vehendi laborem boves obeunt, quos (ut fatentur) equis impetu cedere, sic patientia vincere, nec tot obnoxios morbis putant, ad haec minore impendio et operae et sumptus ali, ac denique laboribus emeritos, in cibum tandem usui esse. semente in solum panem utuntur. nam aut uvarum vinum bibunt aut pomorum, pyrorumve, aut denique aquam nonnunquam meram, saepe etiam qua mel aut glycyrizam incoxerint, cujus haud exiguam habent copiam. quum exploratum habeant (habent enim certissimum) quantum

annonae consumat urbs, et circum-
jectus urbi conventus, tamen multo
amplius et sementis faciunt, et pecu-
dum educant, quam quod in suos usus
sufficiat, reliquum imparturi finitimis.
quibuscunque rebus opus est, quae res
ruri non habentur, eam supellectilem
omnem ab urbe petunt, et, sine ulla
rerum commutatione, a magistratibus
urbanis nullo negotio consequuntur.
nam illo singulo quoque mense ple-
rique ad festum diem conveniunt.
quum frumentandi dies instat, magi-
stratibus urbanis agricolarum phylar-
chi denunciant, quantum civium nu-
merum ad se mitti conveniat, quae
multitudo frumentatorum, quum ad
ipsum diem opportune adsit, uno prope
sereno die tota frumentatione defun-
guntur.

DE URBIBUS.

AC NOMINATIM DE AMAUROTO.

URbium qui unam norit, omnes noverit; ita sunt inter se (quatenus loci natura non obstat) omnino similes. depingam igitur unam quampiam, neque enim admodum refert quam, sed quam potius, quam Amaurotum? qua nec ulla dignior est, quippe cui senatus gratia reliquae deferunt, nec ulla mihi notior, ut in qua annos quinque perpetuo vixerim. situm est igitur Amaurotum in leni dejectu montis, figura fere quadrata. nam latitudo ejus paulo infra collis incoepta verticem, millibus passuum duobus ad flumen Anydrum pertinet, secundum ripam aliquanto longior. oritur Anydrus millibus octo-

ginta supra Amaurotum, modico fonte, sed aliorum occurſu fluminum, atque in his duorum etiam mediocrium auctus, ante urbem ipſam quingentos in latum paſſus extenditur, mox adhuc amplior, ſexaginta millia prolapſus, excipitur oceano. hoc toto ſpatio, quod urbem ac mare interjacet, ac ſupra urbem quoque aliquot millia, ſex horas perpetuas influens aectus ac refluus alternat celeri flumine. quum ſeſe pelagus infert, triginta in longum millia, totum Anydri alveum ſuis occupat undis, proſtigato retrorſum fluvio. tum aliquanto ultra liquorem ejus ſalfugine corrumpit, dehinc paulatim dulceſcens amnis, ſincerus urbem perlabitur, ac reſugientem viciffim purus et incorruptus, ad ipſas prope fauces infequitur. urbs ad

versae fluminis ripae, non pilis aut sublicibus ligneis, sed ex opere lapideo, egregie arcuato ponte, commissa est, ab ea parte, quae longissime distat a mari, quo naves totum id latus urbis possint inoffensae praetervehi. habent alium praeterea fluvium, haud magnum quidem illum, sed perquam placidum ac jucundum. nam ex eodem scaturiens monte, in quo civitas collocatur, mediam illam per devexa perfluens, Anydro miscetur. ejus fluvii caput fontemque, quod paulo extra urbem nascitur, munimentis amplexi Amaurotani junxerunt oppido, ne si qua vis hostium ingruat, intercipi atque averti aqua, neve corrumpi queat. inde canalibus coëtilibus, diversim ad inferiores urbis partes aqua derivatur, id sicubi locus fieri vetat,

cisternis capacibus, collecta pluvia, tantundem usus adfert. murus altus ac latus oppidum cingit, turribus ac propugnaculis frequens: arida fossa, sed alta, lataque ac veprium sepibus impedita, tribus ab lateribus circumdat moenia, quarto flumen ipsum pro fossa est. plateae cum ad vecturam, tum adversus ventos descriptae commode: aedificia neutiquam sordida, quorum longa et totum per vicum perpetua series, adversa domorum fronte conspicitur: has vicorum frontes via distinguit pedes viginti lata. posterioribus aedium partibus, quanta est vici longitudo, hortus adjacet, latus, et vicorum tergis undique circumseptus. nulla domus est, quae non, ut ostium in plateam, ita posticum in hortum habeat. quin bifores quoque facili

tractu manus apertiles, ac dein sua sponte cocuntes, quemvis intromittunt, ita nihil usquam privati est. nam domos ipsas unoquoque decennio forte commutant. hos hortos magnificiunt: in his vineas, fructus, herbas, flores habent tanto nitore, cultuque, ut nihil fructuosius usquam viderim, nihil elegantius. qua in re studium eorum, non ipsa voluptas modo, sed vicorum quoque invicem de suo cujusque horti cultu certamen accendit. et certe non aliud quicquam temere urbe tota reperias, sive ad usum civium, sive ad voluptatem commodius: eoque nullius rei, quam hujusmodi hortorum, majorem habuisse curam videtur is, qui condidit. nam totam hanc urbis figuram, jam inde ab initio descriptam ab ipso Utopo

ferunt. sed ornatum caeterumque cultum, quibus unius aetatem hominis haud suffecturam vidit, posteris adjiendum reliquit. itaque scriptum in annalibus habent, (quos ab capta usque insula, mille septingentorum, ac sexaginta annorum complectentes historiam, diligenter et religiose perscriptos adservant) aedes initio humiles, ac veluti casae, et turguria fuisse, e quolibet ligno temere factas, parietes luto obductos, culmina in aciem fastigiata stramentis operuerant. at nunc omnis domus visenda forma tabularum trium, parietum facies aut silice, aut cementis, aut latere coctili constructae, in alvum introrsus congesto rudere. tecta in planum subducta, quae intritis quibusdam insternunt, nullius impendii, sed ea temperatura,

quae nec igni obnoxia sit, et tolerandis tempestatum injuriis plumbum superet. ventos e fenestris vitro (nam ejus ibi creberrimus usus est) expellunt: interim etiam lino tenui, quod perlucido oleo, aut succino perlinunt, gemino nimirum commodo: siquidem ad eum modum fit, ut et plus lucis transmittat, et ventorum minus admittat.

DE MAGISTRATIBUS.

TRiginta quaeque familiae magistratum sibi quotannis eligunt, quem sua prisca lingua Syphograntum vocant, recentiore phylarchum. Syphograntis decem cum suis familiis Traniborus olim, nunc Protophylarchus dictus praeficitur. demum Syphogranti omnes, qui sunt ducenti,

jurati lecturos sese quem maxime censent utilem, suffragiis occultis renunciant principem unum videlicet ex quatuor, quos eis populus nominavit: nam a quaque urbis quarta parte, selectus unus commendatur senatui. principis magistratus perpetuus est in omnem illius vitam, nisi tyrannidis affectatae suspicio impediat. Traniboros quotannis eligunt, caeterum haud temere commutant. reliqui magistratus omnes annui. Tranibori tertio quoque die, interdum, si res postulat, saepius in consilium cum principe veniunt. de republica consultant, controversias privatorum (si quae sunt) quae perquam paucae sunt, mature dirimunt. Syphograntos semper in senatum duos adsciscunt, atque omni die diversos, cautumque ut ne quid

ratum sit quod ad rempublicam pertineat, de quo non tribus in senatu diebus ante agitatum, quam decretum sit. extra senatum aut comitia publica, de rebus communibus inire consilia, capitale habetur. haec eo ferunt instituta, ne proclive esset, conjuratione principis ac Tranibororum, oppresso per tyrannidem populo, statum rei-publicae mutare. atque ideo quicquid magni momenti judicatur, ad Syphograntorum comitia defertur, qui cum suis familiis communicata re, post inter se consultant, ac suum consilium renunciant senatui. interdum ad totius insulae consilium res defertur. quin id quoque moris habet senatus, ut nihil quo die primum proponitur, eodem disputetur, sed in sequentem senatum differatur, ne quis, ubi quod

in buccam primum venerit, temere effutierit, ea potius excogitet postea, quibus decreta tueatur sua, quam quae ex reipublicae usu sint: malitque salutis publicae, quam opinionis de se jaeturam facere, perverso quodam ac praepostero pudore, ne initio parum prospexisse videatur, cui prospiciendum initio fuit, ut consulto potius, quam cito loqueretur.

DE ARTIFICIIS.

ARS una est omnibus, viris mulieribusque promiscua agricultura, cujus nemo est expers. hac a pueritia erudiuntur omnes, partim in schola traditis praeceptis, partim in agros viciniore urbi, quasi per ludum educti, non intuentes modo, sed per exercitandi corporis occasionem tractantes

etiam. praeter agriculturam, (quae est omnibus, ut dixi, communis) quilibet unam quampiam, tanquam suam docetur, ea est fere aut lanificium, aut operandi lini studium, aut cementariorum, aut fabri, seu ferrarii, seu materiarii artificium. neque enim aliud est opificium ullum, quod numerum aliquem dictu dignum occupet illic. nam vestes, quarum (nisi quod habitu sexus discernitur, et coelibatus a conjugio) una per totam insulam forma est, eademque per omne aevum perpetua, nec ad oculum indecora, et ad corporis motum habilis, tum ad frigoris, aestusque rationem apposita, eas inquam, quaeque sibi familia conficit. sed ex aliis illis artibus unusquisque aliquam discit, nec viri modo, sed mulieres etiam. caeterum hae velut

imbecilliores leviora tractant, lanam fere linumque operantur, viris artes reliquae magis laboriosae mandantur. maxima ex parte quisque in patriis artibus educatur, nam eo plerique natura feruntur: quod si quem animus alio trahat in ejus opificii, cujus capitur studio, familiam quamquam adoptione traducitur, cura non a patre modo ejus sed magistratibus etiam praestita, ut gravi atque honesto patrifamilias mancipetur. quin si quis unam perdoctus artem, aliam praeterea cupiverit, eodem modo permittitur. utramque nactus, utram velit exercet, nisi alterutra civitas magis egeat. Syphograntorum, praecipuum ac prope unicum negotium est, curare ac prospicere, ne quisquam desideat otiosus, sed uti suae quisque arti sedulo incum-

bat; nec ab summo mane tamen ad multam usque noctem perpetuo labore, velut jumenta, fatigatus: nam ea plusquam servilis aerumna est, quae tamen ubique fere opificum vita est, exceptis Utopiensibus, qui cum in horas viginti quatuor aequales diem connumerata nocte dividant, sex duntaxat operi deputant, tres ante meridiem, a quibus prandium ineunt, atque a prandio duas postmeridianas horas quum interquieverint, tres deinde rursus labori datas coena claudunt. quum primam horam ab meridie numerent, sub octavam cubitum eunt, horas octo somnus vendicat. quicquid inter operis horas ac somni cibique medium esset, id suo cujusque arbitrio permittitur, non quo per luxum aut segnitiam abutatur, sed quod ab opificio

suo liberum, ex animi sententia in aliud quippiam studii bene collocet. has intercapedines plerique impendunt literis. solenne est enim publicas quotidie lectiones haberi antelucanis horis, quibus ut intersint, ii duntaxat adiguntur, qui ad literas nominatim selecti sunt. caeterum ex omni ordine, mares simul ac foeminae, multitudo maxima ad audiendas lectiones, alii alias, prout cujusque fert natura, confluit. hoc ipsum tempus, tamen si quis artis suae malit infumere, quod multis usu venit (quorum animus in illius contemplatione disciplinae consurgit) haud prohibetur, quin laudatur quoque ut utilis reipublicae. super coenam tum unam horam ludendo producunt, aestate in hortis, hyeme in aulis illis communibus, in quibus co-

medunt. ibi aut musicen exercent, aut se sermone recreant. aleam atque id genus ineptos ac perniciosos ludos ne cognoscunt quidem. caeterum duos habent in usu ludos, latrunculorum ludo non dissimiles: alterum numerorum pugnam in qua numerus numerum praedatur: alterum in quo collata acie cum virtutibus vitia confligunt. quo in ludo perquam scite ostenditur et vitiorum inter se dissidium, et adversus virtutes concordia. item quae vitia quibus se virtutibus opponant, quibus viribus aperte oppugnent, quibus machinamentis ab obliquo adorianantur, quo praesidio virtutes vitiorum vires infringant, quibus artibus eorum conatus eludant, quibus denique modis alterutra pars victoriae compos fiat. sed hoc loco

ne quid erretis, quiddam pressius intuendum est. etenim quod sex duntaxat horas in opere sunt, fieri fortasse potest, ut inopiam aliquam putes necessariorum rerum sequi. quod tam longe abest ut accidat, ut id temporis ad omnium rerum copiam, quae quidem ad vitae vel necessitatem requirantur, vel commoditatem, non sufficiat modo, sed supersit etiam in quod vos quoque intelligetis, si vobiscum reputetis, apud alias gentes quam magna populi pars iners degit. primum mulieres fere omnes totius summæ dimidium, aut sicubi mulieres negotiosae sunt, ibi ut plurimum, earum vice viri stertunt. ad haec sacerdotum ac religiosorum, quos vocant, quanta quamque otiosa turba? adjice divites omnes, maxime praediorum dominos,

quos vulgo generosos appellant, ac nobiles; his adnumera ipsorum famulitium, totam videlicet illam cetratorum nebulonum colluviem: robustos denique ac valentes mendicos adjungc, morbum quempiam practexentes inertiae: multo certe pauciores esse, quam putaras, invenies eos, quorum labore constant haec omnia, quibus mortales utuntur. expende nunc tecum, ex his ipsis quam pauci in necessariis opificiis versantur. siquidem ubi omnia pecuniis metimur, multas artes necesse est exerceri inanes prorsus ac superfluas, luxus tantum ac libidinis ministras. nam haec ipsa multitudo quae nunc operatur, si partiretur in tam paucas artes, quam paucas commodus naturae usus postulat, in tanta rerum abundantia, quantam

tunc esse necesse sit, pretia nimirum viliora forent, quam ut artifices inde vitam tueri suam possent. at si isti omnes, quos nunc inertes artes distringunt, ac tota insuper otio ac desidia languescens turba quorum unus quivis earum rerum, quae aliorum laboribus suppeditantur, quantum duo earundem operatores, consumit, in opera universi atque eadem utilia collocarentur, facile animadvertis, quantulum temporis, ad suppeditanda omnia, quae vel necessitatis ratio, vel commoditatis efflagitet (adde voluptatis etiam, quae quidem vera sit ac naturalis) abunde satis superque foret: atque id ipsum in Utopia res ipsa perspicuum facit. nam illic in tota urbe cum adiacente vicinia vix hominibus quingentis ex omni virorum ac mulierum

numero quorum aetas ac robur operi sufficit, vacatio permittitur. in his Syphogranti, quanquam leges eos labore solverunt, ipsi tamen sese non eximunt, quo facilius exemplo suo reliquos ad labores invitent. eadem immunitate gaudent hi, quibus commendatione sacerdotum persuasus populus occultis Syphograntorum suffragiis ad perdiscendas disciplinas perpetuam vacationem indulget. quorum si quis conceptam de se spem fefellerit, ad opifices retruditur, contraque non rarerit usu venit, ut mechanicus quispiam, subcisivas illas horas tam gnaviter impendat literis, tantum diligentia proficiat, ut opificio suo exemptus, in literatorum classem provehatur. ex hoc literatorum ordine Legati, Sacerdotes, Tranibori, ac ipse

denique deligitur princeps, quem illi prisca ipsorum lingua Barzanem recentiore Ademum appellant. reliqua fere multitudo omnis, quum neque otiosa sit, nec inutilibus opificiis occupata, proclivis aestimatio est, quam paucae horae, quantum boni operis pariant. ad ea quae commemoravi, hoc praeterea facilitatis accedit, quod in necessariis plerisque artibus minore opera quam aliae gentes opus habent. nam primum aedificiorum aut structura aut resectio ideo tam multorum assiduam ubique requirit operam, quod quae pater aedificavit, heres parum frugi paulatim dilabi finit, ita quod minimo tueri potuit, successor ejus de integro impendio magno cogitur instaurare: quin frequenter etiam quae domus alii ingenti sumptu stetit, hanc

alius delicato animo contemnit, eaque neglecta ideoque brevi collapsa, aliam alibi impensis non minoribus exstruit. at apud Utopienses compositis rebus omnibus, et constituta republica rarissime accidit uti nova collocandis aedibus area deligatur, et non modo remedium celeriter praesentibus vitiis adhibetur, sed etiam imminentibus occurritur. ita fit, ut minimo labore diutissime perdurent aedificia, et id genus opifices vix habeant interdum quod agant, nisi quod materiam dolare domi, et lapides interim quadrare atque aptare jubentur, quo, si quod opus incidat, maturius posset exsurgere. jam in vestibus vide, quam paucis operis egeant: primum dum in opere sunt, corio neglectim aut pellibus amictiuntur, quae in septennium durent:

quum procedunt in publicum, superinduunt chlamydem vestem, quae rudiores illas vestes contegat: ejus per totam insulam unus color est, atque is natus. itaque lanei panni non modo multo minus quam usquam alibi sufficit, verum is ipse quoque multo minoris impendii est: at lini minor est labor eoque usus crebrior, sed in lineo solus candor, in laneo sola mundities conspicitur, nullum tenuioris filii pretium est. itaque fit, ut quum alibi nusquam uni homini quatuor aut quinque togae laneae diversis coloribus, ac totidem sericiae tunicae sufficiant, delicatioribus paulo ne decem quidem, ibi una quisque contentus est, plerumque in biennium. quippe nec causa est ulla cur plures affectet, quas consecutus neque adversus frigus es-

set munitior, neque vestitu videretur vel pilo cultior. quamobrem quum et omnes utilibus sese artibus exercent, et ipsarum etiam opera pauciora sufficiant, fit nimirum, ut abundante rerum omnium copia, interdum in reficiendas (si quae detritae sunt) vias publicas immensam multitudinem educant, persaepe etiam quum nec talis cujuspiam operis usus occurrat, pauciores horas operandi publice denuncient. neque enim supervacaneo labore cives invitos exercent magistratus; quandoquidem ejus reipublicae institutio hunc unum scopum in primis respicit, ut, quoad per publicas necessitates licet, quam plurimum temporis ab servitio corporis ad animi libertatem cultumque civibus universis afferatur: in eo enim sitam vitae felicitatem putant.

DE COMMERCIIIS MUTUIS.

SED jam quo pacto sese mutuo ci-
ves utantur, quae populi inter se
commercia, quaeque sit distribuenda-
rum rerum forma, videtur explican-
dum. quum igitur ex familiis constet
civitas, familias ut plurimum cogna-
tiones efficiunt. nam foeminae (ubi
maturuerint) collocatae maritis, in
ipsorum domicilia concedunt. at mas-
culi filii ac deinceps nepotes, in fami-
lia permanent, et parentum antiquissi-
mo parent, nisi prae senectâ mente pa-
rum valuerit, tunc enim aetate proxi-
mus ei sufficitur. verum ne civitas
aut fieri infrequentior, aut ultra mo-
dum possit increfcere, cavetur ne ulla
familia, quarum millia sex quaeque ci-
vitas, excepto conventu, complecti-

tur, pauciores quam decem, pluresve quam sexdecim puberes habeat. impuberum enim nullus praefiniri numerus potest. hic modus facile servatur, transcriptis his in rariores familias, qui in plenioribus excrescunt. at si quando in totum plus justo abundaverit, aliarum urbium suarum infrequentiam farciunt. quod si forte per totam insulam plus aequo moles intumuerit, tum ex qualibet urbe descriptis civibus in continente proximo, ubicunque indigenis agri multum superest et cultu vacat, coloniam suis ipsorum legibus propagant, ascitis una terrae indigenis, si convivere secum velint. cum volentibus conjuncti, in idem vitae institutum eosdemque mores facile coalescunt, idque utriusque populi bono. efficiunt enim suis

institutis, ut ea terra utriusque abunda sit, quae alteris ante parca ac maligna videbatur. renuentes ipsorum legibus vivere, propellunt his finibus quos sibi ipsi describunt: adversus repugnantes bello conflagunt: nam eam justissimam belli causam ducunt, quum populus quispiam ejus soli, quo non ipse utitur, sed velut inane ac vacuum possidet; aliis tamen qui ex naturae praescripto inde nutriri debeant, usum ac possessionem interdicat. si quando ullus ex suis urbibus aliquis casus eo usque imminuerit, ut ex aliis insulae partibus, servato suo cujusque urbis modo, refarciri non possint, (quod bis duntaxat ab omni aevo, pestis grassante saevitia, fertur contigisse) remigrantibus e colonia civibus replentur. perire enim colonias po-

tius patiuntur, quam ullam ex insularis urbibus imminui. sed ad convicium civium revertor, antiquissimus (ut dixi) praeest familiae. ministri sunt uxores maritis, et liberi parentibus, atque in summa minores natu majoribus. civitas omnis in quatuor aequales partes dividitur. in medio cujusque partis forum est omnium rerum. eo in certas domos opera cujusque familiae convehuntur, atque in horrea singulae seorsim species distributae sunt. ab his quilibet pater familias, quibus ipse sui que opus habent, petit, ac sine pecunia, sine omni prorsus hostimento, quicquid petierit, aufert. quare enim negetur quicquam? quum et omnium rerum abunde satis sit, nec timor ullus subsit, ne quisquam plus quam sit opus,

flagitare velit? nam cur supervacua petiturus putetur is, qui certum habeat nihil sibi unquam defuturum? nempe avidum ac rapacem aut timor carendi facit in omni animantium genere, aut in homine sola reddit superbia, quae gloriae sibi ducit, superflua rerum ostentatione caeteros antecellere, quod vitii genus in Utopiensium institutis nullum omnino locum habet. adjuncta sunt foris (quae commemoravi) fora cibaria, in quae non olera modo, arborumque fructus et panes conportantur, sed pisces praeter ea, quadrupedumque, et avium quicquid esculentum est, extra urbem locis appositis, ubi fluente tabes ac fordes eluantur. hinc deportant pecudes occisas depuratasque manibus famulorum: nam neque suos cives patiun-

tur affuescere laniatui animalium, cujus usu clementiam, humanissimum naturae nostrae affectum paulatim deperire putant; neque sordidum quicquam atque immundum; (cujus putredine corruptus aer morbum posset invehere) perferri in urbem sinunt. habet praeterea quilibet vicus aulas quasdam capaces, aequali ab sese invicem intervallo distantes, nomine quamque suo cognitae. has colunt Syphogranti, quarum unicuique triginta familiae, videlicet ab utroque latere quindecim, sunt adscriptae, cibum ibi sumpturae. obsonatores cujusque aulae certa hora conveniunt in forum, ac relato suorum numero cibum petunt. sed prima ratio aegrotorum habetur, qui in publicis hospitiiis curantur. nam quatuor habent

in ambitu civitatis hospitia paulo extra muros, tam capacia ut totidem oppidulis aequari possint, tum ut neque aegrotorum numerus quamlibet magnus anguste collocaretur, et per hoc incommode: tum quo hi qui tali morbo tenerentur, cujus contagio solet ad alium serpere, longius ab aliorum coetu summoveri possint. haec hospitia ita sunt instructa, atque omnibus rebus quae ad salutem conferunt referta, tum tam tenera ac sedula cura adhibetur, tam assidua medicorum peritissimorum praesentia, ut quum illuc nemo mittatur invitus, nemo tamen fere in tota urbe sit, qui adversa valetudine laborans, non ibi decumbere, quam domi suae praeferat. quum aegrotorum obsonator cibos ex medicorum praescripto rece-

perit, deinceps optima quaeque inter aulas aequabiliter pro suo cujusque numero distribuuntur, nisi quod principis, pontificis, et Tranibororum respectus habetur, ac legatorum etiam, et exterorum omnium, (si qui sunt, qui pauci ac raro sunt:) sed his quoque cum adsunt, domicilia certa atque instructa parantur. ad has aulas prandii coenaeque statis horis tota Syphograntia convenit, aeneae tubae clangore commonefacta, nisi qui aut in hospitiiis, aut domi decumbunt: quanquam nemo prohibetur, postquam aulis est satisfactum, e foro domum cibum petere, sciunt enim, neminem id temere facere: nam etsi domi prandere nulli vetitum sit, nemo tamen hoc libenter facit, cum neque honestum habeatur, et stultum sit deterioris parandi

prandii sumere laborem, cum lautum atque opiparum praesto apud aulam tam propinquum sit. in hac aula ministeria omnia, in quibus paulo plus fordis aut laboris est, obeunt servi. caeterum coquendi parandique cibi officium, et totius denique instruendi convivii solae mulieres exercent, cujusque videlicet familiae per vices. tribus pluribusve mensis pro numero convivarum discumbitur. viri ad parietem, foeminae exterius collocantur, ut, si quid his subiti oboriatur mali (quod uterum gerentibus interdum solet accidere,) imperturbatis ordinibus exsurgant atque inde ad nutrices abeant. sedent illae quidem seorsum cum lactentibus in coenaculo quodam ad id destinato, nunquam sine foco atque aqua munda, nec absque cunis

interim, ut et declinare liceat infantulos, et ad ignem cum velint exemptos fasciis liberare, ac ludo reficere. suae quaeque soboli nutrix est, nisi aut mors aut morbus impediat: id cum accidit, uxores Syphograntorum prope nutricem quaerunt, nec id difficile est: nam quae id praestare possunt, nulli officio sese offerunt libentius, quoniam et omnes eam misericordiam laudeprosequuntur, et qui educatur, nutricem parentis agnoscit loco. in atrio nutricum confidunt pueri omnes, qui primum lustrum non explevere: caeteri impuberes, quo in numero ducunt quicumque sexus alterius utrius intra nubiles annos sunt, aut ministrant discumbentibus, aut qui per aetatem nondum valent, adstant tamen, atque id summo cum si-

lentio: utrique, quod a sedentibus porrigitur, eo vescuntur, nec aliud discretum prandendi tempus habent. in medio primae mensae, qui summus locus est, et cui (nam ea mensa suprema in parte coenaculi transversa est) totus conventus conspicitur, Syphograntus cum uxore confidet. his adjunguntur duo ex natu maximis. sedent enim per omnes mensas quaterni. at, si templum in ea Syphograntia situm est, sacerdos ejusque uxor cum Syphogranto sedent, ut praesideant. ab utraque parte collocantur juniores, post senes rursus, atque hoc pacto per totam domum et aequales inter se junguntur, et dissimilibus tamen immiscentur: quod ideo ferunt institutum, ut senum gravitas ac reverentia (quum nihil ita in mensa fieri dicive potest

ut eos ab omni parte vicinos effugiat) juniores ab improba verborum gestuumque licentia cohibeat. ciborum fercula non a primo loco deinceps apponuntur, sed senioribus primum omnibus (quorum insignes loci sunt) optimus quisque cibus infertur, deinde reliquis aequaliter ministratur. at senes lautitias suas (quarum non tanta erat copia, ut posset totam per domum affatim distribui) pro suo arbitratu circumfidentibus impartiuntur. sic et majoribus natu suus servatur honos, et commodi tantundem tamen ad omnes pervenit. omne prandium coenamque ab aliqua lectione auspiciantur, quae ad mores faciat, sed brevi tamen, ne fastidio sit. ab hac seniores honestos sermones, sed neque tristes ac infacetos ingerunt. at nec longis

logis totum occupant prandium, quin audiunt libenter juvenes quoque, atque adeo de industria provocant, quo et indolis cujusque et ingenii, per convivii libertatem prodentis sese, capiunt experimentum. prandia breviuscula sunt, coenae largiores, quod labor illa, has somnus et nocturna quies excipit, quam illi ad salubrem concoctionem magis efficacem putant. nulla coena sine musica transigitur: nec ullis caret secunda mensa bellariis, odores incendunt, et unguenta spargunt: nihilque non faciunt, quod exhilarare convivas possit: sunt enim hanc in partem aliquanto procliviores, ut nullum voluptatis genus (ex quo nihil sequatur incommodi) censeat interdictum. hoc pacto igitur in urbe convivunt: at ruri qui longius

ab sese diffiti sunt, omnes domi quisque suae comedunt, nulli enim familiae quicquam ad victum deest, quippe a quibus id totum venit, quo vescantur urbici.

DE PEREGRINATIONE UTOPI-
ENSIUM.

AT si quos aut amicorum alia in urbe commorantium, aut ipsius etiam videndi loci desiderium ceperit, a Syphograntis ac Traniboris suis veniam facile impetrant, nisi si quis usus impediatur. mittitur ergo simul numerus aliquis cum epistola principis, quae et datam peregrinandi copiam testatur, et reditus diem praescribit. vehiculum datur cum seruo publico qui agat boves et curet: caeterum, nisi mulieres in coetu habeant, vehicu-

lum velut onus et impedimentum remittitur. toto itinere cum nihil secum efferant, nihil desit tamen, ubique enim domi sunt. si quo in loco diutius uno die commorentur, suam ibi quisque artem exercet, atque ab artis ejusdem opificibus humanissime tractantur. si semet autore quisquam extra suos fines vagetur, deprehensus sine principis diplomate, contumeliose habitus pro fugitivo reducitur, castigatus acriter; idem ausus denuo, servitute plectitur. quod si quem libido incessat per suae civitatis agros palandi, venia patris et consentiente conjuge, non prohibetur: sed in quodcumque rus pervenerit, nullus ante cibus datur, quam ante meridianum operis pensum, aut quantum ante coenam ibi laborari solet, absolverit. hac lege quo-

vis intra suae urbis fines ire licet. erit enim non minus utilis urbi, quam si in urbe esset. jam videtis quam nulla sit usquam otiandi licentia, nullus inertiae praetextus, nulla taberna vinaria, nulla cervisiaria, nusquam lupanar, nulla corruptelae occasio, nullae latebrae, conciliabulum nullum, sed omnium praesentes oculi necessitatem aut consueti laboris, aut otii non inhonesti faciunt. quem populi morem necesse est omnium rerum copiam sequi, atque ea quum aequabiliter ad omnes perveniat, fit nimirum, ut inops esse nemo aut mendicus possit. in senatu Amaurotico (quem, uti dixi, terni quotannis omni ex urbe frequentant) ubi primum constiterit, quae res quoque loco abundet, rursus cuius alicubi malignior proventus fuerit, al-

terius inopiam alterius protinus ubertas explet, atque id gratuito faciunt, nihil vicissim ab his recipientes quibus donant: sed quae de suis rebus unicuiquam urbi dederint, nihil ab ea repetente; ab alia, cui nihil impenderunt, quibus egent accipiunt. ita tota insula velut una familia est. at postquam satis provisum ipsis est quod non antea factum censent, quam in biennium propter anni sequentis eventum prospexerint, tum ex his quae supersunt, magnam vim frumenti, mellis, lanae, lini, ligni, cocci, et conchyliorum, vellerum, cerae, fevi, corii, ad haec animalium quoque in alias regiones exportant, quarum rerum omnium septimam partem inopibus ejus regionis dono dant, reliquam pretio mediocri venditant; quo ex commer-

cio non eas modo merces quibus domi egent (nam id fere nihil est praeter ferrum) sed argenti atque auri praeterea magnam vim in patriam reportant: cujus rei diutina consuetudine, supra quam credi possit, ubique jam earum rerum copia abundant. itaque nunc parum pensi habent, praesente ne pecunia an in diem vendant, multoque maximam partem habeant in nominibus, in quibus tamen faciendis non privatorum unquam, sed confectis ex more instrumentis, publicam urbis fidem sequuntur. civitas ubi solutionis dies advenerit, a privatis debitoribus exigit creditum, atque in aerarium redigit, ejusque pecuniae, quoad ab Utopiensibus repetatur, usura fruitur. illi maximam partem nunquam repetunt: nam quae res apud se nullum

habet usum, eam ab his auferre quibus usui est, haud aequum censent. caeterum si res ita poscat, ut ejus aliquam partem alii populo mutuam daturi sint, tum demum poscunt: aut quum bellum gerendum est, quam in rem unam totum illum thesaurum, quem habent, domi servant, uti aut extremis in periculis, aut in subitis praesidio sit: potissimum quo milites externos (quos libentius quam suos cives objiciunt discrimini) immodico stipendio conducant, gnari multitudine pecuniae hostes ipsos plerunque mercabiles, et vel proditione vel infestis etiam signis inter se committi. hanc ob causam inaeestimabilem thesaurum servant; at non ut thesaurum tamen, sed ita habent, quomodo me narrare profecto deterret pudor, metuentem

ne fidem oratio non sit habitura; quod eo justius vereor, quo magis mihi sum conscius, nisi vidissem praesens, quam aegre potuissem ipse perduci ut alteri idem recensenti crederem. necesse est enim fere quam quicquid est ab eorum qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abesse a fide: quanquam prudens rerum aestimator minus fortasse mirabitur, quum reliqua eorum instituta tam longe ab nostris differant; si argenti quoque atque auri usus ad ipsorum potius, quam ad nostri moris rationem accommodetur. nempe quum pecunia non utantur ipsi, sed in eum servant eventum, qui ut potest usu venire, ita fieri potest ut nunquam incidat, interim aurum argentumque, unde ea fit, sic apud se habent, ut ab nullo pluris aestimetur,

quam rerum ipsarum natura meretur ;
qua quis non videt quam longe infra
ferum sunt ? ut sine quo non hercule
magis quam absque igni atque aqua
vivere mortales queant, quum inte-
rim auro argentoque nullum usum,
quo non facile careamus, natura tri-
buerit, nisi hominum stultitia pretium
raritati fecisset : quin contra, velut pa-
rens indulgentissima, optima quaeque
in propatulo posuerit, ut aerem, a-
quam, ac tellurem ipsam : longissime
vero vana ac nihil profutura semove-
rit. ergo haec metalla si apud eos in
turrim aliquam abstruderentur, prin-
ceps ac senatus in suspicionem venire
posset (ut est vulgi stulta sollertia) ne
deluso per technam populo, ipsi ali-
quo inde commodo fruerentur : por-
ro si phyalas inde, aliaque id genus o-

pera fabre excusa conficerent, si quando incidisset occasio, ut conflanda sint rursus, atque in militum eroganda stipendium, vident nimirum fore, ut aegre patiantur avelli, quae semel in deliciis habere coepissent. his rebus uti occurrant, excogitare quandam rationem, ut reliquis ipsorum institutis consentaneam, ita ab nostris (apud quos aurum tanti fit, ac tam diligenter conditur) longissime abhorrentem, eoque nisi peritis non credibilem. nam quum in fictilibus e terra vitroque elegantissimis quidem illis, sed vilibus tamen edant bibantque, ex auro atque argento non in communibus aulis modo, sed in privatis etiam domibus matellas passim, ac sordidissima quaeque vasa conficiunt. ad haec catenas et crassas compedes, quibus coercent

fervos, iisdem ex metallis operantur. postremo quoscunque aliquod crimen infames facit, ab horum auribus anuli dependent aurei, digitos aurum cingit, aurea torques ambit collum, et caput denique auro vincitur. ita omnibus curant modis, uti apud se aurum argentumque in ignominia sint: atque hoc pacto fit, ut haec metalla, quae caeterae gentes non minus fere dolenter ac viscera sua distrahi patiuntur, apud Utopienses, si semel omnia res postularet efferri, nemo sibi iacturam unius fecisse assis videretur. margaritas praeterea legunt in littoribus, quin in rupibus quibusdam adamantes ac pyropos quoque: neque tamen quaerunt, sed oblatos casu perpoliunt. his ornant infantulos, qui ut primis pueritiae annis, talibus ornamentis glo-

riantur ac superbiunt; sic ubi plusculum accrevit aetatis, cum animadvertunt ejusmodi nugis non nisi pueros uti, nullo parentum monitu, sed suomet ipsorum pudore deponunt, non aliter ac nostri pueri, quum grandescunt, nuces, bullas, et pupas abjiciunt. itaque haec tam diversa ab reliquis gentibus instituta, quam diversas itidem animorum affectiones pariat, nunquam aequae mihi atque in Aemoliorum legatis inclaruit. venerunt hi Amaurotum, dum ego aderam, et quoniam magnis de rebus tractatum veniebant, adventum eorum terni illi cives ex qualibet urbe praevenerant: sed omnes finitimarum gentium legati, qui eo ante appulerant, quibus Utopiensium perspecti mores erant, apud quos sumptuoso vestitui nihil ho-

noris haberi intelligebant, fericum contemptui esse, aurum etiam infame sciebant, cultu quam poterant modestissimo venire consueverant. at Anemolii, quod longius aberant, ac minus cum illis commercii habuerant, quum accepissent eodem omnes eoque rudi corporis cultu esse, persuasi non habere eos, quo non utebantur, ipsi etiam superbi magis, quam sapientes, decreverunt apparatus elegantia deos quosdam repraesentare, et miserorum oculos Utopiensium, ornatus sui splendore praestringere. itaque ingressi sunt legati tres cum comitibus centum, omnes vestitu versicolori, plerique serico; legati ipsi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus et inauribus aureis, ad haec anulis aureis in manibus, mo-

nibus infuper appensis in pileo, quae margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus postremo rebus ornati, quae apud Utopienses aut fervorum supplicia, aut infamium dedecora, aut puerorum nugamenta fuere. itaque operae pretium erat videre, quo pacto cristas crexerint, ubi suum ornatum cum Utopiensium vestitu (nam in plateis sese populus effuderat) contulere; contraque non minus erat voluptatis, considerare quam longe sua eos spes exspectatioque fefellerat, quamque longe ab ea existimatione aberant, quam se consecuturos putaverant. nempe Utopiensium oculis omnium, exceptis perquam paucis, qui alias gentes aliqua idonea de causa inviserant, totus ille splendor apparatus pudendus videbatur, et infimum quem-

que pro dominis reverenter salutantes, legatos ipsos ex aurearum usu catenarum pro servis habitos, sine ullo prorsus honore praetermiserunt. quin pueros quoque vidisses, qui gemmas ac margaritas abjecerant, ubi in legatorum pileis affixas conspexerunt, compellere matrem ac latus fodere: en mater, quam magnus nebulo margaritis adhuc et gemmulis utitur, ac si esset parvulus? at parens, serio etiam illa, tace, inquit, fili, est opinor quispiam e morionibus legatorum: alii catenas illas aureas reprehendere, utpote nullius usus, quippe tam graciles, ut eas facile servus infringere, tam laxas rursus, uti quum fuerit libitum, possit excutere, et solutus ac liber quovis aufugere. verum legati postquam ibi unum atque alterum diem versati,

tantam auri vim in tanta vilitate conspexerunt, nec in minore contumelia, quam apud se honore habitam vidissent, ad haec in unius fugitivi servi catenas compedesque plus auri atque argenti congestum, quam totus ipsorum trium apparatus constiterat, subfidentibus pennis omnem illum cultum, quo sese tam arroganter extulerant, pudefacti, seposuerunt: maxime vero postquam familiaris cum Utopiensibus collocti, mores eorum atque opiniones didicere. mirantur illi siquidem quenquam esse mortaliū, quem exiguae gemmulae aut lapilli dubius oblectet fulgor, cui quidem stellam aliquam, atque ipsum denique solem liceat intueri: aut quenquam tam insanum esse, ut nobilior ipse sibi ob tenuioris lanae filum videatur, si-

quidem hanc ipsam (quantumvis tenui filo fit) ovis olim gestavit, nec aliud tamen interim quam ovis fuit. mirantur item aurum suapte natura tam inutile, nunc ubique gentium aestimari tanti, ut homo ipse, per quem atque adeo in cuius usum id pretii obtinuit, minoris multo quam aurum ipsum aestimetur, usque adeo, ut plumbeus quispiam, et cui non plus ingenii sit quam stipiti, nec minus etiam improbus quam stultus, multos tamen et sapientes, et bonos viros in servitute habeat, ob id duntaxat, quod ei magnus contigit aureorum numismatum cumulus, quem si qua fortuna, aut aliqua legum strophæ (quæ nihil minus ac fortuna ipsa summis ima permiscet) ab hero illo ad abjectissimum totius familiae suae nebulonem transtulerit,

fit nimirum paulo post, ut in famuli sui famulitium concedat, velut appendix additamentumque numismatum. caeterum multo magis eorum mirantur ac detestantur insaniam, qui divitibus illis, quibus neque debent quicquam, neque sunt obnoxii nullo alio respectu, quam quod divites sunt, honores tantum non divinos impendunt, idque cum eos tam sordidos atque avaros cognoscant, ut habeant certo certius ex tanto nummorum cumulo, viventibus illis, ne unum quidem nummulum unquam ad se venturum. has atque hujusmodi opiniones partim ex educatione conceperunt, in ea educati republica cujus instituta longissime ab his stultitiae generibus absunt, partim ex doctrina et literis. nam etsi haud multi cujusque urbis sunt,

qui caeteris exonerari laboribus soli disciplinae deputantur, hi videlicet in quibus a pueritia egregiam indolem, eximium ingenium, atque animum ad bonas artes propensum deprehendere, tamen omnes pueri literis imbuuntur, et populi bona pars, viri foeminaeque per totam vitam horas illas, quas ab operibus liberas esse diximus, in literis collocant. disciplinas ipsorum lingua perdiscunt, est enim neque verborum inops, nec insuavis auditu, nec ulla fidelior animi interpretis est, eadem fere (nisi quod ubique corruptior, alibi aliter) magnam ejus orbis plagam pervagatur. ex omnibus his philosophis quorum nomina sunt in hoc noto nobis orbe celebria, ante nostrum adventum ne fama quidem cujusquam eo pervenerat, et tamen in musica dia-

lecticaque, ac numerandi et metiendi scientia, eadem fere, quae nostri illi veteres, invenerunt. caeterum ut antiquos omnibus prope rebus exaequant, ita nuperorum inventis dialecticorum longe sunt impares: nam ne ullam quidem regulam invenerunt earum, quas de restrictionibus, amplificationibus, ac suppositionibus acutissime excogitatis, in parvis logicalibus passim hic ediscunt pueri. porro secundas intentiones tam longe abest ut investigare suffecerint, ut nec hominem ipsum in communi, quem vocant, quanquam (ut scitis) plane collosseum et quovis gigante majorem, tum a nobis praeterea digito demonstratum, nemo tamen eorum videre potuerit. at sunt in astrorum cursu, et coelestium orbium motu peritissimi. quin

instrumenta quoque diversis figuris
folerter excogitarunt, quibus solis ac
lunae et caeterorum item astrorum,
quae in ipsorum horizonte visuntur,
motiones ac situs exactissime compre-
henfos habent. caeterum amicitias at-
que errantium dissidia siderum, ac to-
tam denique illam ex astris divinandi
imposturam ne somniant quidem. im-
bres, ventos, ac caeteras tempestatum
vicissitudines signis quibusdam longo
perspectis usu praesentiunt. sed de cau-
sis earum rerum omnium, et de fluxu
maris ejusque falsitate, et in summa
de coeli mundique origine ac natura,
partim eadem, quae veteres philoso-
phi nostri, differunt, partim ut illi in-
ter se dissident, ita hi quoque, dum
novas rerum rationes afferunt, ab om-
nibus illis dissentiant, nec inter se ta-

men usquequaque conveniunt. in ea philosophiae parte, qua de moribus agitur, eadem illis disputantur, quae nobis: de bonis animi quaerunt et corporis, et externis, tum utrum boni nomen omnibus his, an solis animi dotibus conveniat. de virtute differunt, ac voluptate, sed omnium prima est ac princeps controversia, quanam in re, una pluribusve sitam hominis felicitatem putent. at hac in re propensiores aequo videntur in factionem voluptatis assertricem, ut qua vel totam, vel potissimam felicitatis humanae partem definiant. et quo magis mireris, ab religione quoque (quae gravis et severa est, fereque tristis et rigida) petunt tamen sententiae tam delicatae patrocinium. neque enim de felicitate disceptant unquam, quin

principia quaedam ex religione deprompta, tum philosophia, quae rationibus utitur, conjungant, sine quibus ad verae felicitatis investigationem, mancam atque imbecillam per se rationem putant. ea principia sunt hujusmodi. animam esse immortalem, ac Dei beneficentia ad felicitatem natam, virtutibus ac benefactis nostris praemia post hanc vitam, flagitiis destinata supplicia. haec tametsi religionis sint, ratione tamen censent ad ea credenda et concedenda perducere: quibus e medio sublatis, sine ulla cunctatione pronuntiant, neminem esse tam stupidum, qui non sentiat petendam sibi per fas ac nefas voluptatem, hoc tantum caveret, ne minor voluptas obstet majori, aut eam persequatur, quam invicem retaliet

dolor. nam virtutem asperam ac difficilem sequi, ac non abigere modo suavitatem vitae, sed dolorem etiam sponte perpeti, cuius nullum exspectes fructum (quis enim potest esse fructus, si post mortem nihil assequeris, quum hanc vitam totam insuaviter, hoc est misere, traduxeris?) id vero dementissimum ferunt. nunc vero non in omni voluptate felicitatem, sed in bona atque honesta sitam putant. ad eam enim velut ad summum bonum, naturam nostram ab ipsa virtute pertrahi, cui sola adversa factio felicitatem tribuit. nempe virtutem definiunt secundum naturam vivere, ad id siquidem a Deo institutos esse nos. eum vero naturae ductum sequi, quisquis in appetendis fugiendisque rebus obtemperat rationi. rationem porro

mortales primum omnium in amorem ac venerationem divinae majestatis incendere, cui debemus et quod sumus, et quod compotes esse felicitatis possumus, secundum id commonet atque excitat nos, ut vitam licet minime anxiam ac maxime laetam ducamus ipsi, caeterisque omnibus ad idem obtinendum adjutores nos pro naturae societate praebeamus. neque enim quisquam unquam fuit tam tristis ac rigidus assecla virtutis et osor voluptatis, qui ita labores, vigilias, et squalores indicat tibi, ut non idem aliorum inopiam atque incommoda levare te pro tua virili jubeat, et id laudandum humanitatis nomine censeat, hominem homini salutis ac solatio esse, si humanum est, maxime (qua virtute nulla est homini magis propria) alio-

rum mitigare molestiam, et sublata tristitia, vitae jucunditati, hoc est, voluptati, reddere; quidni natura quemque instiget, ut sibimet idem praestet? nam aut mala est vita jucunda, id est, voluptaria, quod si est, non solum neminem ad eam debes adjutare, sed omnibus, utpote noxiam ac mortiferam, quantum potes, adimere, aut si conciliare aliis eam, ut bonam, non licet modo, sed etiam debes, cur non tibi in primis ipsi? cui non minus propitium esse te, quam aliis decet: neque enim quum te natura moneat, uti in alios bonus sis, eadem te rursus jubet, in temet saevum atque inclementem esse. vitam ergo jucundam inquirunt, id est, voluptatem, tanquam operationum omnium finem, ipsa nobis natura praescribit, ex cujus praescrip-

to vivere, virtutem definiunt. at quum natura mortales invitet ad hilarioris vitae mutuum subsidium (quod sane merito facit, neque enim tam supra generis humani fortem quisquam est, ut solus naturae curae sit, quae universos ex aequo fovet, quos ejusdem formae communiione complectitur) eadem te nimirum jubet etiam atque etiam observare, ne sic tuis commodis obsecundes, ut aliorum procures incommoda. servanda igitur censent non inita solum inter privatos pacta, sed publicas etiam leges, quas aut bonus princeps juste promulgavit, aut populus nec oppressus tyrannide, nec dolo circumscriptus, de partiendis vitae commodis, hoc est materia voluptatis, communi consensu sanxit. his inoffensis legibus tuum curare com-

modum, prudentiae est: publicum praeterea, pietatis: sed alienam voluptatem praereptum ire, dum consequare tuam, ea vero injuria est; contra tibi aliquid ipsi demere quod addas aliis, id demum est humanitatis ac benignitatis officium; quod ipsum nunquam tantum aufert commodi, quantum refert: nam et beneficiorum vicissitudine pensatur, et ipsa benefacti conscientia, ac recordatio charitatis eorum et benevolentiae, quibus benefeceris, plus voluptatis affert animo, quam fuisset illa corporis, qua abstinuisti. postremo (quod facile persuadet animo libenter assentienti religio) brevis et exiguae voluptatis vicem ingenti ac nunquam interituro gaudio rependit Deus. itaque hoc pacto censent, et excussa sedulo et

perpensare omnes actiones nostras, atque in his virtutes etiam ipsas, voluptatem tandem velut finem felicitatemque respicere. voluptatem appellant omnem corporis animive motum statumque, in quo versari natura duce delectet. appetitionem naturae non temere addunt. nam ut quicquid natura jucundum est, ad quod neque per injuriam tenditur, nec jucundius aliud amittitur, nec labor succedit, non sensus modo, sed recta quoque ratio persequitur, ita quae praeter naturam dulcia sibi mortales vanissima conspiratione confingunt (tanquam in ipsis esset, perinde res ac vocabula commutare) ea omnia statuunt adeo nihil ad felicitatem facere ut plurimum officiant etiam, vel eo quod quibus semel infederunt, ne veris ac ge-

nuinis oblectamentis usquam vacet locus, totum prorsus animum falsa voluptatis opinione praecoccupant. sunt enim perquam multa, quae quum suapte natura nihil contineant suavitatis, imo bona pars amaritudinis etiam plurimum, perversa tum improbarum cupiditatum illecebra, non pro summis tantum voluptatibus habeantur, verum etiam inter praecipuas vitae causas numerentur. in hoc adulterinae voluptatis genere eos collocant, quos ante memoravi, qui quo meliorem togam habent, eo sibi meliores ipsi videntur, qua una in re, bis errant. neque enim minus falsi sunt, quod meliorem putant togam suam, quam quod se. cur enim si vestis usum spectes, tenuioris filii lana praestat crassiori? at illi tamen tanquam natura,

non errore praecellerent, attollunt cristas, et sibi met quoque pretii credunt inde non nihil accedere: eoque honorem, quem vilis vestiti sperare non essent ausi, elegantiori togae velut suo jure exigunt, et praetermissi negligentius indignantur. at hoc ipsum quoque vanis et nihil profuturis honoribus affici, an non ejusdem inscitiae est? nam quid naturalis et verae voluptatis affert nudatus alterius vertex, aut curvati poplites? hoccine tuorum poplitum dolori medebitur? aut tui capitis phrenesim levabit? in hac fucatae voluptatis imagine, mirum quam suaviter infaniunt ii qui nobilitatis opinione sibi blandiuntur ac plaudunt, quod ejusmodi majoribus nasci contigerit, quorum longa series dives (neque enim nunc aliud est nobilitas) habita

fit, praesertim in praediis, nec pilo quidem minus sibi nobiles videntur, etiam si majores nihil inde reliquerint, aut relictum ipsi obligurierint. his adnumerant eos qui gemmis ac lapillis (ut dixi) capiuntur, ac dii quodammodo sibi videntur facti, si quando eximum aliquem consequantur, ejus praesertim generis, quod sua tempestate maximo apud suos aestimetur, neque enim apud omnes, neque omni tempore eadem genera sunt in pretio: sed nec nisi exemptum auro, ac nudum comparant: imo ne sic quidem, nisi adjurato venditore, et praestante cautionem, veram gemmam ac lapidem verum esse, tam solliciti sunt, ne oculis eorum veri loco adulterinus imponat. at spectaturo tibi cur minus praebeat oblectamenti factitius, quem tu-

us oculus non discernit a vero? uterque ex aequo valere debet tibi, non minus hercle quam caeco. quid hi, qui superfluas opes adservant, nullo acervi usu, sed sola contemplatione delectentur, num veram percipiunt, an falsa potius voluptate luduntur? aut hi, qui diverso vitio aurum, quo nunquam sint usuri, fortasse nec visuri amplius, abscondunt, et solliciti ne perdant, perdunt? quid enim aliud est, usibus demptum tuis, et omnium fortasse mortalium, telluri reddere? et tu tamen abstruso thesauro, velut animi jam securus, laetitia gestis. quem si quis furto sustulerit, cujus tu ignarus furti, decem post annis obieris, toto illo decennio, quo subtractae pecuniae superfuisti, quid tua retulit, surreptum an salvum fuisse? utroque

certe modo tantundem usus ad te pervenit. ad has tam ineptas laetitias, aleatores (quorum insaniam auditu, non usu cognovere) venatores praeterea, atque aucupes adjungunt. nam quid habet, inquiunt, voluptatis, talos in alveum projicere, quod toties fecisti, ut si quid voluptatis inesset, oriri tamen potuisset ex frequenti usu satietas? aut quae suavitas esse potest, ac non fastidium potius, in audiendo latratu atque ululatu canum? aut qui major voluptatis sensus est, cum leporem canis insequitur, quam quum canis canem? nempe idem utrobique agitur, accurritur enim, si te cursus oblectet: at si te caedis spes, et laniatus expectatio sub oculis peragendi retinet, misericordiam potius movere debet spectare lepuseulum a cane, imbe-

cillum a validiore, fugacem ac timidum a feroce, innoxium denique a crudeli discerptum. itaque Utopienses totum hoc venandi exercitium ut rem liberis indignam, in lanios (quam artem per feros obire eos supra diximus) rejecerunt, infimam enim ejus partem esse venationem statuunt, reliquas ejus partes et utiliores et honestiores, ut quae et multo magis conferant, et animalia necessitatis duntaxat gratia perimant, quum venator ab miseri animalculi caede ac laniatu, nihil nisi voluptatem petat. quam spectandae necis libidinem in ipsis etiam bestiis, aut ab animi crudelis affectu censent exoriri, aut in crudelitatem denique, assiduo tam efferae voluptatis usu defluere. haec igitur et quicquid est ejusmodi (sunt enim innumera) quan-

quam pro voluptatibus mortalium vulgus habeat, illi tamen quum natura nihil in se suave, plane statuunt, cum vera voluptate nihil habere commercii. nam quod vulgo sensum jucunditate perfundunt (quod voluptatis opus videtur) nihil de sententia decedunt: non enim ipsius rei natura, sed ipsorum perversa consuetudo in causa est, cujus vitio fit, ut amara pro dulcibus amplectantur: non aliter ac mulieres gravidae picem ac sebum, corrupto gustu, melle mellitius arbitrantur. nec cujusquam tamen aut morbo, aut consuetudine depravatum iudicium mutare naturam, ut non aliarum rerum, ita nec voluptatis potest. voluptatum, quas veras fatentur, species diversas faciunt. siquidem alias animo, corpori alias tribuunt. animo

dant intellectum, eamque dulcedinem, quam veri contemplatio pepererit. ad haec suavis additur bene actae vitae memoria, et spes non dubia futuri boni. corporis voluptatem in duas partiuntur formas, quarum prima sit ea, quae sensum perspicua suavitate perfundit, quod alias earum instauratione partium fit, quas insitus nobis calor exhausterit; nam hae cibo potuque redduntur: alias dum egeruntur illa, quorum copia corpus exuberat, haec suggeritur, dum excrementis intestina purgamus, aut opera liberis datur, aut ullius prurigo partis frictu scalptive lenitur. interdum vero voluptas oritur, nec redditura quicquam quod membra nostra desiderent, nec ademptura quo laborent: caeterum quae sensus nostros tamen vi quadam

occulta sed illustri motu titillet affici-
atque, et in se convertat, qualis ex
musica nascitur. alterum corporeae
voluptatis formam eam volunt esse,
quae in quieto atque aequabili corpo-
ris statu consistat, id est, nimirum sua
cujusque nullo interpellata malo sa-
nitas. haec siquidem, si nihil eam do-
loris oppugnet, per seipsa delectat, e-
tiam si nulla extrinsecus adhibita vo-
luptate moveatur. quanquam enim se-
se minus effert, minusque offert sen-
sui, quam tumida illa edendi bibendi-
que libido, nihilo tamen secius multi
eam statuunt voluptatum maximam,
omnes fere Utopienses magnam et
velut fundamentum omnium ac ba-
sim fatentur, ut quae vel sola placidam
et optabilem vitae conditionem red-
dat, et qua sublata, nullus usquam re-

liquus sit cuiquam voluptati locus: nam dolore prorsus vacare, nisi adsit sanitas, stuporem certe, non voluptatem vocant. jamdudum explosum est apud eos decretum illorum, qui stabilem et tranquillam sanitatem (nam haec quoque quaestio gnaviter apud eos agitata est) ideo non habendam pro voluptate censebant, quod praesentem non posse dicerent, nisi motu quopiam extrario sentiri. verum contra nunc in hoc prope universi conspirant, sanitatem vel in primis voluptati esse. etenim quum in morbo, inquit, dolor sit, qui voluptati implacabilis hostis est, non aliter ac sanitati morbus, quidni vicissim insit sanitatis tranquillitati voluptas? nihil enim ad hanc rem referre putant seu morbus dolor esse, seu morbo dolor in-

esse dicatur: tantundem enim utroque modo effici. quippe si sanitas aut voluptas ipsa sit, aut necessario voluptatem pariat, velut calor igni gignitur: nimirum utrobique efficitur, ut quibus immota sanitas adest, his voluptas abesse non possit. praeterea dum vescimur, inquit, quid aliud quam sanitas, quae labefactari coeperat, adversus esuriam cibo commilitone depugnat, in qua dum paulatim invalescit, ille ipse profectus ad solitum vigorem, suggerit illam, qua sic reficimur, voluptatem. sanitas ergo quae in conflictu laetatur, eadem non gaudebit adepta victoriam? sed pristinum robur, quod solum toto conflictu petiverat, tandem feliciter affecuta, protinus obstupescet? nec bona sua cognoscet, atque amplexabitur? nam quod

non sentiri sanitas dicta est, id vero perquam procul a vero putant. quis enim vigilans, inquit, sanum esse se non sentit, nisi qui non est? quemne tantus aut stupor, aut lethargus adstringit, ut sanitatem non jucundam sibi fateatur, ac delectabilem? at delectatio quid aliud quam alio nomine voluptas est? amplectuntur ergo imprimis animi voluptates (eas enim primas omnium principesque ducunt) quarum potissimam partem censent ab exercitio virtutum bonaeque vitae conscientia proficisci. earum voluptatum quas corpus suggerit, palmam sanitati deferunt: nam edendi bibendique suavitatem, et quicquid eandem oblectamenti rationem habet, appetenda quidem; sed non nisi sanitatis gratia, statuunt. neque enim per se

jucunda esse talia, sed quatenus ad-
versae valetudini clanculum surrepen-
ti resistunt: ideoque sapienti sicuti ma-
gis deprecandos morbos, quam op-
tandam medicinam, et dolores pro-
fligandos potius, quam adsciscenda
solatia, ita hoc quoque voluptatis ge-
nere non egere, quam deliniri praesti-
terit. quo voluptatis genere si quis-
quam se beatum putet, is necesse est,
fateatur se tum demum fore felicissi-
mum, si ea vita contigerit, quae in per-
petua fame, siti, pruritu, esu, potati-
one, scalptu, frictuque traducatur, quae
quam non foeda solum, sed misera e-
tiam sit, quis non videt? infimae pro-
fecto omnium hae voluptates sunt, ut
minime sincere, neque enim unquam
subeunt, nisi contrariis conjunctae do-
loribus; nempe cum edendi volupta-

te copulatur esuries, idque non satis aequa lege: nam ut vehementior, ita longior quoque dolor est; quippe, et ante voluptatem nascitur, et nisi voluptate una commoriente non extinguitur. hujusmodi ergo voluptates, nisi quatenus expetit necessitas, haud magni habendas putant. gaudent tamen etiam his, gratique agnoscunt naturae parentis indulgentiam, quae foetus suos ad id quod necessitatis causa tam assidue faciendum erat, etiam blandissima suavitate pelliciat. quanto enim in taedio vivendum erat, si ut caeterae aegritudines, quae nos infestant rarius, ita hi quoque quotidiani famis ac sitis morbi, venenis ac pharmacis amaris essent abigendi? at formam, vires, agilitatem, haec ut propria jucundaque naturae dona li-

benter fovent. quin eas quoque voluptates, quae per aures, oculos, ac nares admittuntur, quas natura proprias ac peculiare esse homini voluit (neque enim aliud animantium genus, aut mundi formam pulchritudinemque suspicit, aut odorum, nisi ad cibi discrimen, ulla commovetur gratia, neque consonas inter se, discordesque sonorum distantias internoscit) et has, inquam, ut jucunda quaedam vitae condimenta persequuntur. in omnibus autem hunc habent modum, ne majorem minor impediatur, neu dolo-rem aliquando voluptas pariat, quod necessario sequi censent, si inhonesta sit. at certe formae decus contem- nere, vires deterere, agilitatem in pi- gritiam vertere, corpus exhaurire je- juniis, sanitati injuriam facere, et cae-

tera naturae blandimenta respuere, nisi quis haec sua commoda negligat, dum aliorum publicamve ardentius procurat, cujus laboris vice majorem a Deo voluptatem expectet, alioquin ob inanem virtutis umbram, nullius bono semet affligere, vel quo adversa ferre minus moleste possit, nunquam fortasse ventura, hoc vero putant esse dementissimum, animique et in se crudelis et erga naturam ingratiissimi, cui tanquam debere quicquam dedignetur, omnibus ejus beneficiis renunciat. haec est eorum de virtute ac voluptate sententia: qua nisi sanctius aliquid inspiret homini coelitus immiffa religio, nullam investigari credunt humana ratione veriolem. qua in re rectene an secus sentiant, excutere nos neque tempus patitur, neque ne-

cesse est: quippe qui narranda eorum instituta, non etiam tuenda suscepimus. caeterum hoc mihi certe persuadeo, ut ut sese habeant haec decreta, nusquam neque praestantiorum populum, neque feliciorum esse rempublicam. corpore sunt agili vegetoque, virium amplius quam statura promittat, nec ea tamen improcera. et quum neque solo sint usquequaque fertili, nec admodum salubri coelo, adversus aerem ita sese temperantia victus muniunt, terrae sic medentur industria, ut nusquam gentium sit frugis pecorisque proventus uberius, aut hominum vivaciora corpora, paucioribusque morbis obnoxia. itaque non ea modo, quae vulgo faciunt agricolae, diligenter ibi administrata conspicias, ut terram natura maligniorem arte atque

opera juvent, sed populi manibus alibi radicitus evulsam sylvam, alibi con-sitam videas; qua in re habita est non ubertatis, sed vecturae ratio, ut essent ligna aut mari, aut fluviis, aut urbibus ipsis viciniora; minore enim cum labore terrestri itinere fruges, quam ligna longius afferuntur. gens facilis ac faceta, solers, otio gaudens, corporis laborum (quum est usus) fatispaciens. caeterum alias haudquaquam sane appetens, animi studiis in-fatigata. qui quum a nobis accepissent de literis et disciplina Graecorum (nam in Latinis, praeter historias ac poetas, nihil erat quod videbantur magnopere probaturi) mirum quanto studio contenderunt, ut eas liceret ipsis nostra interpretatione perdiscere. coepimus ergo legere, magis adeo pri-

num, ne recusare laborem videremur, quam quod fructum ejus aliquem speraremus: at ubi paulum processimus, ipforum diligentia fecit, ut nostram haud frustra impendendam animo statim praeciperemus. siquidem literarum formas tam facile imitari, verba tam expedite pronunciare, tam celeriter mandare memoriae, et tanta cum fide reddere coeperunt, ut nobis miraculi esset loco, nisi quod pleraque pars eorum, qui non sua solum sponte accensi, verum senatus quoque decreto jussi, ista sibi discenda sumpserunt: e numero scholasticorum selectissimis ingeniis, et matura aetate fuerunt. itaque minus quam triennio nihil erat in lingua, quod requirerent, bonos autores, nisi obstant libri menda, inoffense perlegerent. eas

litteras, ut equidem conjicio, ob id quoque facilius arripuerunt, quod non nihil illis essent cognatae. suspicor enim eam gentem a Graecis originem duxisse, propterea quod sermo illorum, caetera fere Persicus, nonnulla Graeci sermonis vestigia fervet in urbium ac magistratum vocabulis. habent ex me (nam librorum sarcinam mediocrem, loco mercium, quarto navigaturus in navem conjeci, quod mecum plane decreveram nunquam potius redire quam cito) Platonis opera pleraque, Aristotelis plura, Theophrastum item de plantis, sed pluribus, quod doleo, in locis mutilum. in librum enim, dum navigabamus, negligentius habitum, cercopithecus inciderat, qui lasciviens ac ludibundus, paginas aliquot hinc atque inde evulsas lacera-

vit. ex his qui scripsere grammaticam, Lascarem habent tantum, Theodorum enim non advexi mecum, nec dictionarium aliquem praeter Hesychium ac Dioscoridem. Plutarchi libellos habent carissimos, et Luciani quoque facetiis ac lepore capiuntur. ex poetis habent Aristophanem, Homerum, atque Euripidem, tum Sophoclem minusculis Aldi formulis. ex historicis Thucydidem atque Herodotum, necnon Herodianum. quin in re medica quoque sodalis meus Tricius Apinatus advexerat secum parva quaedam Hippocratis opuscula, ac Microtechnen Galeni, quos libros magno in pretio habent: siquidem etsi omnium fere gentium re medica minime egent, nusquam tamen in majore honore est, vel eo ipso quod ejus cogni-

tionem numerant inter pulcherrimas atque utilissimas partes philosophiae, cujus ope philosophiae dum naturae secreta scrutantur, videntur sibi non solum admirabilem inde voluptatem percipere, sed apud autorem quoque ejus atque opificem summam inire gratiam: quem, caeterorum more artificum, arbitrantur mundi hujus visendam machinam homini (quem solum tantae rei capacem fecit) exposuisse spectandam, eoque chariorem habere curiosum ac sollicitum inspectorem, operisque sui admiratorem, quam eum, qui velut animal expers mentis, tantum ac tam mirabile spectaculum stupidus immotusque neglexerit. Utopiensium itaque exercitata literis ingenia mire valent ad inventiones artium, quae faciunt aliquid ad commo-

dae vitae compendia. sed duas tamen debent nobis, Chalcographorum et faciendae chartae; nec solis tamen nobis, sed sibi quoque bonam ejus partem: nam quum ostenderemus eis libris chartaceis impressas ab Aldo literas, et de chartae faciendae materia, ac literas imprimendi facultate loqueremur aliquid magis, quam explicaremus (neque enim quisquam erat nostrum qui alterutram calleret) ipsi statim acutissime conjecerunt rem, et quum ante pellibus, corticibus, ac papyro tantum scriberent, jam chartam illico facere, et literas imprimere tentarunt: quae quum primo non satis procederent, eadem saepius experiendo, brevi sunt utrumque consecuti, tantumque effecerunt, ut si essent Graecorum exemplaria librorum, codices

deesse non possent. at nunc nihil habent amplius quam a me commemoratum est, id vero quod habent impressis jam libris, in multa exemplariorum millia propagavere. quisquis eo spectandi gratia venerit, quem insignis aliqua dos ingenii, aut longa peregrinatione usum multarum cognitio terrarum commendet (quo nomine gratus fuit noster appulsus) pronis animis excipitur: quippe libenter audiunt, quid ubique terrarum geratur. caeterum mercandi gratia non admodum frequenter appellitur. quid enim ferrent, nisi aut ferrum, aut quod quisque referre mallet, aurum argentumve? tum quae ex ipsis exportanda sint, eo consultius putant ab se efferri quam ab aliis illinc peti, quo et exteras undique gentes exploratiores habeant,

neque maritimarum rerum usum ac peritiam oblitum eant.

DE SERVIS.

PRO servis neque bello captos habent, nisi ab ipsis gesto, neque fervorum filios, neque denique quenquam, quem apud alias gentes ferventem possent comparare, sed aut si cujus apud se flagitium in servitium vertitur, aut quos apud exterarum urbium (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinavit supplicio. eorum enim multos, interdum aestimatos vili, saepius etiam gratis imperatos, auferunt. haec fervorum genera non in opere solum perpetuo, verum etiam in vinculis habent, sed suos durius, quos eo deploratiores, ac deteriora meritis exempla censent, quod

tam praeclara educatione ad virtutem egregie instructi, contineri tamen ab scelere non potuerint. aliud servorum genus est, quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus ac pauper elegerit apud eos sua sponte fervire. hos honeste tractant, ac nisi quod laboris, utpote consuetis, imponitur plusculum, non multo minus clementer ac cives habent, volentem discedere (quod non saepe fit) neque retinent invitum, neque inanem dimittunt. aegrotantes, ut dixi, magno cum adfectu curant, nihilque prorsus omittunt, quo sanitati eos vel medicinae, vel victus observatione restituant. quin insanabili morbo laborantes assidendo, colloquendo, adhibendo demum quae possunt levamenta, solantur. caeterum si non immedica-

bilis modo morbus sit, verum etiam perpetuo vexet atque discruciet, tum sacerdotes ac magistratus hortantur hominem, quandoquidem omnibus vitae muniis impar, aliis molestus ac sibi gravis morti jam suae supervivat, ne secum statuat pestem diutius ac litem alere, neve quum tormentum ei vita sit, mori dubitet, quin bona spe fretus, acerba illa vita velut carcere atque aculeo vel ipse semet eximat, vel ab aliis eripi se sua voluntate patiat, hoc illum, quum non commoda, sed supplicium abrupturus morte sit, prudenter facturum; quoniam vero sacerdotum in ea re consiliis, id est, interpretum Dei, sit obsecuturus, etiam pie sancteque facturum. haec quibus persuaserint, aut inedia sponte vitam finiunt, aut sopiti sine mortis sensu

solvuntur: invitum vero neminem tollunt, nec officii erga eum quicquam imminuunt, persuasos hoc pacto defungi honorificum. alioqui qui mortem sibi consciverit, causa non probata sacerdotibus et senatui, hunc neque terra neque igne dignantur, sed in paludem aliquem turpiter insepultus abjicitur. foemina non ante annum duodevicesimum nubit; mas non nisi expletis quatuor etiam amplius. ante conjugium mas aut foemina si vincatur furtivae libidinis, graviter incum eamve animadvertitur, conjugioque illis in totum interdicitur, nisi venia principis noxam remiserit: sed et pater et mater-familias, cujus in domo admissum flagitium est, tanquam suas partes parum diligenter tutati, magnae objacent infamiae. id faci-

nus ideo tam severe vindicant, quod futurum prospiciunt, ut rari in conjugalem amorem coalescerent, in quo aetatem omnem cum uno videant exigendam, et perferendas insuper, quas ea res affert, molestias, nisi a vago concubitu diligenter arceantur. porro in deligendis conjugibus, ineptissimum ritum (uti nobis visum est) adprimeque ridiculum, illi serio ac severe observant. mulierem enim, seu virgo seu vidua sit, gravis et honesta matrona proco nudum exhibet, ac probus aliquis vir vicissim nudum puellae procum sistit. hunc morem quum velut ineptum ridentes improbaremus, illi contra caeterarum omnium gentium insignem demirari stultitiam, qui quum in equuleo comparando, ubi de paucis agitur nummis, tam cauti sint, ut

quamvis fere nudum nisi detracta sella tamen, omnibusque revulsis ephippiis recufent emere, ne sub illis operculis ulcus aliquod delitesceret, in deligenda conjuge, qua ex re aut voluptas, aut nausea sit totam per vitam comitatura, tam negligenter agant, ut reliquo corpore vestibus obvoluto, totam mulierem vix ab unius palmae spatio (nihil enim praeter vultum visitur) aestiment, adjungantque sibi non absque magno (si quid offendat postea) male cohaerendi periculo. nam neque omnes tam sapientes sunt, ut solos mores respiciant, et in ipsorum quoque sapientum conjugiiis, ad animi virtutes non nihil additamenti corporis etiam dotes adjiciunt. certe tam foeda deformitas latere sub illis potest involucris, ut alienare prorsus ani-

mum ab uxore queat, quum corpore jam sejungi non liceat. qualis deformitas, si quo casu contingat post contractas nuptias, suam quisque sortem necesse ferat: ante vero, ne quis capiatur insidiis, legibus caveri debet, idque tanto majore studio fuit curandum, quod et soli illarum orbis plagarum singulis sunt contenti conjugibus, et matrimonium ibi haud saepe aliter quam morte solvitur, nisi adulterium in causa fuerit, aut morum non ferenda molestia. nempe alterutro sic offenso, facta ab senatu conjugis mutandi venia, alter infanem simul ac coelibem perpetuo vitam ducit. alioquin invitam conjugem, cujus nulla sit noxa, repudiare, quod corporis obtigerit calamitas, id vero nullo pacto ferunt: nam et crudele ju-

dicant, tum quenquam deserî, cum maxime eget solatio, et senectuti, quum et morbos afferat, et morbus ipsa sit, incertam atque infirmam fidem fore. caeterum accidit interdum, ut quum non satis inter se conjugum conveniant mores, repertis utriusque aliis, quibuscum sperent se suavius esse victuros, amborum sponte separati, nova matrimonia contrahant, haud absque senatus autoritate tamen, qui nisi causa per se atque uxores suas diligenter cognita, divortia non admittit. imo ne sic quidem facile, quod rem minime utilem sciunt firmandae conjugum charitati, facilem novarum nuptiarum spem esse propositam. temeratores conjugii, gravissima servitute plectuntur, et, si neuter erat coelebs, injuriam passi (velint modo) repudiatis a-

dulteris, conjugio inter se ipsi junguntur, alioquin quibus videbitur. at si laeforum alteruter erga tam male merentem conjugem in amore persistat, tamen uti conjugii lege non prohibetur, si velit in opera damnatum sequi: acciditque interdum ut alterius poenitentia, alterius officiosa sedulitas miserationem commovens principi, libertatem rursus impetret; caeterum ad scelus jam relapso nex infligitur. caeteris facinoribus nullam certam poenam lex ulla praestituit, sed ut quodque atrox, aut contra visum est, ita supplicium senatus decernit. uxores mariti castigant, et parentes liberos; nisi quid tam ingens admiserint, ut id publice puniri morum intersit. sed fere gravissima quaeque scelera servitutis incommodo puniuntur, id si-

quidem et sceleratis non minus triste, et reipublicae magis commodum arbitrantur, quam si mactare noxios et protinus amoliri festinent: nam et labore quam nece magis profunt, et exemplo diutius alios ab simili flagitio deterrent. quod si sic habiti rebellent atque recalcitrent, tum demum velut indomitae belluae, quos coercere carcer et catena non potest, trucidantur. at patientibus non adimitur omnis omnino spes, quippe longis dimittimales, si eam poenitentiam prae se ferant, quae peccatum testetur magis eis displicere, quam poenam. principis interdum praerogativa, interdum suffragiis populi aut mitigatur servitus, aut remittitur. sollicitasse ad stuprum, nihilo minus, quam stuprassse, periculi est. in omni siquidem flagi-

tio certum destinatumque conatum aequant facto: neque enim id quod defuit ei, putant prodesse debere, per quem non stetit, quo minus nihil defuerit. moriones in deliciis habentur, quos ut affecisse contumelia magno in probro est, ita voluptatem ab stultitia capere non vetant: siquidem id morionibus ipsis maximo esse bono censent, cujus qui tam severus ac tristis est, ut nullum neque factum neque dictum rideat, ei tutandum non credunt, veriti ne non satis indulgenter curetur ab eo, cui non modo nulli usus, sed ne oblectamento quidem (qua sola dote valent) futurus esset. irridere deformem aut mutilum, turpe ac deforme non ei, qui ridetur, habetur, sed irrifori, qui cuiquam quod in ejus potestate non erat ut fugeret, id vitii

loco stulte exprobret. ut enim formam naturalem non tueri segnibus atque inertibus ducunt, sic adjumentum ab fucis quaerere, infamis apud illos insolentia est. usu enim ipso sentiunt, quam non ullum formae decus uxores aequae ac morum probitas et reverentia commendat maritis: nam ut forma nonnulli sola capiuntur, ita nemo nisi virtute atque obsequio retinetur. non poenis tantum deterrent a flagitiis, sed propositis quoque honoribus ad virtutes invitant, ideoque statuas viris insignibus, et de republica praeclare meritis in foro collocant, in rerum bene gestarum memoriam: simul ut ipsorum posteris, majorum suorum gloria calcar et incitamentum ad virtutem sit. qui magistratum ullum ambierit, ex spes omnium redditur. convivunt

amabiliter, quippe nec magistratus ullus insolens, aut terribilis est, patres appellantur, et exhibent: iisdem defertur, ut debet, ab volentibus honor, non ab invitis exigitur. ne principem quidem ipsum vestis aut diadema, sed gestatus frumenti manipulus discernit, ut pontificis insigne est praelatus cereus. leges habent perquam paucas; sufficiunt enim sic institutis paucissimae. quin hoc in primis apud alios improbant populos, quod legum interpretumque volumina * tantum non infinita non sufficiunt: ipsi vero censent iniquissimum, ullos homines his obligari legibus, quae aut numerosiores sint quam ut perlegi queant, aut obscuriores, quam ut a quovis possint intelligi. porro causidicos, qui causas tractent callide, ac leges vafre dispu-

* Non infinita sufficiunt. *edd.* 1. et 2.

tent, prorsus omnes excludunt: censent enim ex usu esse, ut suam quisque causam agat, eademque referat judici, quae narraturus patrono fuerat: sic et minus ambagum fore, et facilius elici veritatem, dum eo dicente, quem nullus patronus fucum docuit, iudex solerter expendit singula, et contra versutorum calumnias, simplicioribus ingeniis opitulatur. haec apud alias gentes in tanto perplexissimarum acervo legum difficile est observari. caeterum apud eos unusquisque est legis peritus. nam et sunt (ut dixi) paucissimae, et interpretationum praeterea ut quaeque est maxime crassa, ita maxime aequam censent. nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum causa promulgentur, ut ab his quisque sui commonefiat officii, sub-

tilior interpretatio paucissimos admonet (pauci enim sunt qui assequantur) quum interim simplicior ac magis obuius legum sensus omnibus in aperto sit; alioquin quod ad vulgus attinget, cuius et maximus est numerus, et maxime eget admonitu, quid referat utrum legem omnino non condas, an conditam in talem interpreteris sententiam, quam nisi magno ingenio et longa disputatione nemo possit eruere, ad quam investigandam neque crassum vulgi iudicium queat attingere, neque vita in comparando victu occupata sufficere? his eorum virtutibus incitati finitimi, qui quidem liberi sunt, et suae spontis (multos enim ipsi jam olim tyrannide liberaverunt) magistratus sibi, ab illis alii quotannis, alii in lustrum impetrant, quos de-

functos imperio cum honore ac laude reducunt, novosque secum rursus in patriam revehunt. atque hi quidem populi optime profecto ac saluberrime reipublicae suae consulunt, cujus et salus et perniciēs quum ab moribus magistratuum pendeat, quosnam potuissent elegisse prudentius, quam qui neque ullo pretio queant ab honesto deduci, utpote quod brevi sit remigraturis inutile, ignoti civibus aut pravo cujusquam studio aut similitate flecti. quae duo mala, affectus atque avaritiae, sicubi incubuere judiciis, illico justitiam omnem, fortissimum reipublicae nervum, dissolvunt. hos Utopiani populos, quibus qui imperent, ab ipsis petuntur, appellant socios; caeteros quos beneficiis auxerunt, amicos vocant. foedera, quae reliquae

inter se gentes toties incunt, frangunt ac renovant, ipsi nulla cum gente ferunt. quorsum enim foedus, inquit, quasi non hominem homini satis natura conciliet, quam qui contempserit, hunc verba scilicet putes curaturum? in hanc sententiam eo vel maxime trahuntur, quod in illis terrarum plagis, foedera pactaque principum solent parum bona fide servari. etenim in Europa, idque his potissimum partibus, quas Christi fides et religio possidet, sancta est et inviolabilis ubique majestas foederum, partim ipsa justitia et bonitate principum, partim summorum reverentia, metuque pontificum, qui ut nihil in se recipiunt ipsi, quod non religiosissime praestant, ita caeteros omnes principes jubent, ut pollicitis omnibus modis immorentur, tergiverfan-

tes vero pastorali censura et severitate compellunt. merito sane censent turpissimam rem videri, si illorum foederibus absit fides, qui peculiari nomine fideles appellantur. at in illo novo orbe terrarum, quem circulus aequator vix tam longe ab hoc nostro orbe semovet, quam vita moresque dissident, foederum nulla fiducia est, quorum ut quodque plurimis ac sanctissimis ceremoniis innodatum fuerit, ita citissime solvitur, inventa facile in verbis calumnia, quae sic interim de industria dicant callide, ut nunquam tam firmis adstringi vinculis queant, quin elabantur aliqua, foedusque et fidem pariter eludant. quam vafriciem, imo quam fraudem dolumque, si privatorum deprehenderent intervenisse contractui, magno supercilio rem sacrilegam et

furca dignam clamitarent, hi nimirum ipsi, qui ejus consilii principibus dati, semet gloriantur autores. quo fit ut justitia tota videatur, aut non nisi plebea virtus et humilis, quaeque longo intervallo subsidat infra regale fastigium, aut uti saltem duae sint, quarum altera vulgus deceat, pedestris et humilior, neve usquam septa transilire queat, multis undique restricta vinculis: altera principum virtus, quae sicuti sit quam illa popularis augustior, sic est etiam longo intervallo liberior, ut cui nihil non liceat, nisi quod non libeat. hos mores ut dixi principum, illic foederata tam male servantium, puto in causa esse, ne ulla feriant Utopienses, mutaturi fortasse sententiam si hic viverent. quanquam illis videtur, ut optime servantur, male tamen inolevisse

foederis omnino sancienti consuetudinem, qua fit, ut (perinde ac si populum populo, quos exiguo spatio collis tantum aut rivus discriminat, nulla naturae societas copularet) hostes atque inimicos invicem sese natos putent, meritoque in mutuum grassari perniciem, nisi foedera prohibeant; quin his ipsis quoque initis, non amicitiam coalescere, sed manere praedandi licentiam, quatenus per imprudentiam dicendi foederis, nihil quod prohibeat, satis caute comprehensum in pactis est. at illi contra censent, neminem pro inimico habendum, a quo nihil injuriae profectum est: naturae confortium, foederis vice esse, et satius valentiusque homines invicem benevolentia quam pactis, animo quam verbis connecti.

DE RE MILITARI.

Bellum, utpote rem plane belluina, nec ulli tamen belluarum formae in tam assiduo, atque homini est, usu, summopere abominantur, contraque morem gentium fere omnium nihil aequè ducunt inglorium, atque petitam e bello gloriam: eoque licet assidue militari sese disciplina exerceant, neque id viri modo, sed foeminae quoque statis diebus, ne ad bellum sint, quum exigat usus, inhabiles: non temere capessunt tamen, nisi quo aut suos fines tueantur, aut amicorum terris infusos hostes propulsent, aut populum quempiam tyrannide pressum miserati (quod humanitatis gratia faciunt) suis viribus tyranni jugo et

fervitute liberent. quanquam auxili-
um gratificantur amicis, non semper
quidem quo se defendant, sed interdum
quoque illatas retaliunt, atque ul-
ciscantur injurias: verum id ita demum
faciunt, si re adhuc integra consulantur
ipsi, et probata causa, repetitis ac
non redditis rebus, belli autores inferendi
sint: quod non tunc solum decernunt,
quoties hostili incurfu abacta est
praeda, verum tum quoque multo
infestius, quum eorum negotiatores
usquam gentium vel iniquarum
praetextu legum, vel sinistra derivatione
bonarum, injustam subeunt, justitiae
colore, calumniam. nec alia fuit ejus
origo belli, quod pro Nephelotetis
adversus Alaopolitas, paulo ante
nostram memoriam, Utopienses gessere,
quam apud Alaopolitas

Nepheogetarum mercatoribus illata praetextu juris (ut visum est ipsis) injuria certe, sive illud jus, sive ea injuria fuit, bello tam atroci est vindicata, quum ad proprias utriusque partis vires odiaque, circumjectarum etiam gentium studia atque opes adjungerentur, ut florentissimis populorum aliis concussis, aliis vehementer afflictis, orientia ex malis mala Alaopolitarum servitus demum ac deditio finierit, qua in Nepheogetarum (neque enim sibi certabant Utopienses) potestatem concessere, gentis, florentibus Alaopolitarum rebus, haud quaquam cum illis conferendae. tam acriter Utopienses amicorum, etiam in pecuniis, injuriam persequuntur, suas ipsorum non item, qui sicubi circumscripti bonis excidant, modo corpori-

bus absit vis, haecenus irascuntur, uti quoad satisfactio fiat, ejus commercio gentis abstineant. non quod minoris sibi curae cives, quam focii sint, sed horum tamen pecuniam intercipi, aegrius quam suam ferunt, propterea quod amicorum negotiatores, quoniam de suo perdunt privato, grave vulnus ex jactura sentiunt. at ipsorum civibus nihil nisi de publico perit, praeterea quod abundabat domi, ac veluti supererat, alioqui non emittendum foras: quo fit, uti inter trimentum citra cujusquam sensum accidat. quocirca nimis crudele censent id damnum multorum ulcisci mortibus, cujus damni incommodum nemo ipsorum aut vita, aut victu persentiscat. caeterum si quis suorum usquam per injuriam debilitetur aut occidat, sive id publico

factum consilio, sive privato sit, per legatos re comperta, nisi deditis noxiis placari non possunt, quin illico bellum denuntient. noxae deditos, aut morte, aut servitio puniunt. cruentae victoriae non piget modo eos, sed pudet quoque, reputantes inscitiam esse quamlibet preciosas merces nimio emisse: arte doloque victos, et oppressos hostes impendio gloriantur, triumphumque ob eam rem publicitus agunt, et velut re strenue gesta trophaeum erigunt: tum enim demum viriliter sese jactant, et cum virtute rem gefisse, quoties ita vicerint, quomodo nullum animal, praeter hominem, potuit, id est, ingenii viribus: nam corporis, inquiunt, ursi, leones, apri, lupi, canes, caeteraeque belluae dimicant, quarum ut pleraeque nos robo-

re ac ferocia vincunt, ita cunctae ingenio et ratione superantur. hoc unum illi in bello spectant, uti id obtineant, quod si fuissent ante consequuti, bellum non fuerant illaturi: aut si id res vetet, tam severam ab his vindictam expetunt, quibus factum imputant, ut idem aufuros in posterum terror absterreat. hos propositi sui scopos destinant, quos mature petunt: at ita tamen, uti prior vitandi periculi cura, quam laudis aut famae consequendae sit. itaque protinus indicto bello, schedulas ipsorum publico signo roboratas, locis maxime conspicuis hosticae terrae, clam uno tempore multas appendi procurant, quibus ingentia pollicentur praemia, si quis principem adversarium sustulerit: deinde minora, quanquam illa quoque

egregia, decernunt pro singulis eorum capitibus, quorum nomina in iisdem literis proscribunt: hi sunt, quos secundum principem ipsum, autores iniiti adversus se consilii ducunt. quicquid percussori praefiniunt, hoc geminant ei, qui vivum e proscriptis aliquem ad se perduxerit: quin ipsos quoque proscriptos, praemiis iisdem, addita etiam impunitate, contra socios invitant. itaque fit celeriter, ut et caeteros mortales suspectos habeant, et sibi invicem ipsi neque fidentes fatis, neque fidi sint, maximoque in metu et non minore periculo versentur. nam saepenumero constat evenisse, uti bona pars eorum et princeps in primis ipse, ab his proderentur, in quibus maximam spem reposuerunt: tam facile quodvis in facinus impellunt mune-

ra, quibus illi nullum exhibent modum. sed memores in quantum discrimen hortantur, operam dant, uti periculi magnitudo beneficiorum mole compensetur: eoque non immensam modo auri vim, sed praedia quoque magni redditus in locis apud amicos tutissimis propria ac perpetua pollicitantur, et summa cum fide praestant. hunc licitandi mercandique hostis morem, apud alios improbatum, velut animi degeneris crudele facinus, illi magnae sibi laudi ducunt, tanquam prudentes, qui maximis hoc pacto bellis, sine ullo prorsus proelio defungantur, humanique ac misericordes etiam, qui paucorum nece noxiorum, numerosas innocentium vitas redimant, qui pugnando fuerint occubaturi, partim e suis, partim ex hostibus, quorum

turbam vulgusque non minus ferme quam suos miserantur, gnari non sua sponte eos bellum capeffere, sed principum ad id furiiis agi. si res hoc pacto non procedat, diffidiorum femina jaciunt aluntque, fratre principis, aut aliquo e nobilibus in spem potiundi regni perducto. si factiones internae languerint, finitimas hostibus gentes excitant, committuntque, eruto vetusto quopiam titulo, quales nunquam regibus defunt, suas ad bellum opes polliciti, pecuniam affluenter suggerunt, cives parcissime, quos tam unice habent charos, tantique sese mutuo faciunt, ut neminem sint e suis cum adverfo principe libenter commutaturi. at aurum argentumque, quoniam unum hunc in usum omne servant, haud gravatim erogant; utpote

non minus commode victuri, etiamsi univcrsum impenderent. quin praeter domesticas divitias est illis foris quoque infinitus thesaurus, quo plurimae gentes, uti ante dixi, in ipsorum aere sunt: ita milites undique conductos ad bellum mittunt, praesertim ex Zapoletis. hic populus quingentis passuum millibus ab Utopia distat, orientem solem versus, horridus, agrestis, ferox, sylvas montesque asperos, quibus sunt innutriti, praeferunt. dura gens, aestus, frigoris et laboris patiens, deliciarum expers omnium, neque agriculturae studens, et cum aedificiorum, tum vestitus indiligens, pecorum duntaxat curam habent: magna ex parte venatu et raptu vivunt, ad solum bellum nati; cujus gerendi facultatem studiose quaerunt, repertam cupide

amplectuntur, et magno numero egressi, cuiusvis requirenti milites vili semet offerunt. hanc unam vitæ artem noverunt, qua mors quaeritur: sub quibus merent, acriter pro his et incorrupta fide dimicant. verum in nullum certum diem sese obstringunt, sed ea lege in partes veniunt, ut posteriore die vel ab hostibus, oblato majore stipendio, sint statuti, iidem perendie, rursus invitati plusculo, remigrant. raram oritur bellum, in quo non bona pars illorum in utroque sint exercitu: itaque accidit quotidie, ut sanguinis necessitudine conjuncti, et qui iisdem in partibus conducti, familiarissime semet invicem utebantur, paulo post in contrarias distracti copias, hostiliter concurrant, et infestis animis, obliti generis, immemores amicitiae, mutuo

fese confodiant, nulla alia causa in mutua incitati perniciem, quam quod a diversis principibus exigua pecuniola conducti: cujus tam exactam habent rationem, ut ad diurnum stipendium unius accessione assis facile ad commutandas partes impellantur. ita celeriter imbiberunt avaritiam, quae tamen nulli est eis usui: nam quae sanguine quaerunt, protinus per luxum, et eum tamen miserum consumunt. hic populus Utopiensibus adversus quosvis mortales militat, quod tanti ab his eorum conducatur opera, quanti nusquam alibi: Utopienses siquidem ut bonos quaerunt, quibus utantur, ita hos quoque homines pessimos, quibus abutantur. quos quum usus postulat, magnis impulsos pollicitationibus, maximis objiciunt periculis, un-

de plerumque magna pars nunquam ad exigenda promissa revertitur: superstibus, quae sunt polliciti, bona fide persolvunt, quo ad similes ausus incenduntur: neque enim pensi quicquam habent, quam multos ex eis perdunt: rati de genere humano maximam merituos gratiam se, si tota illa colluvie populi tam tetri ac nefarii orbem terrarum purgare possent. secundum hos, eorum copiis utuntur, pro quibus arma capiunt, deinde auxiliaribus caeterorum amicorum turmis, postremo suos cives adjungunt, e quibus aliquem virtutis probatae virum, totius exercitus summae praeficiunt. huic duos ita substituunt, uti eo incolumi, ambo privati sint, capto aut interempto, alter e duobus velut hereditate succedat, eique ex eventu tertius, ne (ut sunt

bellorum sortes variae) periclitante duce, totus perturbetur exercitus. e quaque civitate delectus exercetur ex his qui sponte nomen profitentur: neque enim invitus quispiam foras in militiam truditur, quod persuasum habeant, si quis sit natura timidior, non ipsum modo nihil facturum strenue, sed metum etiam comitibus incussurum. caeterum si quod bellum ingruat in patriam, ignavos hujusmodi, modo valeant corpore, in naves mixtos melioribus collocant, aut in moenibus sparsim disponunt, unde non sit refugiendi locus: ita suorum pudor, hostis in manibus, atque adempta fugae spes, timorem obruunt, et saepe extrema necessitas in virtutem vertitur. at sicuti ad extremum bellum ex ipsis nemo protrahitur nolens, ita foeminas vo-

lentes in militiam comitari maritos, a deo non prohibent, ut exhortentur etiam, et laudibus incitent: profectas cum suo quamque viro pariter in acie constituunt: tum sui quemque liberi, affines, cognati circumstant, ut hi de proximo sint mutuo sibi subsidio, quos maxime ad ferendas invicem suppetias natura stimulat. in maximo probro est conjunx absque conjuge redux, aut amisso parente reversus filius: quo fit, uti, si ad ipsorum manus ventum sit, modo persistent hostes, longo et lugubri proelio ad interneccionem usque decernatur. nempe ut omnibus curant modis ne ipsis dimicare necesse sit, modo bello possint vicaria conductitorum manu defungi, ita quum vitari non potest, quin ipsi ineant pugnam, tam intrepide capeffunt, quam, quoad

licuit, prudenter detrectabant: nec tam primo ferociunt impetu quam mora sensim et duratione invalescunt, tam affirmatis animis, ut interimi citius quam averti queant: quippe victus illa securitas, quae cuique domi est, ademptaque de posteris anxia cogitandi cura, (nam haec sollicitudo generosos ubique spiritus frangit) sublimem et vincici dedignantem facit: ad haec militaris disciplinae peritia fiduciam praebet: postremo rectae opiniones (quibus et doctrina, et bonis reipublicae institutis imbuti a pueris sunt) virtutem addunt, qua neque tam vilem habent vitam, ut temere prodigant, neque tam improbe charam, ut, quum honestas ponendam suadeat, avare turpiterque retineant. dum ubique pugna maxime fervet, lectissimi juvenes

conjurati devotique, ducem sibi depofcunt adverfum. hunc aperte invadunt, hunc ex infidiis adoriuntur, idem eminus, idem cominus petitur, longoque ac perpetuo cuneo, fummiſſis affidue in fatigatorum locum recentibus, oppugnatur: raroque accidit (ni ſibi fugam proſpiciat) ut non intereat, aut vivus in hoſtium poteſtatem veniat. ſi ab ipsis victoria ſit, haudquaquam caede graſſantur, fugatos enim comprehendunt, quam occidunt libentius: neque unquam ita perſequuntur fugientes, ut non unam interim ſub ſignis inſtructam aciem retineant, adeo ut, niſi caeteris ſuperati partibus, poſtrema acie ſua victoriam adepti ſint, elabi potius hoſtes univerſos ſinant, quam inſequi fugientes, perturbatis ſuorum ordinibus, infueſcant: memores ſibi-

met haud semel usu venisse, ut mole totius exercitus victa profligataque, quum hostes victoria gestientes, hac atque illac abeuntes persequerentur, pauci ipsorum in subsidiis collocati, ad occasiones intenti, dispersos ac palantes illos, et praesumpta securitate negligentes derepente adorti, totius eventum proelii mutaverint, extortaque e manibus tam certa et indubitata victoria, victi victores invicem vicerint. haud facile dictu est, astutiores in struendis insidiis, an cautiores ad vitandas fient. fugam parare credas, quum nihil minus in animo habent: contra quum id consilii capiunt, nihil minus cogitare putes. nam si nimium sese sentiunt aut numero, aut loco premi, tunc aut noctu, agmine silente, castra movent, aut aliquo stratagemate eludunt, aut in-

terdiu ita sensim sese referunt, tali servato ordine, ut non minus periculi sit cedentes quam instantes adoriri. castra diligentissime communiunt fossa praealta lataque, terra quae egeritur introrsum rejecta; nec in eam rem opera mediastinorum utuntur; ipsorum manibus militum res agitur, totusque exercitus in opere est, exceptis qui pro vallo in armis ad subitos casus excubant: itaque tam multis adniventibus, magna multumque amplexa loci munimenta omni fide citius perficiunt. armis utuntur ad excipiendos ictus firmis, nec ad motum gestumve quemlibet ineptis, adeo ut ne natando quidem molesta sentiant: nam armati natare inter militaris disciplinae rudimenta consuefcunt. tela sunt eminus sagittae, quas acerrime simul et certif-

sime jaculantur, non pedites modo, sed ex equis etiam: cominus vero non gladii, sed secures, vel acie letales, vel pondere, seu caesim, seu punctim feriant. machinas excogitant solertissime, factas accuratissime celant, ne ante proditae quam res postulet, ludibrio magis quam usui sint; in quibus fabricandis hoc in primis respiciunt, uti vectu faciles et habiles circumactu sint. initas cum hostibus inducias tam sancte observant, ut ne laceffiti quidem violent. hostilem terram non depopulantur, neque segetes exurunt: imo ne hominum equorumve pedibus conterantur, quantum fieri potest, provident, rati in ipsorum usus crescere. inermem neminem laedunt, nisi idem speculator sit. deditas urbes tuentur, at nec expugnatas diripiunt, sed per

quos deditio est impedita, eos enecant, caeteris defensoribus in servitutem addictis. imbellem turbam omnem relinquunt intactam: si quos deditio- nem suafisse compererint, his e dam- natorum bonis aliquam partem im- partiunt, reliqua sectione auxiliares donant: nam ipsorum nemo quicquam de praeda capit. caeterum confecto bello, non amicis impensas in quos in- fumpserunt, sed victis imputant, exigunt- que eo nomine partim pecuniam, quam in similes bellorum usus refer- vant, partim praedia, quae sint ipsis apud eos perpetua non exigui census. hujusmodi redditus nunc apud multas gentes habent, qui variis ex causis paulatim nati, supra septingenta duca- torum millia in singulos annos excre- vere: in quos e suis civibus aliquos

emittunt, quaestorum nomine, qui magnifice vivant, personamque magnatum illic prae se ferant: at multum tamen superest, quod inferatur aërio, nisi malint eidem genti credere; quod saepe tantisper faciunt, quoad uti necesse sit, vixque accidit unquam, ut totam reposcant. ex his praediis partem assignant illis, qui ipsorum hortatu tale discrimen adeunt, quale ante monstravi. si quis princeps, armis adversus eos sumptis, eorum dittonem paret invadere, magnis illico viribus extra suos fines occurrunt: nam neque temere in suis terris bellum gerunt, neque ulla necessitas tanta est, ut eos cogat aliena auxilia in insulam suam admittere.

DE RELIGIONIBUS

UTOPIENSIUM.

Religiones sunt non per insulam modo, verum singulas etiam urbes variae; aliis solem, lunam aliis, aliis aliud errantium syderum Dei vice venerantibus. sunt quibus homo quispiam, cujus olim aut virtus aut gloria enituit, non pro Deo tantum, sed pro summo etiam Deo suspicitur. at multo maxima pars, eademque longe prudentior, nihil horum, sed unum quoddam numen putant, incognitum, aeternum, immensum, inexplicabile, quod supra mentis humanae captum sit, per mundum hunc universum, virtute, non mole diffusum, hunc parentem vocant, origines, auctus, progressus, vices, finesque rerum

omnium huic acceptos uni referunt, nec divinos honores alii praeterea ulli applicant. quin caeteris quoque omnibus, quanquam diversa credentibus, hoc tamen cum istis convenit, quod esse quidem unum censent summum, cui et universitatis opificium et providentia debeatur, eumque communiter omnes patria lingua Mythram appellant: sed eo dissentiunt, quod idem alius apud alios habetur, autumante quoque quicquid id sit, quod ipse summum ducit, eandem illam prorsus esse naturam, cujus unius numini ac majestati, rerum omnium summa, omnium consensu gentium tribuitur. caeterum paulatim omnes ab ea superstitionum varietate desciscunt, atque in unam illam coalescunt religionem, quae reliquas ratione vi-

detur antecellere. neque dubium est, quin caeterae jampridem evanuissent, nisi quicquid improsperum cuiquam inter mutandae religionis consilia fors objecisset, non id accidisse casu, sed coelitus immissum interpretaretur timor, tanquam numine, cujus relinquebatur cultus, impium contra se propositum vindicante. at posteaquam acceperunt a nobis Christi nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot martyrum constantiam, quorum sponte fusus sanguis tam numerosas gentes in suam sectam longe lateque traduxit, non credas quam pronis in eam affectibus etiam ipsi concesserint, sive hoc secretius inspirante Deo, sive quod eadem ei visa est haeresi proxima, quae est apud ipsos potissima: quanquam hoc quoque

fuisse non paulum momenti crediderim, quod Christo communem suorum victum audierant placuisse, et apud germanissimos Christianorum conventus adhuc in usu esse. certe quoquo id momento accidit, haud pauci nostram in religionem coierunt, lymphaque sacra sunt abluti, verum quoniam in nobis quatuor (totidem enim duntaxat supereramus, nam duo fati concesserant) nemo, id quod doleo, sacerdos erat, caeteris initiati, ea tamen adhuc sacramenta desiderant, quae apud nos non nisi sacerdotes conferunt: intelligunt tamen, optantque ita, ut nihil vehementius: quin hoc quoque sedulo jam inter se disputant, an sine Christiani Pontificis missu quisquam e suo numero delectus sacerdotii consequatur characterem: et elec-

turi sane videbantur, verum quum ego discederem, nondum elegerant. quin hi quoque religioni Christianae qui non assentiunt, neminem tamen absterrent, nullum oppugnant imbutum: nisi quod unus e nostro coetu me praesente coercitus est. is quum recens ablutus, nobis contra suadentibus, de Christi cultu publice, majore studio quam prudentia differeret, usque adeo coepit incalescere, ut jam non nostra modo sacra caeteris anteferret, sed reliqua protinus universa damnaret, profana ipsa, cultores impios ac sacrilegos, aeterno plectendos igni vociferaretur. talia diu concionantem comprehendunt, ac reum non spretae religionis, sed excitati in populo tumultus, agunt, peraguntque, damnatum exilio mulctant: siquidem

hoc inter antiquissima instituta numerant, ne sua cuiquam religio fraudi sit. Utopus enim jam inde ab initio, quum accepisset incolas ante suum adventum de religionibus inter se assidue dimicasse, atque animadvertisset eam rem, quod in commune dissidentes, singulae pro patria sectae pugnabant, occasionem praestitisse sibi vincendarum omnium, adeptus victoriam, in primis sanxit, uti, quam cuique religionem libeat, sequi liceat; ut vero alios quoque in suam traducat, haecenus niti possit, uti placide ac modeste suam rationibus astruat, non ut acerbe caeteras destruat: si suadendo non persuadeat, neque vim ullam adhibeat, et conviciis temperet, petulantius hac de re contententem exilio aut servitute mul-

ctant. haec Utopus instituit, non respectu pacis modo, quam assiduo certamine atque inexpiabili odio funditus vidit everti, sed quod arbitratus est, uti sic decerneretur, ipsius etiam religionis interesse, de qua nihil est ausus temere definire, velut incertum habens, an varium ac multiplicem expetens cultum Deus, aliud inspiret alii. certe vi ac minis exigere, ut, quod tu verum credis, idem omnibus videatur, hoc vero et insolens et ineptum censuit: tum si maxime una vera sit, caeterae omnes vanae, facile tamen praevидit (modo cum ratione ac modestia res agatur) futurum denique, ut ipsa per se veri vis emergat aliquando atque emineat: sin armis et tumultu certetur, ut sunt pessimi quique maxime pervicaces, optimam ac sanctissi-

mam religionem ob vanissimas inter se superstitiones, ut segetes inter spinas ac frutices obrutum iri. itaque hanc totam rem in medio posuit, et quid credendum putaret, liberum cuique reliquit: nisi quod sancte aut severe vetuit, ne quis usque adeo ab humanae naturae dignitate degeneret, ut animas quoque interire cum corpore, aut mundum temere ferri, sublata providentia, putet; atque ideo post hanc vitam supplicia vitiis decreta, virtuti praemia constituta credunt: contra sentientem, ne in hominum quidem ducunt numero, ut qui sublimem animae suae naturam ad pecuini corpusculi vilitatem dejecerit, tantum adest, ut inter cives ponant quorum instituta moresque (si per metum liceat) omnes floccifactorus sit. cui e-

nim dubium esse potest, quin is publicas patriae leges, aut arte clam eludere, aut vi nitatur infringere, dum suae privatim cupiditati seruiat, cui nullus ultra leges metus, nihil ultra corpus spei superest amplius? quamobrem sic animato nullus communicatur honos, nullus magistratus committitur, nulli publico muneri praeficitur; ita passim velut inertis ac jacentis naturae despicitur. caeterum nullo afficiunt supplicio, quod persuasum habeant, nulli hoc in manu esse, ut quicquid libet, sentiat: sed nec minis adigunt ullis animum ut dissimulet suum, nec fucos admittunt et mendacia quae velut proxima fraudi, mirum quam habent invisa. verum, ne pro sua disputet sententia, prohibent: atque id duntaxat apud vulgus. nam alioquin

apud sacerdotes gravesque viros seorsum, non sinunt modo, sed hortantur quoque, confisi fore, ut ea tandem vesania rationi cedat. sunt et alii, nec hi sane pauci, nempe improhibiti, veluti neque ratione penitus pro se carentes, neque mali, qui vitio longe diverso, brutorum quoque aeternas esse animas opinantur; at nostris tamen neque dignitate comparandas, neque ad aequam natas felicitatem. hominum enim cuncti fere, tam immensam fore beatitudinem, pro certo atque explorato habent, ut morbum lamententur omnium, mortem vero nullius nisi quem vident anxie e vita invitumque divelli. nempe hoc pro pessimo habent augurio, tanquam anima exspes ac male conscia occulto quopiam imminentis poenae praesa-

gio, reformidet exitum. ad hoc, haudquaquam gratum Deo ejus putant adventum fore, qui quum sit accersitus, non accurrit libens, sed invitus ac detrectans pertrahitur. hoc igitur mortis genus, qui intuentur, horrent. itaque defunctos moesti ac silentes efferrunt, precatique propitium manibus Deum, uti eorum clementer infirmitatibus ignoscat, terra cadaver obrunt. contra quicumque alacriter ac pleni bona spe decesserint, hos nemo luget, sed cantu prosequuti funus, animas Deo, magno commendantes affectu, corpora tandem reverenter magis quam dolenter concremant, columnamque loco insculptis defuncti titulis erigunt: domum reversi, mores actaque ejus recensent, nec ulla vitae pars aut saepius, aut libentius quam

laetus tractatur interitus. hanc probitatis memoriam et vivis efficacissima rentur incitamenta virtutum, et gratissimum defunctis cultum putant, quos interesse quoque de se sermonibus opinantur, quanquam (ut est hebes mortalium acies) invisibiles. nam neque feliciam forti conveniat, libertate carere migrandi quo velint, et ingratorum fuerit prorsus abjecisse desiderium amicos invisendi suos, quibus eos dum viverent, mutuus amor charitasque devinxerat, quam bonis viris, ut caetera bona, auctam post facta potius, quam imminutam coniectant. mortuos ergo versari inter viventes credunt, dictorum factorumque spectatores, eoque res agendas fidentius aggrediuntur, talibus velut freti praesidibus, et ab inhonesto se-

creto deterret eos credita majorum praesentia. auguria, caeterasque superstitionis vanae divinationes, quarum apud alias gentes magna est observatio, negligunt prorsus atque irrident. miracula vero, quae nullo naturae proveniunt adminiculo, velut praesentis opera, testesque numinis venerantur: qualia et ibi frequenter extare ferunt, et magnis interdum ac dubiis in rebus publica supplicatione, certa cum fiducia procurant, impetrantque. gratum Deo cultum putant naturae contemplationem, laudemque ab ea, sunt tamen, hique haud sane pauci, qui religione ducti, literas negligunt, nulli rerum cognitioni student, neque otio prorsus ulli vacant, negotiis tantum, bonisque caeteris officiis statuunt futuram post fata felicitatem pro-

mereri. itaque alii aegrotis inferviunt, alii vias reficiunt, purgant fossas, pontes reparant, cespites, arenam, lapides effodiunt, arbores demoliuntur ac difsecant, bigisque, ligna, fruges; item alia in urbes important, nec in publicum modo sed privatim quoque ministros ac plus quam servos agunt. nam quicquid usquam operis est asperum, difficile, fordidum, a quo plerosque labor, fastidium, desperatio deterreat, hoc illi sibi totum libentes hilaresque desumunt, caeteris otium procurant, ipsi perpetuo in opere ac labore versantur, nec imputant tamen, nec aliorum fugillant vitam, nec suam effecerunt. hi quo magis sese servos exhibent, eo majore apud omnes in honore sunt. eorum tamen haereses duae sunt; altera coelibum, qui non vene-

re modo in totum abstinent, sed car-
nium esu quoque; quidam animalium
etiam omnium, rejectisque penitus
tanquam noxiis vitae praesentis vo-
luptatibus, futurae duntaxat per vi-
galias ac sudores inhiant, ejus prope-
diem obtinendae spe alacres interim
vegetique: altera laboris haud minus
appetens, conjugium praefert, ut cu-
jus nec aspernantur solatium, et opus
naturae debere se et patriae liberos
putant. nullam voluptatem refugi-
unt, quae nihil eos ab labore demo-
retur. carnes quadrupedum vel eo no-
mine diligunt, quod tali cibo se vali-
diores ad opus quodque censeant. hos
Utopiani prudentiores, at illos sanc-
tiores reputant. quos quod coelibat-
um anteferunt matrimonio, asperam-
que vitam placidae anteponunt, si ra-

tionibus niterentur, irriderent, nunc vero quum se fateantur religione duci, suspiciunt ac reverentur. nihil enim sollicitius observant, quam ne temere quicquam ulla de religione pronuncient. hujusmodi ergo sunt, quos illi peculiari nomine, sua lingua Buthrescas vocant, quod verbum latine religiosos licet interpretari. sacerdotes habent eximia sanctitate, eoque admodum paucos, neque enim plus quam tredecim in singulis habent urbibus, pari templorum numero, nisi quum itur ad bellum, tunc enim septem ex illis cum exercitu profectis, totidem sufficiuntur interim, sed illi reversi, suum quisque locum recuperat, qui supersunt, hi, quoad decedentibus illis ordine succedant, comites interea sunt pontificis. nam unus reliquis praefi-

citur. eliguntur a populo, idque caeterorum ritu magistratuum, occultis, ad studia vitanda, suffragiis, electi a suo collegio consecrantur. hi rebus divinis praesunt, religiones curant, ac morum veluti censores sunt, magnoque pudori ducitur, ab his quenquam, tanquam vitae parum probatae, accerseri, compellarive. caeterum, ut hortari atque admonere illorum est, ita coercere atque in facinorosos animadvertere, principis atque aliorum est magistratum, nisi quod sacris interdicit, quos improbe malos comperiunt: nec ullum fere supplicium est quod horreant magis. nam et summa percelluntur infamia, et occulto religionis metu lacerantur, ne corporibus quidem diu futuris in tuto: quippe nisi properam poenitentiam sacerdotibus

approbent, comprehensi impietatis poenam senatui persolvunt. pueritia juventusque ab illis eruditur, nec prior litterarum cura, quam morum ac virtutis habetur: namque summam adhibent industriam, ut bonas protinus opiniones, et conservandae ipsorum reipublicae utiles, teneris adhuc et sequacibus puerorum animis instillent: quae ubi pueris penitus infederint, viros per totam vitam comitantur, magnamque ad tuendum publicae rei statum (qui non nisi vitiis dilabatur, quae ex perversis nascuntur opinionibus) afferunt utilitatem. sacerdotibus (ni foeminae sint: nam neque ille sexus excluditur, sed rarius, et non nisi vidua natuque grandis eligitur) uxores sunt popularium selectissimae. neque enim ulli apud Utopienses magistratui

major habetur honos; usque adeo, ut si quid etiam flagitii admiserint, nulli publico iudicio subsint, Deo tantum ac sibi relinquuntur. neque enim fas putant, illum, quantumvis scelestum, mortali manu contingere, qui Deo tam singulari modo velut anathema dedicatus est. qui mos illis facilius est observatu, quod sacerdotes et tam pauci, et tanta cum cura deliguntur. nam neque temere accidit, ut qui ex bonis optimus ad tantam dignitatem, solius respectu virtutis evehitur, in corruptelam et vitium degeneret, et si jam maxime contingeret, ut est mortalium natura mutabilis, tamen qua sunt paucitate, nec ulla praeter honorem potestate praediti, ad publicam certe perniciem nihil magni ab his momenti pertimescendum sit. quos ideo tam

raros atque infrequentes habent, ne dignitas ordinis, quem nunc tanta veneratione prosequuntur, communicato cum multis honore, vilesceret, praesertim quum difficile putent frequentes invenire tam bonos, ut ei sint dignitati pares, ad quam gerendam non sufficit mediocribus esse virtutibus. nec eorum aestimatio apud suos magis, quam apud exteras etiam gentes habetur, quod inde facile patet unde etiam natum puto. nempe decernentibus proelio copiis, seorsum illi non admodum procul confidunt in genibus, sacras induiti vestes, tensis ad coelum palmis, primum omnium pacem, proxime, suis victoriam, sed neutri cruentam parti comprecantur. vincentibus suis decurrunt in aciem, saevientesque in profligatos inhihent,

vidisse tantum atque appellasse praesentes ad vitam satis, diffluentium contactus vestium, reliquas quoque fortunas ab omni bellorum injuria defendit. qua ex re apud omnes undique gentes, tanta illis veneratio, tantum verae majestatis accessit, ut saepe ab hostibus non minus salutis ad cives reportarint, quam ab ipsis ad hostes attulissent. siquidem aliquando constat, inclinata suorum acie, desperatis rebus, quum ipsi in fugam verterentur, hostes in caedem ac praedam ruerent, interventu sacerdotum interpellatam stragem, ac diremptis invicem copiis, pacem aequis conditionibus esse compositam atque constitutam. neque enim unquam fuit ulla gens tam fera, crudelis, ac barbara, apud quos ipsorum corpus non sacrosanctum atque invio-

labile sit habitum. festos celebrant initiali et ultimum cuiusque mensis diem, et anni item, quem in menses partiuntur, circuitu lunae finitos, ut solis ambitus annum circinat. primos quosque dies Cynemernos, postremos ipsorum lingua Trapemernos appellant, quae vocabula perinde sonant, ac si primifesti et finifesti vocentur. delubra visuntur egregia, utpote non operosa modo, sed quod erat in tanta ipsorum paucitate necessarium, immensi etiam populi capacia. sunt tamen omnia subobscura, nec id aedificandi inscitia factum, sed consilio sacerdotum ferunt, quod immodicam lucem cogitationes dispergere, parciores ac velut dubia colligi animos, et intendi religionem putant: quae quoniam non est ibi apud omnes

eadeni, et universae tamen ejus formae, quanquam variae ac multiplices, in divinae naturae cultum, velut in unum finem diversa via commigrant; idcirco nihil in templis visitur auditur, quod non quadrare ad cunctas in commune videatur. si quod proprium sit cujusquam sectae sacrum, id intra domesticos quisque parietes curat. publica tali peragunt ordine, qui nulli prorsus ex privatis deroget: itaque nulla deorum effigies in templo conspicitur, quo liberum cuique sit, qua forma Deum velit e sua religione concipere: nullum peculiare Dei nomen invocant, sed Mythrae duntaxat, quo vocabulo cuncti in unam divinae majestatis naturam, quaecumque sit illa, conspirant: nullae concipiuntur preces, quas non pronunciare qui-

vis inoffensa sua secta possit. ad templum ergo in finifestis diebus vespere conveniunt, adhuc jejuni, acturi Deo de anno menseve, cujus id festum postremus dies est, prospere acto, gratias: postero die, nam is primifestus est, mane ad templa confluitur ut insequentis anni mensive, quem ab illo auspicatori festo sint, faustum felicemque successum comprecantur. at in finifestis, antea quam templum petunt uxores, domi ad virorum pedes, liberi ad parentum provoluti, peccasse fatentur sese, aut amisso aliquo, aut officio indiligenter obito, veniamque errati precantur: ita si qua se nubecula domesticae simultatis offuderat, tali satisfactione discutitur, ut animo puro ac sereno sacrificiis intersint: nam interesse turbido, religio

est: eoque odii iraeve in quenquam sibi conscii, nisi reconciliati ac defecatis affectibus ad sacrificia non ingerunt sese, vindictae sceleris, magnaеque metu. eo quum veniunt, viri in dextram delubri partem, foeminae seorsum in sinistram commeant: tum ita se collocant, ut cujusque domus masculi ante patrem familias confideant, foeminarum mater familias agmen claudat. ita prospicitur, uti omnes omnium gestus foris ab his observentur, quorum autoritate domi ac disciplina reguntur: quin hoc quoque sedulo cavent, uti junior ibi passim cum seniore copuletur, ne pueri pueris crediti, id temporis puerilibus transigant ineptiis, in quo deberent maxime religiosum erga superos metum, maximum ac prope unicum virtutibus in-

citamentum, concipere. nullum animal in sacrificiis mactant, nec sanguine rentur, ac caedibus divinam gaudere clementiam, qui vitam animantibus ideo est elargitus, ut viverent. thus incendunt, et alia item odoramenta, ad haec cereos numerosos praeferunt, non quod haec nesciant nihil ad divinam conferre naturam, quippe ut nec ipsas hominum preces, sed et innoxium colendi genus placet, et his odoribus luminibusque, ac caeteris etiam ceremoniis, nescio quomodo sese sentiunt homines erigi, atque in Dei cultum animo alacriore consurgere. candidis in templo vestibus amicitur populus, sacerdos versicolores induitur, et opere et forma mirabiles, materia non perinde pretiosa: neque enim auro intextae, aut raris coagmentatae

lapidibus, sed diversis avium plumis tam scite, tantoque artificio laboratae sunt, ut operis pretium nullius aestimatio materiae fuerit aequatura. ad hoc in illis volucrum pennis plumisque, et certis earum ordinibus, quibus in sacerdotis veste discriminantur, arcanam quaedam dicunt contineri mysteria, quorum interpretatione cognita (quae per sacrificos diligenter traditur) divinorum in se beneficiorum, suaeque vicissim pietatis in Deum, ac mutui quoque inter se officii admoneantur. quum primum sacerdos ita ornatus ex adyto sese offert, cuncti protinus in terram venerabundi procumbunt, tam alto ab omni parte silentio, ut ipsa rei facies terrorem quendam velut praesentis cujuscumque numinis incutiat. tellure paulum morati, dato

ab sacerdote signo, erigunt sese: tum laudes Deo canunt, quas musicis instrumentis interstingunt, aliis magna ex parte formis, quam quae nostro videntur orbe. ex illis pleraque, sicuti quae nobis in usu sunt, multum suavitate vincunt, ita quaedam nostris ne conferenda quidem sint. verum una in re haud dubie longo nos intervallo praecellunt, quod omnis eorum musica, sive quae personatur organis, sive quam voce modulantur humana, ita naturales affectus imitatur et exprimit, ita sonus accommodatur ad rem, seu deprecantis oratio sit, seu laeta, placabilis, turbida, lugubris, irata, ita rei sensum quendam melodiae forma repraesentat, ut animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat. solennes ad ultimum concep-

tis verbis preces, sacerdos pariter populusque percensent, ita compositas, ut quae simul cuncti recitant, privatim quisque ad semet referat. in his Deum et creationis, et gubernationis, et caeterorum praeterea bonorum omnium, quilibet recognoscit auctorem, tot ob recepta beneficia gratias agit: nominatim vero quod Deo propitio in eam rempublicam inciderit, quae sit foelicissima, eam religionem fortitus sit, quam speret esse verissimam. qua in re si quid erret, aut si quid alterutra melius, et quod Deus magis approbet, orare se, ejus bonitas efficiat, hoc ut ipse cognoscat: paratum enim sequi se quaquaversus ab eo ducatur, sin et haec reipublicae forma sit optima, et sua religio rectissima, tum uti et ipsi constantiam tribuat, et caeteros mor-

tales omnes ad eadem instituta vivendi, eandem de Deo opinionem perducatur, nisi, inscrutabilem ejus voluntatem, etiam sit, quod in hac religionum varietate delectet. denique precatur, ut facile defunctum exitu ad se recipiat, quam cito serove, praefinire quidem non audere se: quanquam, quod inoffensa ejus majestate fiat, multo magis ipsi futurum cordi sit, difficillima morte obita, ad Deum pervadere, quam ab eo diutius prosperrimo vitae cursu distineri. hac prece dicta, rursus in terram prona, pauloque post erecti, discedunt prorsum, et quod superest diei, ludis et exercitio militaris disciplinae percurrunt.

Descripsi vobis quam potui verissime ejus formam reipublicae, quam ego certe non optimam tantum, sed

solam etiam cenſeo quae ſibi ſuo jure poſſit reipublicae vendicare vocabulum. ſiquidem alibi, de publico loquentes ubique commodo, privatum curant. hic, ubi nihil privati eſt, ſerio publicum negotium agunt, certe utrobique merito. nam alibi, quotus quiſque eſt, qui neſciat, niſi quid ſeorſum proſpiciat ſibi, quantumvis florente republica ſemet tamen fame periturum? eoque neceſſitas urget, ut ſui potius quam populi, id eſt, aliorum habendam ſibi rationem cenſeat. contra hic, ubi omnia omnium ſunt, nemo dubitat (curetur modo, ut plena ſint horrea publica) nihil quicquam privato cuiquam deſuturum. neque enim maligna rerum diſtributio eſt, neque inops, neque mendicus ibi quiſquam: et quum nemo quicquam

habeat, omnes tamen divites sunt. nam quid ditius esse potest, quam adempta prorsus omni sollicitudine, laeto ac tranquillo animo vivere? non de suo victu trepidum, non uxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiae dote anxium, sed de suo, suorumque omnium, uxoris, filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, et quam longam posterorum seriem suorum, generosi praesumunt, victu esse, ac felicitate securum? quid quod nihilo minus his prospicitur, qui nunc impotes olim laboraverunt, quam his qui nunc laborant. hic aliquis velim cum hac aequitate audeat aliarum justitiam gentium comparare, apud quas dispeream, si ullum prorsus comperio justitiae aequitatisque vestigium. nam quae haec

justitia est, ut nobilis quispiam aut aurifex aut foenerator, aut denique alius quisquam eorum, qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt, ejus generis est, ut non sit reipublicae magnopere necessarium, lautam ac splendendam vitam, vel ex otio, vel supervacuo negotio consequatur, quum interim mediastinus, auriga, faber, agricola, tanto tamque assiduo labore, quem vix jumenta sustineant, tam necessario, ut sine eo ne unum quidem annum possit ulla durare respublica; victum tamen adeo malignum parant, vitam adeo miseram ducunt, ut longe potior videri possit conditio jumentorum, quibus nec tam perpetuus labor, nec victus multo deterior est, et ipsis etiam suavior, nec ullus interim de futuro timor? at hos et labor sterilis at-

que infructuosus in praesenti stimulat, et inopis recordatio senectutis occidit: quippe quibus parcior est diurna merces, quam ut eidem possit diei sufficere, tantum abest ut excrescat et supersit aliquid, quod quotidie queat in senectutis usum reponi. an non haec iniqua est et ingrata respublica, quae generosis, ut vocant, et aurificibus, et id genus reliquis, aut ociosis, aut tantum adulatoribus, et inanium voluptatum artificibus, tanta munera prodigit, agricolis contra, carbonariis, mediastinis, aurigis et fabris, sine quibus nulla omnino respublica esset, nihil benigne prospicit? sed eorum florentis aetatis abusa laboribus, annis tandem ac morbo graves, omnium rerum indigos, tot vigiliarum immemor, tot ac tantorum oblita beneficiorum, mi-

ferrima morte repensat ingratiſſima. quid quod ex diurno pauperum demenſo, divites quotidie aliquid, non modo privata fraude, ſed publicis etiam legibus abradunt, ita quod ante videbatur injuſtum, optime de republica meritis peſſimam referre gratiam, hoc iſti depravatum etiam fecerunt, tum provulgata lege juſtitiam. itaque omnes has, quae hodie uſquam florent reſpublicas animo intuenti ac verſanti mihi, nihil, ſic me amet Deus, occurrit aliud, quam quaedam conſpiratio divitum, de ſuis commodis reipublicae nomine tituloque tractantium: comminſcunturque et excogitant omnes modos atque artes, quibus, quae malis artibus ipſi congesserunt, ea primum ut abſque perdendi metu retineant, poſt hoc ut pauperum omnium o-

pera ac laboribus quam minimo sibi redimant, eisque pro jumentis abutantur. haec machinamenta ubi semel divites publico nomine, hoc est etiam pauperum, decreverunt observari, jam leges fiunt. at homines deterrimi quum inexplebili cupiditate, quae fuerant omnibus suffectura, ea omnia inter se partiverint, quam longe tamen ab Utopiensium republicae felicitate absunt? e qua cum ipso usu sublata penitus omni aviditate pecuniae, quanta moles molestiarum recisa, quanta scelerum seges radicitus evulsa est? quis enim nescit fraudes, furta, rapinas, rixas, tumultus, jurgia, seditiones, caedes, proditiones, veneficia, quotidianis vindicata potius, quam refrenata supplicis, interempta pecunia commori? ad haec metum, solitudinem, curas, la-

bore, vigilias, eodem momento quo pecunia perituras; quin paupertas ipsa, quae sola pecuniis visa est indigere, pecunia prorsus undique sublata, protinus etiam ipsa decreveret. id quo fiat illustrius, revolve in animo tecum annum aliquem sterilem atque infocundum, in quo multa hominum milia fames abstulerit, contendo plane in fine illius penuriae, excussis divitum horreis, tantum frugum potuisse reperiri, quantum si fuisset inter eos distributum, quos macies ac tabes absumpsit, illam coeli solique parcitatem nemo omnino sensisset: tam facile victus parari posset, nisi beata illa pecunia, quae praeclare scilicet inventa est, ut aditus ad victum per eam patefceret, sola nobis ad victum viam intercluderet. sentiunt ista, non dubito, e-

tiam divites, nec ignorant quanto potior esset illa conditio nulla re necessaria carere, quam multis abundare superfluis, tam numerosis eripi malis, quam magnis obsideri divitiis. neque mihi quidem dubitare subit, quin vel sui cujusque commodi ratio, vel Christi servatoris autoritas (qui neque pro tanta sapientia potuit ignorare quid optimum esset, neque, qua erat bonitate, id consulere, quod non optimum sciret) totum orbem facile in hujus reipublicae leges jamdudum traxisset, nisi una tantum bellua, omnium princeps parensque pestium, superbia, reluctaretur: haec non suis commodis prosperitatem, sed ex alienis metitur incommodis. haec ne dea quidem fieri vellet, nullis relictis miseris, quibus imperare atque insultare possit. quo-

rum miseris praefulgeat ipsius comparata felicitas, quorum, suis explicatis opibus, angat atque incendat inopiam. haec averni serpens mortalium pererrans pectora, ne meliorem vitae capeffant viam, velut remora retrahit ac remoratur: quae quoniam pressius hominibus infixata est, quam ut facile possit evelli, hanc reipublicae formam, quam omnibus libenter optarim, Utopiensibus saltem contigisse gaudeo, qui ea vitae sunt instituta sequuti, quibus reipublicae fundamenta jecerunt, non modo foelicissime, verum etiam, quantum humana praesagiri conjectura contigit, aeternum duratura. extirpatis enim cum caeteris vitiis ambitionis, et factionum radicibus, nihil impendet periculi, ne domestico dissidio laboretur, quae res

una multarum urbium egregie munitas opes pessundedit. at salva domi concordia, et salubribus institutis, non omnium finitimorum invidia principum (quae saepius id jam olim semper reverberata tentavit) concutere illud imperium, aut commovere queat. haec ubi Raphael recensuit, quanquam haud pauca mihi succurrebant, quae in ejus populi moribus legibusque perquam absurde videbantur instituta, non solum de belli gerendi ratione, et rebus divinis, ac religione, aliisque insuper eorum institutis, sed in eo quoque ipso maxime, quod maximum totius institutionis fundamentum est, vita scilicet, victuque communi, sine ullo pecuniae commercio, qua una refunditus evertitur omnis nobilitas, magnificentia, splendor, majestas, ve-

ra, ut publica est opinio, decora atque ornamenta reipublicae: tamen quoniam defessum narrando sciebam, neque mihi satis exploratum erat, posset ne ferre, ut contra suam sententiam sentiretur, praesertim quod recordabar eo nomine quosdam ab illo reprehensos, quasi vererentur, ne non satis putarentur sapere, nisi aliquid invenirent, in quo vellicare aliorum inventa possent, idcirco et illorum institutione, et ipsius oratione laudata, manu apprehendens, intro coenatum duco, praefatus tamen aliud nobis tempus, iisdem de rebus altius cogitandi, atque uberius cum eo conferendi fore: quod utinam aliquando contingeret. interea, quemadmodum haud possum omnibus assentiri quae dicta sunt, alioqui ab homine citra controversiam

eruditissimo, simul et rerum humanarum peritissimo, ita facile confiteor permulta esse in Utopiensium republica, quae in nostris civitatibus optarim verius quam sperarim.

F I N I S.

D. ERASMUS

ROTTERODAMUS

JOANNI FROBENIO

COMPATRI SUO CHARISSIMO

S. D.

CUM antehac omnia Mori mei mihi supra modum semper placuerint, tamen ipse, meo iudicio non nihil diffidebam, ob arctissimam inter nos amicitiam. cacterum ubi video doctos uno ore omnes meo subscribere suffragio, ac vehementius etiam divinum hominis ingenium suspicere, non quod plus ament sed quod plus cernant, serio plaudo meae sententiae, nec vercbor post hac, quod sentio, palam eloqui. quid tandem non praestitisset admirabilis ista naturae felicitas, si hoc ingenium instituisset Italia? si totum musarum sacris vacaret, si ad justam frugem, ac velut autumnum suum maturuisset? epigrammata lusit adolescens admodum, ac pleraque puer. Britanniam suam nunquam egressus est, nisi semel atque iterum, principis sui nomine legatione fungens apud Flandros. praeter rem uxoriam, praeter curas domesticas, praeter publici muneris functionem, et causarum undas; tot tantiisque regni negotiis distrahitur, ut mireris esse otium vel cogitandi de libris. proinde misimus ad te progymnasmata illius, et Utopiam, ut si videtur, tuis excusa typis orbi posteritatiue commendentur; quando ea est tuae officinae auctoritas, ut liber vel hoc nomine placeat eruditis, si cognitum sit e Frobenianis aedibus prodisse. bene vale cum optimo socero, conjuge suavissima, ac mellitissimis liberis. Erasmus filiolum mihi tecum communem, inter literas natum, fac optimis literis instituendum cures. Lovanii. VIII. Calend. Sept. Ann. M. D. XVII.

GUIL. BUDAËUS

THOMAE LUPSETO

A N G L O S.

GRatiam sane ingentem a nobis iniisti, Lupsete adolescentum doctissime, qui me porrecta mihi Utopia Thomae Mori, ad jucundissimae simul et usui futurae lectionis intentionem avertisti. nam cum a me dudum precibus id contendisses, id quod meapte ipse sponte magnopere exoptaturus eram, ut Thomae Linacri medici utraque lingua praestantissimi libros sex de sanitate tuenda legerem, quos ille ex Galeni monumentis latinitate nuper ita donavit, vel quibus ipse potius latinitatem, ut si omnia ejus auctoris opera (quae ego instar omnis medicinae esse puto) latina tandem fiant, non magnopere tum medicorum schola Graecae linguae cognitionem desideratura videatur: eum librum ex schedis Linacri tumultuaria lectione ita percurri (quarum mihi usum tantisper a te indultum summi loco beneficii duco) ut ea lectione multum me profecisse existimem, sed ex libri editione, quae nunc a te sedulo procuratur in officinis hujus urbis, ego majorem etiam profectum mihi spondeam. hoc nomine cum me tibi obstrictum esse satis crederem, ecce tu mihi velut prioris beneficii vel appendicem vel auctarium Utopiam illam Mori donasti, hominis in primis acris, ingenioque amoeno, et in rerum humanarum aestimatione veteratoris. cum librum cum ruri in manibus cursitando, satagendo, operis imperitando haberem (partim enim nosti, partim audisti, villaticis me negotiis alterum jam hunc annum multum operae impendisse) usque adeo ejus lectione affectus sum, cognitis et perpensis Utopinorum moribus et institutis, ut paene rei familiaris procuracionem intermisse-

rim, atque etiam abjecerim, cum nugas esse viderem artem omnem industriamque oeconomicam, omnino curam census ampliaticem : qua tamen ipsa omne genus mortalium velut oestro quodam intestino et congenito exagitari nemo est, qui non videat et intelligat ; ut legitimarum, prope dixerim et civilium artium ac disciplinarum eum esse scopum, fateri necesse sit, ut tam livida quam accurata solertia alter ab altero, qui cum civilitatis jus ei et interdum gentilitatis intercedit, quippiam semper abducat, abstrahat, abradat, abjuret, exprimat, extundat, exculpat, extorqueat, excutiat, excudat, subducat, suffuretur, suppilet, involet, legibusque partim conniventibus, partim autoribus auferat et intervertat. id adeo magis in iis gentibus, apud quas jura quae civilia et pontificia vocantur, amplius in utroque foro valent. quorum moribus et institutis eam invaluisse opinionem nemo non videt, ut homines cautionum prudentes, vel captionum potius et inconsultorum civium aucupes, et formularum, id est, excipularum opifices, ac pacilis juris callentissimi, et litium concinnatores jurisque contraversi, perversi, inversi, consulti, antislites esse justitiae aequitatisque existimentur, solique digni qui de aequo bonoque responsitent, atque etiam (quod majus est multo) qui cum imperio ac potestate statuunt, quid unumquemque habere, quid non habere, quatenus, quamdiuque liceat, hallucinantis id utique sensus communis judicio. quippe cum plerique hominum crassis ignorantiae lemis coecutientes, tam aequissimam fere causam unumquemque putemus habere, quam maxime jus postulat, aut jure subnixus est. cum si ad veritatis normam, et ad simplicitatis evangelicae praescriptum exigere jura velimus, nemo sit tam stupidus quin intelligat, nemo tam vaecors quin fa-

teatur, si urgeas, tam jus et fas hodie ac jam diu in sanctionibus Pontificiis, et jus atque aequum in legibus civilibus et principum placitis dissidere, quam Christi rerum humanarum conditoris instituta, ejusque discipulorum ritus, ab eorum decretis et placitis, qui Croesi et Midae acervos bonorum finem esse putant, et felicitatis cumulum. adeo si justitiam finire nunc velis, quomodo priscis autoribus placuit, quae jus suum unicuique tribuat, vel nullibi eam in publico invenias, vel (si dicere id mihi permittam) culinariam quandam dispensatricem esse ut fateamur, necesse sit, sive nunc imperitantium mores spectes, sive civium inter se et popularium affectus. nisi vero a germana mundique aequali justitia (quod jus naturale vocant) manasse jus id contenderint, ut quo quisque plus polleat, eo etiam plus habeat: quo autem plus habeat, eo plus eminere inter cives debeat. quo fit ut jam jure gentium receptum esse videamus, ut qui nec arte nec industria memorabili juvare cives suos et populares possunt, si modo pactiles illos et contractiles nodos teneant, nexus queis hominum patrimonia obstringuntur, quosque vulgus ignarum, hominesque literis humanioribus dediti ac procul foro, animi causa aut veritatis indagandae ergo agentes partim Gordii vincula esse ducunt, partim circulatoria, nec magnopere miranda, ii milienorum civium censum, et saepe singularum civitatum, aut etiam amplio rem habeant: iidemque tum locupletes, tum frugi homines, tum magnifici conquisitores honorifice vocitentur. quippe iis seculis, iis institutis, iis moribus, in iis gentibus, quae id jus esse statuerunt, ut tam summa fide atque autoritate quisque sit, quam maximis opibus penates suos architectatus est, ipse haeresque ejus: idque eo magis atque magis, quo eorum ad nepotes horumque rursus

abnepotes patrimonia a majoribus parta, luculentis certatim accessionibus cumulaverint, id est, quo longius latiusque confines, affines, cognatos, consanguineosque summo-verint. at vero Christus, possessionum conditor et moderator, Pythagoricam communionem et charitatem inter affectas suos relictam, luculento sanxit exemplo, damnato capitis Anania obtemperatam communionis legem. quo certe instituto Christus omnia juris, istius civilis pontificiique adeo recentioris argumentosa volumina, inter suos quidem abrogasse mihi videtur. quod ipsum jus hodie arcem tenere prudentiae videmus, ac fata nostra regere. Utopia vero insula, quam etiam Udepotiam appellari audio, mirifica utique sorte (si credimus) Christianos vero ritus ac germanam ipsam sapientiam publice privatimque hausisse perhibetur, intemeratamque ad hunc usque diem servasse, utpote quae tria divina instituta, hoc est, bonorum malorumque inter cives aequalitatem, seu malis civilitatem numeris omnibus suis absolutam, et pacis ac tranquillitatis amorem constantem ac pertinacem, et auri argentique contemptum consertis (ut aiunt) manibus retinent, tria (ut ita loquar) everticula omnium fraudum, imposturarum, circumscriptio-num, versutiarum, et planicarum improbitatum. Superi suo nomine facerent, ut haec tria Utopianae legis capita trabalibus clavis firmac ac statae persuasionis in sensibus omnium mortalium figerentur! protinus superbiam, cupiditatem, contentionem vaesanam, atque alia paene omnia vulnifica Stigii adversarii tela considerare languereque videres, jurisque illam voluminum vim immensam, tot eximia solidaque ingenia ad libitinam usque detinentia, ut cassa et vacantia teredinibus permitti, aut involucris officinarum dicari. prô divi immortales, quaenam

Utopianorum sanctitas eam divinitus beatitudinem emereri potuit, ut avaritia et cupiditas in eam unam insulam irrumperere, aut irrepere tot seculis non potuerint, nec inde justitiam cum pudore protervitate sua impudentiaque explorare et exigere? Deus nunc optimus maximus tam benigne cum iis provinciis egisset, quae ab ejus sacratissimo nomine cognomentum retinent et amplectuntur: certe avaritia tot mentes alioquin egregias arduasque depravans et pessundans, semel hinc facefceret, et aureum seculum Saturniumque rediret! hic enimvero periculum esse quispiam autumarit, ne forte Aratus et poetae prisci, opinione falsi fuerint, qui justitiam e terris discedentem in signifero circulo collocaverunt: restitisse enim eam in Utopia insula necesse est, si Hythlodaeo credimus, nec dum in coelum pervenisse. verum ego Utopiam extra mundi cogniti fines sitam esse percunctando comperi, insulam nimirum fortunatam, Elysiis fortasse campis proximam, nam Hythlodaeus nondum situm ejus finibus certis tradidit, (ut Morus ipse testatur) multas quidem ipsam in urbes distractam, sed unam in civitatem coeuntes aut conspirantes, nomine Hagnopolin, suis utique ritibus bonisque acquiescentem, innocentia beatam, coelestem quodam modo vitam agentem, ut infra coelum, sic supra mundi hujus cogniti colluvionem. quae in tot mortalium studiis ut acribus et incitatis, sic inanibus et irritis turbide et aestuose in praecipitium rapitur. ejus igitur insulae cognitionem Thomae Moro debemus, qui beatae vitae exemplar, ac vivendi praescriptum aetate nostra promulgavit, ab Hythlodaeo, ut ipse tradit inventum, cui omnia fert accepta. qui, ut Utopianis civitatem architectatus sit, ritusque illis et instituta condiderit, id est, beatae vitae argumentum nobis inde mutuatus sit,

et importarit, Morus certe insulam et sancta instituta stilo orationeque illustravit, ac civitatem ipsam Hagnopolitanorum ad normam regulamque expolivit, omniaque ea addidit, unde operi magnifico decor venustasque accedit, et auctoritas: etiamsi in ea opera navanda sibi tantum partes structoris vendicavit; videlicet religio fuit majores sibi partes in eo opere sumere, ne Hythlodæus jure queri posset gloriam sibi a Moro praecerptam, praefloratamque relinquere, si quando suos ipse labores literis mandare constituisset. *Εὐλαβημένῃ δῆθεν αὐτῷ, μὴ ὑθλόδαιος αὐτὸς ὁ τῆ Οὐδεποτίαγε νήσῳ ἐμριλοχωρῶν, ἐπιφανέις ποτε δυσχεράνειε καὶ βαρύνοιτο ταύτην ἀγνωμοσύνην αὐτῷ τὴ γε ἐγκαταλιπόντος αὐτῷ, τῷ προαπηθισμένον τὸ κλέος, τῷ εὐρέμαλος τῆτι. οὕτω γὰρ πεπεῖσθαι, πρὸς ἀνδρῶν ἐστὶν ἀγαθῶν τε καὶ σοφῶν.* Moro autem homini per se gravi, et autoritate magna subnixo, fidem plane ut habeam, efficit Petri Aegidii Antverpiensis testimonium, quem virum nunquam coram a me cognitum (mitto nunc doctrinae morumque commendationem) eo nomine amo, quod Erasmi clarissimi viri, ac de literis sacris, profanis, omneque genus meritissimi, amicus est juratissimus, quicum etiam ipso jamdiu societatem amicorum contraxi literis ultro citroque obsignatis. vale, Lupfete mi dilectissime, et Linacrum Britannici nominis columen (quod quidem ad literas bonas attinet) non magis jam vestrum (ut spero) quam nostrum, verbis meis saluta vel coram vel epistola internuncia, idque primo quoque tempore. is enim unus est paucorum, quibus me perlubens approbarim si possi, mecum et ipse coram hic agens mihi se summe, Joannique Ruellio amico meo, studiorumque conscio probaverit, et ejus excellentem doctrinam, exactamque diligentiam in primis suspiciam, aemularique contendam. velim etiam

ut Moro salutem unam et alteram mandato meo, vel mit-
tas, ut dixi, vel dicas, quem virum in Minervae sacratius
album jam diu opinione mea, sermoneque meo relatum, de
Utopia novi orbis insula summe et amo, et veneror. ejus
enim historiam aetas nostra, posteraeque aetates habebunt
velut elegantium utiliumque institutorum seminarium, un-
de translatitios mores in suam quisque civitatem importent
et accommodent. vale. Parisiis, pridie Calendas Augusti.

CLARISSIMO D.

HIER. BUSLIDIO

PRAEPOSITO ARIENSI, CATHOLICI

REGIS CAROLO A CONSILIIS

PETRUS AEGIDIUS

ANTVERP. S. D.

Superioribus hisce diebus, ornatissime Buslidi, misit ad me
Thomus ille Morus, te quoque teste, cui notissimus
est, eximium hujus aetatis nostrae decus, Utopiam insu-
lam, paucis adhuc mortalibus cognitam, sed dignam in pri-
mis, quam ut plusquam Platoniam omnes velint cognos-
cere, praesertim ab homine facundissimo sic expressam, sic
depictam, sic oculis subjectam, ut quoties lego, aliquanto
plus mihi videre videar, quam cum ipsum Raphaellem Hy-
thlodacum (nam ei sermoni aequae interfui, ac Morus ipse)
sua verba sonantem audirem. etiamsi vir ille haud vulgari
praeditus eloquentia, sic rem exponeret, ut facile appare-
ret eum non ea referre, quae narrantis aliis didicisset,
sed quae cominus hausisset oculis, et in quibus non exiguum
tempus esset versatus, homo mea quidem sententia, regi-
onum, hominum, et rerum experientia vel ipso Ulyssae su-

perior, et qualem oscingentis hisce annis nusquam arbitrer
 natum, ad quem collatus Vespucius nihil vidisse putetur.
 jam praeterquam quod visâ quam audita narramus effica-
 cius, aderat homini peculiaris quaedam ad explicandas res
 dexteritas. attamen eadem haec quoties Mori penicillo
 depicta contemplor, sic afficior, ut mihi videar nonnunquam
 in ipsa versari Utopia. et hercle crediderim Raphaelem ip-
 sum minus in ea insula vidisse per omne quinquennium quod
 illic egit, quam in Mori descriptione videri liceat. tantum
 hic occurrit undique miraculorum, ut ambigam quid pri-
 mum aut potissimum admirer, felicissimae memoriae fidem,
 quae tot res auditas duntaxat, paene ad verbum reddere po-
 tuerit: an prudentiam, qui vulgo ignotissimos fontes, unde
 omnia reipublicae vel oriuntur mala vel oriri possent bona,
 sic animadvertit: an orationis vim ac facultatem qua tanta
 sermonis Latini puritate, tantis dicendi nervis, tot res com-
 plexus est, praesertim unus in tot publica simul et domesti-
 ca negotia distractus. verum haec omnia tu minus admira-
 ris, doctissime Buslidi, qui familiari etiam consuetudine pe-
 nitus habes cognitum, homine majus ac prope divinum ho-
 minis ingenium.——nam quod de insulae situ laborat
 Morus, ne id quidem omnino tacuit Raphael, quanquam
 paucis admodum, ac velut obiter attigit, velut hoc alii ser-
 vans loco. atque id sane nescio quo modo casus quidam
 malus utriusque nostrum invidit, siquidem cum ea loquere-
 tur Raphael, adierat Morum e famulis quispiam, qui illi
 nescio quid diceret in aurem, ac mihi quidem tanto atten-
 tius auscultanti, comitum quispiam, clarius, ob frigus opi-
 nor navigatione collectum, tussiens, dicentis voces aliquot
 intercepti. verum non conquiescam donec hanc quoque
 partem ad plenum cognovero, adeo ut non solum situm in-

sulae, sed ipsam etiam poli sublationem sim tibi ad unguem
 redditurus, si modo incolumis est noster Hythlodæus. nam
 varius de homine rumor adfertur, alii affirmant periisse in
 itinere, rursus alii reversum in patriam, sed partim suo-
 rum mores non ferentem, partim Utopiae desiderio solli-
 citatum, eo remigrasse. nam quod hujus insulae nomen
 nusquam apud Cosmographos reperiatur, pulchre dissolvit
 Hythlodæus ipse. si quidem fieri potuit, inquit, ut nomen
 quo veteres sunt usi, postea sit commutatum, aut etiam
 illos haec fugerit insula, quando et hodie complures oriuntur
 terrae, priscis illis geographis intactae. quamquam quor-
 sum attinet hic argumentis astruere fidem, cum Morus ille
 sit autor? caeterum quod is ambigit de editione, equidem
 laudo et agnosco viri modestiam. at visum mihi est opus
 modis omnibus indignum quod diu premeretur, et cum
 primis dignum, quod exeat in manus hominum, idque tuo
 potissimum nomine commendatum orbi, vel quod Mori
 dotes tibi praecipue sint perspectae, vel quod nemo magis
 idoneus, qui rectis consiliis juvet rempublicam, in qua jam
 annis compluribus summa cum laude versaris, tum pruden-
 tia, tum integritatis. bene vale studiorum Maecenas, et
 hujus seculi decus. Antverpiae. An. M. D. XVI. Calend.
 Novemb.

F I N I S.

BOOKS printed and sold by R. and
A. FOULIS.

In pure Greek, on fine writing paper, in quarto.

Homeri Ilias, 2 vols.

Æschylus.

Sophocles.

With Latin translations in quarto,

Æschylus, 2 vols.

Demetrius Phalereus de elocutione.

In pocket volumes the following.

Homeri Ilias, 2 vols.

Hippocratis Aphorismi.

Xenophontis de Agefilao rege oratio.

Pindari opera.

Anacreon.

Æschylus, 2 vols.

Sophocles, 2 vols.

Aristotelis poetica.

Demetrius Phalereus.

Xenophontis Hiero.

Theophrasti characteres.

Epictetus.

M. Antoninus.

Aristotelis de mundo.

Cebetis tabula cum notulis.

Lucretius.

Ciceronis opera omnia, 20 vols.

Horatius. editio altera

Terentius

Phaedrus.

Philosophiae moralis institutio compendiaria, auctore Fr. Hutcheson. editio 2da auctior.

Cornelii Nepotis vitae excellentium imperatorum ; of the same size of page and type, with Cicero's works.

Professor Hutcheson's introduction to moral philosophy, translated from the Latin.

An essay on the composition and manner of writing of the ancients, particularly Plato, by J. Geddes Advocate.

The meditations of Marcus Aurelius Antoninus, newly translated from the Greek, with notes, and a life of the author, 2d edition 2 vols.

Professor Leechman's sermon on prayer, 4th edition
——Sermon on the temper, character, and duty of a Minister, 5th edition.

Sir J. Davies on the immortality of the soul.

The Earl of Shaftesbury's characteristicks and letters, 4 vols.

Dr. Henry More's dialogues on the attributes and providence of God.

Sir T. More's Utopia, translated by Bishop Burnet.

Milton's Paradise regain'd, and miscellany poems.

Ramsay's Gentle Shepherd, with the songs.

In the press,

C. Julii Caesaris commentarii, of the same size of type and page with Cicero.

Went to/AMF

CAC 1/8 3gus

